

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL ARKEOLOJİK DOKUDA MEKÂNSAL SIKIŞMA; ANKARA
BEŞTEPE ÖRNEĞİ**

Hatice ÜNAL

**Danışman
Prof. Dr. Ali TÜRK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR ve BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
ISPARTA - 2020**

© 2020 [Hatice ÜNAL]

TEZ ONAYI

Hatice ÜNAL tarafından hazırlanan " **Kentsel Arkeolojik Dokuda Mekânsal Sıkışma; Ankara Beştepe Örneği** " adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak başarı ile savunulmuştur.

Danışman

Prof. Dr. Ali TÜRK
Süleyman Demirel Üniversitesi

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Duygu GÖKCE
Süleyman Demirel Üniversitesi

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Mehmet Rafet KISTIR
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Şule Sultan UĞUR

TAAHHÜTNAME

Bu tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını beyan ederim.

Hatice ÜNAL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	v
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	6
3. KENTSEL ARKEOLOJİK DOKUDA MEKÂNSAL SIKIŞMA	10
3.1. Kentsel Arkeoloji	10
3.2. Dünyada Kentsel Arkeoloji.....	12
3.3. Türkiye’de Kentsel Arkeoloji.....	22
3.4. Ülkemizde Kentsel Arkeolojik Alanlarda Yaşanan Sorunlar	26
3.5. Mekânsal Sıkışma.....	30
3.6. Kentsel Arkeolojik Alanda Mekânsal Sıkışma Süreçleri.....	36
3.6.1. Konut ihtiyacı.....	37
3.6.2. Yeni merkez gelişimleri.....	37
3.6.3. İşlev kaybı	38
3.6.4. Çöküntüleşme	38
3.6.5. Rant.....	39
3.6.6. Sahiplilik ve sorumluluk eksikliği	40
3.6.7. Yönlendirme eksikliği	40
4. ANKARA BEŞTEPE MAHALLESİ	42
4.1. Genel Bilgiler ve Planlama Geçmişi	42
4.2. Çalışma Alanı Konumu	62
4.3. Kent Dokusu	68
4.4. Konut Alanı ve Kamusal Alan Arasındaki İlişki	72
4.5. Konut Alanı ve Arkeolojik Alan Arasındaki İlişki	73
4.6. Araştırma Alanı Analiz Çalışmaları	76
4.6.1. 1 numaralı alan	76
4.6.2. 2 numaralı alan	82
4.6.3. 3 numaralı alan	84
4.7. Beştepe Mahallesi Kentsel Arkeolojik Doku ve Mekânsal Sıkışma İlişkisinin İncelenmesi	89
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
KAYNAKLAR.....	101
ÖZGEÇMİŞ	104

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KENTSEL ARKEOLOJİK DOKUDA MEKÂNSAL SIKIŞMA; ANKARA BEŞTEPE ÖRNEĞİ

Hatice ÜNAL

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ali TÜRK

Arkeolojik alanlarda ve tarihi doku içerisinde kentte meydana gelen yoğunluktan kaynaklanan mekânsal sıkışma alanları bugüne dek ayrı değerlendirilmiştir. Çeşitli yollarla oluşan arkeolojik alanlar, söz konusu alan ile ilgili bilgi sağlamanın yanı sıra, geçmiş dönemlerdeki kent yaşamının ve fiziksel çevrenin aydınlatılmasına katkıda bulunmuştur.

Beştepe Tümülslerinin bulunduğu alanın fiziksel yapısını çözümlenecek, bölgenin genel yapısı ve sosyo ekonomik yaşantısının aydınlatılmasına ilişkin bilgiler sunulacaktır.

Ankara örneğinde yapılacak olan bu çalışmada kentsel arkeolojik doku çevresinde meydana gelen mekânsal sıkışma sonucu oluşan yeni kent formu tartışılarak değerlendirilmiş ve çalışmada bu mekânsal sıkışıklığın boyutunun kenti hangi noktalara ulaştırdığına ilişkin veriler incelenmiştir. Yapılan analiz çalışmalarında bölgenin çevresindeki alanların kullanım fonksiyonları belirlenmiştir. Alan kullanımlarının kendi içlerindeki ilişkileri incelenmiştir. Buradan hareketle alandaki sorunların sistematik bir şekilde ortaya konulması ile çalışmalara katkı sağlamıştır.

Çalışma ile Beştepe mahallesinde yaşayanların kamusal alan olarak adlandırılan bölge içerisinde sağlıklı mekâna olan ihtiyacının karşılanması hedeflenmiştir. Alan içerisinde bulunan arkeolojik doku ile birlikte alanın ilişkisi araştırılıp, arkeolojik dokunun yaşadığı sorunlara bir çözüm yolu araştırılarak alana tekrar kazandırılması konusunda neler yapılabileceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Arkeoloji, Kentsel Gelişme, Mekânsal Büyüme, Kentsel Koruma, Arkeolojik Miras, Mekânsal Sıkışma.

2020, 104 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

SPATIAL COMPRESSION IN URBAN ARCHEOLOGICAL PATTERN: ANKARA BEŞTEPE CASE

Hatice ÜNAL

**Süleyman Demirel University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of City And Regional Planning**

Supervisor: Prof. Dr. Ali TÜRK

Archeological areas and density of the city in the history evaluate differently about spatially compacting area. Archeological areas are together with its benefit about giving information about reseach. Also contributes perspective of how city life physically before then.

Beştepe Tümüüs area's research will lead us to general structure and social – economic life in that area.

In the example of Ankara, new form of the city due to spatially compacting to area by archeological area is well analized. Acording to analiysng function of the city can be seen. Also problems of the area contributes to benefits systematically.

With the study, it was aimed to fulfillment the needs of the living people in the neighborhood of Beştepe to livable, regular urban area within the region called public space. The relationship of the area with the archeological texture in the area has been investigated and a solution way has been researched for the problems encountered by the archeological texture, and what can be done to regain the area has been evaluated.

Keywords: Urban Archeology, Spatial Compression, Urban Development, Spatial Growth, Urban Conservation Archaeological Heritage, Spatial Compression.

2020, 104 pages

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda beni yönlendiren, karşılaştığım zorlu yollarda bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan değerli Danışman Hocam Prof. Dr. Ali TÜRK'e teşekkürlerimi sunarım.

Üniversite yıllarımdan itibaren, her işi büyük bir gayret ile yapan hayatımın en önemli yerinde bulunan ve bana tüm davranışları ile büyük örnek olan, bu süreçte ve her daim yanımda olan kardeşten öte onda kendimi gördüğüm ve sürekli ruhumu yenileyen yol göstericim Fatma KÜYÜK'e desteği ve ince düşüncelerinden ötürü sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırmanın yürütülmesinde güzel dilekleri ve hoşgöruları ile her daim yanımda olan annelerim Sevgi Durmaz ve Selbi ÜNAL, babalarım Ramazan ÜNAL ve Tahsin DURMAZ ve çok değerli kız kardeşlerim Rukiye DURMAZ, Ayşenur DURMAZ, Reyryangül DURMAZ 'a teşekkür ediyorum.

Hatice ÜNAL
ISPARTA, 2020

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 3.1. Türkiye mevzuatında arkeolojik alanların sınıflandırılması	24
Şekil 3.2. Bond ve Worthing' e göre arkeolojik alanların sınıflandırılması	25
Şekil 3.3. Kent formunu oluşturan temel bileşenler	34
Şekil 3.4. Kent formunun temel yapı taşları.....	35
Şekil 4.1. Lörcher planı.....	45
Şekil 4.2. Jansen planı	47
Şekil 4.3. Yücel - Uybadin planı	50
Şekil 4.4. 1990 Nazım imar planı	52
Şekil 4.5. Merkezi iş alanı gelişimi 1970 yılı	53
Şekil 4.6. 2015 yapısal plan.....	56
Şekil 4.7. 2025 yılı nazım imar planı	57
Şekil 4.8. Ankara arazi kullanım 2015	58
Şekil 4.9. 2023 Ankara nazım imar planı	59
Şekil 4.10. Ankara Nazım imar planı kent merkezi	60
Şekil 4.11. Yıllara göre merkezi iş alan gelişimi.....	60
Şekil 4.12. Çalışma alanı il geneli konumu.....	63
Şekil 4.13. Ankarada bulunan Frig tümölüsleri içerisinde Beştepeki tümölüslerin konumu	64
Şekil 4.14. Alan uydu görüntüsü.....	64
Şekil 4.15. Büyük tümölüs krokisi planı ve perspektifi.....	65
Şekil 4.16. II. tümölüs genel görüntüsü.....	66
Şekil 4.17. Çalışma alanı sınırları ve çevresi ile olan etkileşimi	66
Şekil 4.18. Beştepe mahallesi parselasyon durumu.....	67
Şekil 4.19. Beştepe bölgesi konut alanlarının şematik gösterimi.....	69
Şekil 4.20. Beştepe bölgesi kamu hizmet alanları şematik gösterimi	69
Şekil 4.21. Ankara'da mevcut olan ve planlanan raylı sistemler	71
Şekil 4.22. Beştepe konut alanı ve kamu hizmet alanı şematik gösterimleri.....	73
Şekil 4.23. Beştepe mahallesi kentsel yeşil alan ve konut alanı ile iç içe bulunan arkeolojik doku.....	74
Şekil 4.24. Beştepe mahallesi ile karşılıklı olan mahalle arasındaki ilişki	75
Şekil 4.25. Beştepe mahallesi alanların numaralandırılması	76
Şekil 4.26. 1 Numaralı alanda bulunan hastane ve ticari alanlar	77
Şekil 4.27. 1 Numaralı alanda bulunan yurt binası	77
Şekil 4.28. 1 numaralı alan kullanım analizi.....	78
Şekil 4.29. 1 numaralı Alan Alparsaln Türkeş caddesinden mahalle içine genel bakış	79
Şekil 4.30. 1 numaralı alan yapı yoğunluğu	80
Şekil 4.31. 1 numaralı alan pasif yeşil alan dokusu.....	80
Şekil 4.32. 1 numaralı alan içi kullanılan güzergâhların genel görüntüsü ve pasif yeşil alanlar	81
Şekil 4.33. 1 numaralı alandan örnek konut ve konut bahçesinde ortak kullanım alanı.....	81
Şekil 4.34. 2 numaralı alan analiz çalışması.....	82
Şekil 4.35. 2 numaralı alan sit alanının bulunduğu bölgeden mahalleye giriş.....	83
Şekil 4.36. 2 numaralı alan bulvara bakan cephede bulunan yüksek katlı yapılar	83

Şekil 4.37. 2 numaralı alan aktif – pasif yeşil alan dokusu	84
Şekil 4.38. 2 numaralı alan spor tesisi alanı ve dini tesis alanı kent içi görüntüsü	84
Şekil 4.39. 3 numaralı alan yapı yoğunluğu	85
Şekil 4.40. 3 numaralı alan Barajlar ve Ana İshale Hatlar Daire Başkanlığı girişinin bulunduğu çıkmaz sokak	85
Şekil 4.41. 3 numaralı alan mahalle içerisinden bir görünüm	86
Şekil 4.42. 3 numaralı alan analiz çalışması.....	87
Şekil 4.43. 3 numaralı alan konya yolundan mahalle girişine bakış	88
Şekil 4.44. 3 numaralı alan ticari hizmetlerin yoğunlaştığı sokak dokusundan bir örnek.....	88
Şekil 4.45. 3 numaralı alanda bulunan Emek metro durağı ve bulunduğu Mevlana yolu.....	89
Şekil 4.46. Beştepe ticaretin gelişmesi sonucu oluşan merkezler.....	90
Şekil 4.47. Beştepe Alparslan Türkeş caddesi kenarında bulunan II numaralı tümülüs	91
Şekil 4.48. Beştepe Mevlana bulvarı kenarında bulunan tümülüs.....	92
Şekil 4.49. Rantın yüksek olduğu Beştepe ve çevresindeki mahalleleri	93
Şekil 4.50. Beştepe mahallesi kapalı site alanı örnek resim	94
Şekil 4.51. Çukurambar mahallesi örnek resim	94
Şekil 4.52. Mustafa Kemal Mahallesi örnek resim	95
Şekil 4.53. Söğütözü mahallesi örnek resim	95

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABB	Ankara Büyükşehir Belediyesi
AMANPB	Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu
AOÇ	Atatürk Orman Çiftliği
ÇDP	Çevre Düzeni Planı
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
KAİP	Koruma Amaçlı İmar Planı
KTVKYK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
KUDEB	Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

1. GİRİŞ

Kentler zaman içerisinde değişim göstererek çeşitli toplumlar etkisiyle şekillenmiştir. Bu şekillenmeler kimi zaman binlerce yıl sürmüş, kimi zaman ise çeşitli faktörlerin etkisi ile kısa zamanda büyük mekânsal değişimlere neden olmuştur. Zaman zaman bu değişimler azalmış ve şehir geçmişinde karanlık dönemler yaşanmıştır. Her bir yaşanan dönemde kenti zengin kılan değişmesinde rol oynayan öğeler eklenmiş ve bugünkü kentsel morfoloji ortaya çıkmıştır.

Bu değişimle insanoğlu binlerce yıllık değişimin ve gelişimin algılanmasına yardımcı olmakta, sürecin tüm aşamaları bu oluşumun bir parçası haline gelmektedir. Sağlıklı bir kentsel kimlik, kültürel süreklilik sayesinde oluşmaktadır. Günümüz kentlerinde ilk zamanlardan itibaren kültür katmanları yatayda dikeyde farklı şekillerde sıralanmakta ve bu katmanlar bulunduğu zamanların toplumsal yapısını, kültürel hayatını, bulunduğu mekân anlayışını vb. değerleri yansıtmaktadır. Kentlerin sahip olduğu kendisine özgü kültürel, sosyal, tarihi ve fiziksel özellikleri mekâna yansıtarak kentin kimliğini oluşturmakta, kent yaşamına önemli kültürel çeşitlilik ve zenginlik sunmaktadır.

Şehirlerin ilk oluşumunda ve değişimindeki doğal faktörler, toplumsal gelişimler vb. roller önemli bir etkidir. İçinde hayatın aktif olarak devam ettiği kentlerde, yaşayanların ihtiyaçlarına bağlı olarak ilerleme ihtiyacı doğmaktadır. Kentler bir yandan günlük hayatın fiziksel, toplumsal ve kültürel ihtiyaçlarını gidermeye, diğer yandan da geçmiş dönemin esintilerini muhafaza etmeye çalışmaktadır.

Böylelikle bazı sorunlar baş göstermekte, yaşanan geniş zaman dilimi içerisinde bir ilişki kurulamaması ile çarpık bir kentsel yapı ve bu yapının büyümesi ile birlikte geçmişten gelen izler günümüz şehir hayatından uzaklaşmakta ve değerlerini yitirmektedir. Kentlerdeki gelişimlerin belirlenmesinde, geçmiş ve gelecek arasındaki kopmaz bağı korunabilmesi bir kural haline gelmelidir. Kentsel çalışmalarındaki kent geçmişinin öğrenilebilmesi ve kentsel gelişmelerdeki yeni kararların hayata geçirilebilmesi amacıyla kent arkeolojisi bir çalışma sistemi olarak gelişmektedir. Geniş bir zaman dilimi içerisinde varlığını göstermiş olan kent arkeolojisi; bugünün yaşantısında da göstermeye devam

etmiş ve çağdaş yaşamın zorunluluğu haline gelen tüm işlevlerin bulunduğu bölgelerde değerlendirilen bir uygulama şeklini almıştır.

Kentsel yerleşmelerin bulunduğu alan içerisinde, toplumsal ve fiziksel şekillenmeyi ve gelecekteki ilerleme düzeyini coğrafi konumu yönlendirecektir. Kent oluşumundan bugüne kadar çeşitli toplumların baskısı altında kalmış ve bu toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını tıpkı bir ayna gibi kendisine aktarmıştır. Bu milletlerin, toplumsal yaşantıları, ekonomik yapıları ve kent biçimine bakış açıları değişimi etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Her millet kendisinden önceki cemiyetlerin yaşantısı ve kültürel yapısı ile etkileşim içerisinde olmuş ve bu değerlerin tüm yansımalarını kendi toplumsal yapısında görmüş kendinden sonraki toplumlara ise miras olarak bırakmıştır.

Tarihi çevrelerde kendiliğinden yaşanan sosyal, kültürel dönüşüm mekânsal hareketliliği de beraberinde getirmektedir. Mülkler satın alınarak ya da miras yoluyla el değiştirmektedir. Bununla birlikte kentlerin merkezinde bulunan tarihi çevreleri etkileyici bir hareketlilik meydana gelmektedir. Zaman zaman bu hareketliliğin değişen dünya ve yaşam koşullarıyla birlikte zaman içerisinde tarihi bölgelere zarar vermeyecek ölçüde kalması önlenmemektedir. Günümüzde planlama çalışmaları öncesinde, tarihsel yapıların geçmişi, planlamadaki etkileri sağlıklı bir şekilde araştırılmamaktadır. Bununla birlikte kent ile iç içe olan tarihi alanlarda mekânsal sıkışıklığın yaşandığı görünmektedir. Bu mekânsal sıkışıklığın kent yaşamını nasıl etkilediği ve tarihi alandaki baskısını değerlendirerek kent geleceğinin sağlıklı bir görüntü çizebilmesi için ne gibi yaklaşımların geliştirilebileceği araştırılmaktadır. Kentsel arkeolojik alanlarda yapılan araştırmalar ise arkeologlar, plancılar, restoratör mimarlar, toplum bilimcileri ve gerekli görülen hallerde diğer alanlardaki uzmanların katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmaların amacı geçmişteki kanıtları ortaya çıkarmak bu kanıtları koruyarak kent hayatı ile bütünleşmesini sağlamaktır.

Çalışmanın örneklem alanı Beştepe tarihi bölgelerle çevrili olan alandır. Bu alan içerisinde yer alan mahallenin sosyal, kültürel, ekonomik yapısı incelenecektir.

Çalışmanın Amacı

Arkeolojik alanlarda ve bu tarihi doku içerisinde kentte meydana gelen yoğunluktan kaynaklanan mekânsal sıkışma alanları bugüne dek ayrı değerlendirilmiştir. Çalışma kentin geçmişine ait fiziksel bileşenlerin; ekonomik kaygılar ve rant merkezli gelişen küreselleşme sürecinde belgelenerek korunmasını, bu bileşenlerin kentin geleceğinin tasarlanmasında referans alınarak kullanılmasını ve günümüz yaşantısındaki yoğunluk ile birlikteliğinin sağlanmasını amaçlayan bir çalışmadır. Çalışmada, sürekli olarak değişen yaşam koşullarına rağmen tarihsel yapıdaki sürekliliğin sürdürülebilmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmanın amacı bu iki konunun birbiri ile ilişki içerisinde olduğu bölgelerde kentsel alandaki gelişimin denetlenerek tarihi niteliğe zarar vermeyecek ölçülerde kalması için gerekli olan yöntem ve metotların yönlendirilmesi konusunda faydalı olmasını sağlamaktır. Günümüzde planlama çalışmaları öncesinde, sağlıklı bir tarihsel araştırma yapılmamaktadır. Buna karşın, arkeolojik alanların korunmasını amaçlayan bu çalışmada sistematik bir yaklaşım sağlanarak bu eksikliği gidermek, böylece değişik disiplinler aracılığıyla farklı kollardan yapılan çalışmalardan elde edilen veriler, koruma ve kentsel mekândaki sıkışıklığı giderme, koruma alanına olan baskıyı azaltma adına bir denge sağlanmasını amaçlamaktadır.

Çalışmanın Kapsamı

Tez çalışmasında, ilk olarak dünyadaki arkeolojik sit alanları koruma olgusu gelişimi ve koruma planlaması süreci incelenecek, sonrasında koruma ve koruma planlamasının Türkiye'deki oluşumu ve gelişimi mevzuat ile birlikte irdelenecektir. Bu kapsamda ise mevcut olan yasal çerçeve ortaya konularak, mekânsal sıkışıklık ile oluşturduğu olumsuzluklarda çözüme yönelik gerekli öneri düzenlemeler ortaya konulacaktır.

Türkiye'de kentsel arkeolojik alanlarda gerçekleşen örgütlenmelere, politikalara ve araçlara yer verilecektir. Sürece dair çizilen bu kavramsal çerçeve bağlamında kentsel arkeolojik alanlarda yaşanan fiziksel, kültürel ve sosyal sorunlara ve bu

sorunların sebeplerine değinilecektir. Ankara’da kent merkezi ve kentsel arkeolojik alan olan Beştepe bölgesi taşıdığı önem ve özellikleri bakımından incelenecektir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, tarihsel gelişimi ve kesintisiz yerleşimiyle çok katmanlı kentlere iyi bir örnek oluşturması sebebiyle uygulama örneği olarak seçilen Beştepe’de yapılan kent arkeolojisi araştırma ve değerlendirmesinden oluşacaktır. Bu bağlamda çeşitli kaynaklar aracılığıyla toplanan bilgiler kentin gelişme safhalarını, her safhanın özelliklerini, bu özellikleri oluşturan toplumsal dinamiği ve bu dinamiğin mekâna yansımaları anlatacak yönlerde yoğunlaşacaktır. Ardından araştırma sonucu toplanan bilgiler sınıflandırılarak değerlendirilecek, bu değerlendirmeler mevcut koruma ve planlama yaklaşımlarıyla karşılaştırılacak ve elde edilen sonuçlar kentin geçmiş ve gelecekteki durumuna yönelik stratejilerin belirlenmesi için kullanılacaktır.

Sahip olduğu mekânsal özelliklerden dolayı Beştepe arkeolojik sit alanı ve çevresi kapsamında çeşitli analizler yapıp değerlendirilecektir. Bölgede yapılacak olan analizler mekânsal sıkışmanın süreçleri olarak konut ihtiyacı, yeni merkez gelişmeleri, işlev kaybı, çöküntüleşme, rant, sahiplilik ve sorumluluk eksikliği, yönlendirme eksikliği olarak başlıklandırılıp ele alınacaktır. Yapılacak olan analizler alan içerisindeki gözlemlere dayalı olup kentsel arkeolojik doku ve mekânsal sıkışma ilişkisi hakkında bilgi verecektir.

Tarihi merkezde yaşanan mekânsal sıkışma ve kültürel mirasın yok olması sorunu karşısında sürdürülebilir ve bütüncül bir yaklaşımla sorunlu dokuların iyileştirilmesi hedeflenecektir. Kentsel arkeolojik doku çevresinde sorunlu alanların belirlenmesi aşamasından sonra, öncelikle fiziksel dokunun iyileştirilmesi ve korunması amacı ile yeni yaklaşımlar araştırılacaktır. Bu alanlarda sıkışmaya maruz kalan bölgelerin rahatlamasının hangi yollarla olabileceği araştırılacaktır. Yapılan çalışmada yöntem öncelikle çerçevedeki bilgilenmenin kentsel arkeolojik doku ve mekânsal sıkışıklığın alandaki yansımaları bazında değerlendirilmesi temeline dayanacaktır. Araştırmanın

temelinde mekânsal sıklıklağın etkilenmiş olduğu tüm faktörler ayrıntılı olarak incelenecektir.

Mekânsal sıklıklağın yaşandığı kentsel alanda sit alanı doğrultusunda ne tür bir baskı ile i  içe oldukları ele alınacaktır. Ankara merkezli konu alınan çalışmada konuya ilişkin literatür analiz edildikten sonra, bu literatürden elde edilen verilere ilişkin detaylar araştırılacak, bununla birlikte bölgenin yapısı, mevcut durumu ve alan analizlerine dair çalışmalar yapılacaktır. Bu analizler arazi kullanımı, kadastral durumu, sosyal ve kültürel tesis durumu ve bölgedeki yeşil alan sistemi olarak değerlendirilecektir. Ayrıca alandaki sorunların neden-sonuç ilişkileri mekânsal sıkışma faktörü de göze alınarak incelenecektir. Bu yöntem yardımıyla problemin ne olduğu ve neden kaynaklandığı ve zaman içindeki bu problemin kazandığı boyut anlaşılabilecektir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Ahunbay (2010); Osmanlı Dönemi'nde arkeolojiye ve arkeolojik alanlara ilgi, 19. yüzyılda Troya, Efes, Bergama gibi önemli ören yerlerinin bulunmasıyla başlamıştır. Bu dönemde arkeolojik mirasın korunmasına yönelik yasal boşluk bulunduğundan, kazılarda bulunan eserler Avrupa'daki müzelere ya da özel koleksiyonlara taşınmıştır. 19. yüzyılın sonunda İstanbul'da arkeoloji müzesi kurulmuş ve mevcut yasa, kazılarda bulunan eserlerin ülke içinde kalmasını sağlayacak biçimde geliştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte üniversitelerde arkeoloji eğitimi başlatılmış ve arkeolojik mirasın korunması da korumaya yönelik eğitim programlarında geliştirilmiştir. Ancak 1973'e kadar arkeolojik alanların çevresiyle birlikte korunmasını sağlayacak koruma ölçütleri tanımlanmamıştır. Bu tarihte kültürel mirasın korunmasına yönelik yasanın kabulüyle, arkeolojik mirasın sınıflandırılması ve korunması için çeşitli ilkeler geliştirilmiştir. 1999'da 'Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'ni (Valetta) imzalayan Türkiye halen bu belgenin öngördüğü ilkeleri izlemeye çalışmaktadır.

Şahin (2008), "Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yaşanan Fiziksel ve Sosyo-Kültürel Değişim, Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi İstiklal Mahallesi Örneği" adlı tez çalışmasında, İstiklal Mahallesi genelinde karşılaşılan problemlerin içeriği ve kendiliğinden yaşanan demografik dönüşüm sonucu ortaya çıkan köhneleşme incelenmiştir. Tarihi çevrelerde, gerek alan bazında (kentsel sit ilan edilmiş olsun, olmasın) gerekse de yapı bazında tescilli yapıları ile zaman içerisinde değişim, eskime ve dolayısıyla köhneme sürecine girmekte olduğunu ve bu alanların ülkemiz koruma mevzuatı çerçevesinde korunabilmesi ve dolayısıyla gelecek kuşaklara aktarılabilmesi, kamu eliyle üretilen politikaların hayata geçirilmesi, bu alanlarda yaşayanların bilinç ve desteğiyle mümkün olabileceği görüşüne varılmıştır. Bu çalışması ile; Ankara-Ulus tarihi kent merkezi yenileme alanı içerisinde yer alan İstiklal Mahallesi, bu mahaleyi koruma sürecinde yaşanan fiziksel ve sosyo-kültürel değişim, mahallenin sosyo-demografik yapısı, planlama süreci ve geçmişten gelen araştırmalar ile karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur.

İğdi (2009), “Tanzimat’tan Sonra İdari Yapılanmada Ankara Örneği” adlı tez çalışmasında, Yönetim merkezi olarak ele alınan dönemde Ankara’nın geçirdiği değişiklikler, yöneticileri ve idari yapısı hakkında hiç kullanılmamış veya özetle verilmiş belge ve bilgilere ulaşılarak bir arada değerlendirilmede bulunmuştur. Şehirlerin idari tarihiyle ilgili bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlayacak bilgi ve bulgular tez kapsamında bir arada sunulmuştur.

Yıkıcı (2010), “Kentsel Arkeolojik Alanların Korunmasına Yönelik Planlama Yaklaşımları: Yenikapı Arkeolojik Alan Yönetim ve Değerlendirme Rehberi” adlı tez çalışmasında, İstanbul-Yenikapı bölgesinde gerçekleşen kentsel projeler esnasında ortaya çıkan arkeolojik alanların yönetilmesi, yönlendirilmesi ve kentsel yaşama dâhil edilmesi adına Yenikapı Kentsel Arkeolojik Alanı Yönetim ve Yönlendirme Rehberi çalışması hazırlanmıştır. Rehber kapsamında, süreç analizi ile birlikte aktörler arası ilişkilerin tanımlandığı ve uygulama adımlarının açıklandığı bir akış şeması hazırlanmış ve arkeolojik alanlarda gerçekleştirilecek yol haritalarının çizildiği bir yol izlenmiştir.

Arslan (2012), “Kültürel Miras Alanlarında Sağlıklılaştırma ve Yenileme Süreçlerinin Değerlendirilmesi Ankara Hamamönü ve Hacıbayram Örnekleri” adlı tez çalışmasında, kültür mirası alanlarını korumanın içeriğini, yasal düzlemini ve pratiklerini hatta kent bütününde gelişme ve değişmeyi, kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme söylemi ve uygulamaları incelemiştir. 2004 yılı ve sonrasında koruma mevzuatındaki değişiklikleri, uygulamada yaşanan sorun ve sonuçları, Ankara’daki Hamamönü ve Hacıbayram kültürel miras alanları üzerinde değerlendirerek, sürdürülebilir kentsel koruma ve yaşatmada gelişmeye ilişkin önerilerin belirlenmesi tez çalışmasında amaçlanmıştır; farklı alanlarda farklı yöntemlerle gerçekleştirilen uygulamaların, korumadaki başarı düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır.

Tiryaki (2014) “Kentsel Sit Alanlarında Koruma Çalışmalarının Finansal, Yasal ve Yönetimsel Boyutları ile Değerlendirilmesi: Ankara İli Atındağ İlçesi Hacettepe ve Sakarya Mahalleleri Örneği” adlı doktora tez çalışmasında; koruma ve canlandırma yaklaşımlarına ilişkin sorunlar, doğal ve kültürel varlıkların korunmasına ilişkin mevzuatın sorunları, finansman sorunu, koruma

yaklaşımların örgütlenme sorunları, doğal ve kültürel varlıklar envanterine yönelik sorunlar, korumanın sosyal ve kültürel boyutuna ilişkin sorunlar, planlama, projelendirme ve uygulamaya ilişkin sorunlar ile eksiklikler ve temel çözüm önerileri sunulmuştur. Farklı dönemlerde mevzuat ve uygulamaların analizi ve özellikle il düzeylerindeki başarılı ve başarısız uygulamaların sonuçları ile konuyla ilgili yargı kararları ve örnek projelerin sonuçları birlikte kullanılarak koruma ve canlandırma çalışmalarının temel sorunları, izlenen koruma ve yenileme yaklaşımlarının sonuçları, temel sorunları ve politika analizleri yapılmıştır. Koruma ve canlandırma çalışmalarının başarısının yükseltilmesine yönelik model önerisi geliştirilmiş ve uygulama araçları belirlenmiştir. Cumhuriyet sonrası dönemde yıpranan kent dokularının ayağa kaldırılması, kullanıma açılması, canlandırılması ve yaşatılması için benimsenen yöntem ve tekniklerin incelenmesi, canlandırma çalışmasının başarı veya başarısızlık nedenleri, kentsel koruma ve canlandırma faaliyetlerindeki zorlukların tespiti ve bunları ortadan kaldıracak gerçekçi çözüm önerilerinin tespiti, seçilen uygulama alanına ilişkin koruma ve canlandırma çalışmalarının ekonomik değerlemesinin yapılması ve koruma amaçlı proje geliştirme ve uygulamanın gerçekten yüksek maliyetli olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Özalp (2016), “Mekânsal Kalitenin Yürünebilirlik Üzerindeki Etkisi: Ankara-Atatürk Bulvarı Örneği” adlı tez çalışmasında, mekânsal kalite bileşenleri ile yürüme davranışları arasındaki ilişkinin sorgulanması amaçlanmıştır. Mekânsal kalite bileşenlerinden (fiziksel, estetik, yapım ve bakım/hizmet kalite bileşenleri) hangilerinin mekânda yürüme memnuniyetini, geçirilen süreyi ve mekânda hissedilen güven duygusunu etkilediği bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Mekân kalitesine ilişkin nesnel değerlendirme, çalışma alanından elde edilen nesnel veriler ve görsel dokümanlar ile uzman görüşlerine başvurularak yapılmış, yürünebilirliğe ilişkin bireysel tepkilerise kullanıcı odaklı anket aracılığı ile sorgulanmıştır.

Karabağ (2008) , “Kent Arkeolojisi Metoduyla Çok Katmanlı Kentlerdeki Tarihsel Sürekliliğin Çözömlenerek Korunması: İzmir Örneği ” adlı tez çalışması, İzmir kentinde yapılan kent arkeolojisi araştırma ve değerlendirmesinden oluşmaktadır. Bu bağlamda toplanan bilgiler kentin gelişme safhalarını, her

safhanın özelliklerini, bu özellikleri oluşturan toplumsal dinamiği ve bu dinamiğin mekâna yansımalarını anlatacak yönlerde yoğunlaşmıştır. Ardından araştırma sonucu toplanan bilgiler sınıflandırılarak değerlendirilmiş, bu değerlendirmeler mevcut koruma ve planlama yaklaşımlarıyla karşılaştırılmış ve elde edilen sonuçlar kentin geçmiş ve gelecek dinamiklerinin birleştirilmesine yönelik ilke ve stratejilerin belirlenmesi için kullanılmıştır. Bu süreçte farklı aşamalarda, tarihsel yöntem, mekânsal yöntem ve karşılaştırmalı yöntem kullanılmıştır.

Atalay (2010), “Kentsel Dokunun Korunmasında Yasal ve Yönetmelik Çerçevesi: Ankara Yenileme Alanı” adlı tez çalışmasında, korumaya yönelik yasal çerçeve, planlama ve uygulamalar ele alınmıştır. Yabancı ülkelerdeki ve ülkemizdeki geleneksel kentsel dokuya yönelik koruma ve kullanma uygulamaları ile ülkemizdeki tarihsel dokunun korunmasına yönelik yasal düzenlemeler incelenmiştir. Kent merkezinde yer alan geleneksel doku üzerindeki baskılar ele alınmıştır. Kentin konut ihtiyacının getirdiği baskılar, merkez gelişiminden kaynaklanan baskılar, rant baskısı, işlevselliğin yitirilmesinden kaynaklanan baskılar ve fiziksel ve sosyal köhneleşme, sahiplilik ve sorumluluk eksikliği, denetimsizlik ve yönlendirme eksikliği üzerinde durulmuştur.

3. KENTSEL ARKEOLOJİK DOKUDA MEKÂNSAL SIKIŞMA

3.1. Kentsel Arkeoloji

Modern kentlerdeki fiziksel ve mekânsal yapı, kuruluşundan birçok aşama sonucunda meydana gelmiştir. Geçmişten günümüze dek yerleşim görmüş şehirler bu hiyerarşi içerisinde tarihi dokudaki özelliğini korumuştur. Kentlerde dikey, yatay ve değişik açılarla geçmiş yaşantılara ait izlere rastlanmaktadır. Kentlerin çok yönlü karşılaşılan tarihsel süreçlerdeki konumuna ‘çok katmanlı kent’ ifadesi kullanılmaktadır. Çok katmanlı kentlerdeki değişik kültürlerle olan ilişkiler kentin geçmiş ve gelecek arasındaki bağlarını açıklamakta ve bugüne dek olan tüm değişimlerin neden sonuç ilişkileri arasında bağlantı kurmakta ve geçmiş toplumların hayat tarzlarının algılanabilmesine yardımcı olmaktadır.

Kent geçmişine ait arkeolojik kalıntılar uygar toplumlardaki tüm işlevlerin ve kentlilerin bulunduğu kentin çekirdek bölgesi içerisinde, yer altında bulunması nedeni ile bu kültürel değerlerin muhafaza edilmesi ve organizasyonunun zorlu bir süreç olduğu ve bunun yanı sıra arkeolojik dokuya ait izleri kentlinin algılaması, ortak yaşam alanlarında birlikte bulunabilmesi ve bu ortamdan keyif alabilmesi kent adına önemli katkılar sağlamaktadır. Kentsel arkeolojik alandaki bu iyileşme finansal akademik ve politik alanlarda önem taşımaktadır. Bu süreç içerisinde yalnızca arkeolojik kent dokusunu korumak yeterli kalmayacaktır. Geçmişe ait olan izleri günümüz yaşantısına dâhil etmek kente büyük katkıda bulunacaktır.

Bu fayda ile birlikte yapılan faaliyetler içerik bakımından büyümekte ve çağdaş değişimlerle bir bütün halinde bulunmaktadır. Böylelikle yapılan aktiviteler belli alanlarda farklı zaman dilimlerine ait arkeolojik çalışmalar ve alan araştırmaları ile kısıtlı kalmayarak daha büyük bir anlamda kentsel arkeolojide kompleksli bir çalışma düzeni ile kendini göstermiştir. Kentsel arkeoloji tanımı geçmişteki devamlılığın sağlanabilmesi amacıyla bugüne dek yaşadığı tüm değişimleri ve bu değişimlerin yaşandığı dönemlere ilişkin bulguların kendi içlerindeki bağlantılarını araştırarak izleyip bu süreci değerlenmiştir. Bu alanda yürütülen çevresel faaliyetler gerekli veri tabanları ile güçlendirilmekte ve kentin ilerisi için

yapılacak olan çalışmalarda yön bulmakta, gelecek ve geçmiş arasındaki bir ilişki kurmaktadır. Konuya ilişkin arkeolojik kentler farklı evrelere ait değerli yapı taşlarını barındırmakta, bununla birlikte kentli hayatında önemli olan tüm temel ihtiyaçlar düşünüldüğünde kentsel arkeolojik dokuyu risk altına almaktadır.

Kent arkeolojisi 've 'kentsel arkeoloji' tanımları amaç ve izlenen yol açısından karşılıklı olarak birbirini olumlu yönde etkileyen ve anlamları birbirinden farklı çalışma adlarıdır. Kentsel arkeoloji kent geçmişine ve toprak altındaki değerlere dikkat çeken, kent arkeolojisinin geniş bakış açısının bir bölümünü oluşturan mühim bir veri kaynağıdır. Kent arkeolojisi ve kentsel arkeoloji faaliyetleri bulunduğu noktada, aralarında bir ilişki olmadan önemlerini devam ettirmektedir. Birbirinden bağımsız olan bu çalışma gruplarında dikkat çeken bir diğer unsur da aynı kavramın değişik çalışmalarda değişik anlamlarla kullanıldığı ve bunun sonucu olarak birbiri ile karıştırıldığına denk gelinmektedir.

Arkeolojik kent tanımı ele alındığında bu kavramın tanımına yakın olan farklı tanımlar bulunmaktadır. İnsan emeği ve etkileri sonucunda ortaya çıkan kent yine insan faktörünün bir eseridir. Kentte birçok faaliyet ve aktiviteler meydana gelmektedir. Kent gelişimi düşünüldüğünde sosyal ve kültürel çevrenin etkileşimi önemli rol oynamaktadır. Ve bunun beraberinde kent gelişimi ile alakalı faaliyetlerde tarih öncesinden kalan ve günümüz kentleşme dönemlerinde açığa çıkan fiziksel ve kültürel ilişkinin çözülmesi faydalı olacaktır. Bunun yanında insan faaliyetindeki amacın kavranabilmesi için, kentsel mekâna yansıma ve bu yansımanın dönüşümü gerektiği gözlemlenmektedir.

Kentlerdeki geçiş dönemlerine ait kalıntı, yapı ve izler, geçmişteki devamlılığın ve sosyo-kültürel bir değişimin sonunda ortaya çıkmış, her bir zaman dilimi kendisinden bir önceki zaman dilimi üzerine kurulmuştur. Kentlerde geçmiş dönem katmanları ve bu bileşenlere özel sistematik yapı birbiri ile hiyerarşi içersinde bir bütün oluşturmaktadır. Kentin yaşantısında ve kimliğinde ciddi bir yer kaplamaktadır. Her kentte farklılaşan bu durum günümüz kentlerinde yapısal ve kentsel alanlarda kendine özgü çeşitlilik yaratmaktadır. Arkeolojik doku bakımından zengin kentler, içerdikleri farklı kimlik ve bu kimliğin çok

boyutlu ve dinamik ilişkiler sonucunda oluşmuş karmaşık bir yapıya sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Kent arkeolojisi, planlamadaki gelişmişliği, kentte uzun vadeli bir yaşam sürmüş ve halen yaşamaya devam eden, çağdaş yaşamın gerekliliği sonucu alt yapı ve üst yapı sistemlerini ve kentlerin tarihini ve şimdiki hayat ile olan bütünleşmesini, kentsel devamlılığı ve gelişmişliği en doğru şekilde sunmaya yönelik olan bir çalışma sistemidir. Kent sakinlerinin kentin geçmişini anlayabilmesi, koruma algısının oluşabilmesi ve tarihsel doku hakkında bilgi sahibi olabilmesi, kişilerin kente dair olan davranışlarındaki sahiplenme, özen gösterme ve aynı zamanda kentsel alanlardaki turizm faaliyetlerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Kentte yaşanan bu ilişkilerde, bir yandan gelişim ve yaşam devam ederken, bir yandan da tarihsel öğelerin korunabilmesi oldukça karışık ve önemli bir bütünü oluşturmaktadır. Bu tür kentlerin korunabilmeleri için kullanılan mevcut yöntemler tarihi bölge çevresi mekânsal sıkışıklık gibi sorunlar karşısında yetersiz kalmakta ve zaman içinde içerdikleri katmanların önemli bir kısmının yok olması ve çok katmanlı niteliklerinin yitilmesiyle sonuçlanmaktadır.

Kentin gelişme sürecini ve sonuçlarını kontrol altına alabilmek için kentsel alanın değişim süreçleri hakkında bilgi sahibi olmak önem taşımaktadır. Kent genelinde oluşturulup geliştirilen planlama kararları, kentsel değişim sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Metropoliten kentlerde yaşanan hızlı gelişim sürecinde, kentsel rant kentsel gelişme sürecinde önemli bir etkidir.

Kentsel mekânın birçok bileşeni vardır. Ancak bu çalışmada, rantın yüksek olduğu kentsel mekânda bulunan arkeolojik alan üzerinde oluşan mekânsal baskının kenti nasıl etkilediği ve ne yönde şekillendirdiği üzerinde durulacaktır.

3.2. Dünyada Kentsel Arkeoloji

Tarihsel gelişim süreci

Avrupa'da çeşitli imar çalışmaları 19. yüzyılda süregelmiş, 1840-1870 yılları arasında Londra ve Norveç'te arkeolojik buluntular ele geçmiştir. Norveç

merkezinde bulunan Oslo’da Ortaçağ yerleşimlerine ilişkin arkeolojik faaliyetler sonucunda bir takım izler açığa çıkmıştır. Kent arkeolojisi bu zaman diliminde kavramsal olarak tam anlamı ile gelişmemiştir. Sarfatij ve Melli, kent arkeolojisinin kavram olarak henüz gelişmediği bu tarihlerde, Oslo ve Londra gibi kentlerde eski insan yerleşimlerinin izlerinin mühendisler tarafından belgelenmesinin, modern kentsel arkeolojinin başlangıcı olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir. Sonraki dönemlerde eski kentlerin keşfedilmesi amacıyla arkeologlar tarafından uzun vadeli bilimsel çalışmalar yapılmaya başlanmış ve 1930’lu yıllarda arkeolojinin önemi gömülü anıtlardan gömülü yerleşimlere doğru değişmiştir. Arkeolojideki bu yeni yerleşim vurgusu kentsel arkeolojinin ayrı bir disiplin olarak gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Melli ve Sarfatij, 1999).

1939-1945 yılları arasında İkinci Dünya Savaşı sırasında birçok Avrupa kentinin hava bombardımanlarıyla çöküntüye uğraması, bu kentlerdeki tarihi değerlerin kaybolmasına ve altında bulunan daha geçmiş dönemlere ait kalıntıların çıkarılmasına yol açmış ve Avrupa kentlerinin geçmişi sorgulanmaya başlanmıştır. Savaş sonrası dönemde, savaş anında yıkılan kent merkezlerinin tekrar yapılması, günümüzdeki anlamda olmamakla birlikte, ilk bir sistem dâhilinde kentsel arkeolojik çalışmalar başlamıştır.

Almanya, Polonya ve Sovyetler Birliği’nin batısı gibi savaşın yıkımından en çok etkilenen bu bölgelerde araştırmalar yoğunlaştırılmış ve modern kentsel arkeolojinin ilk ve önemli sonuçları bu ülkelerden gelmiştir.

Kentlerin yenilenmesinde savaş sonrası arkeologların kentsel alanlarda yaptığı birtakım çalışmalar sonucunda farklı çözüm yolları, metotlar ve süreçler gerektiren bir çalışma alanı ortaya çıkmıştır. Kentsel alanlarda uygulanan bu çalışmalara ‘kurtarma arkeolojisi’ adı verilmiştir.

Bu çalışmalar planlı ve sistemli olmayan, belirli bir alanda sınırlı zaman ve olanaklar ölçütünde gerçekleşen ve imar etkinliğinin getireceği tahrip öncesi mümkün olan en çok veriyi toplamayı amaçlayan araştırmalardır. Zamanla bu çalışmaların yetersiz olduğu, daha sistemli duruma getirilerek planlama süreciyle

beraber ele alınması, kentsel ve toplumsal kimliğe yansıtılması gerektiği anlaşılmıştır.

Savaş sonrası dönemde kentlerde yürütülen imar çalışmalarında kullanılan gelişmiş modern yapım sistemleri, eskisinden daha derin kazı yapılmasına, dolayısıyla da daha derin temel ve bodrum katları yapılmasına olanak sağlamakta, bu durum yeraltındaki kentsel arkeolojik kaynaklar üzerinde büyük bir tehdit oluşturmıştır. Kentsel gelişme ve yeniden yapılanma baskılarının tarihsel dokuları yıpratmasına tepki olarak, 1960'lardan sonra koruma kavramının kentsel alanlardaki önemi ve etkinliği artmış, bu süreçte ortaya çıkarak gelişen 'bütünleşik koruma' kavramı kentleri doğal, yapı, sosyal, ekonomik, kültürel ve tarihsel bütünlükleri içinde ele almayı gerekli kılmaya başlamıştır. Kurtarma arkeolojisi kavramının tanım ve kapsamının genişlemesiyle, kent içindeki arkeolojik alanlar ve buradaki arkeolojik çalışmaları kapsayan 'kentsel arkeoloji' kavramı ortaya çıkmıştır. Bu yeni kavram, kent içindeki arkeolojik kazı ve araştırmaları gelişigüzel niteliğinden uzaklaştırarak, daha sistemli duruma getirmeyi ve arkeologların planlama sürecine daha etkin katılımını sağlamayı amaçlamaktadır (Altınöz, 2005).

1960'larda hızlanan ve bitmeyen bu yıkıcı dönem, tüm Avrupa'yı etkilemiştir. Arkeolojik kaynaklarda 'tarih erozyon' olarak da adlandırılan bu dönem, savaşın yıkımından etkilenmeyen İskandinav Ülkeleri, Büyük Britanya, Benelux Ülkeleri ve Fransa gibi ülkelerde daha fazla hissedilmiştir.

1964 yılında Venedik'te toplanan 'İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde alınan kararlar sonucunda hazırlanan 'Venedik Tüzüğü'nde, tarihi anıt kavramının kapsamı her türlü kentsel ve kırsal yerleşmeleri kapsayacak şekilde genişletilerek, sit kavramından söz edilmiş, böylece kentsel kültür mirasının bir bütün olarak korunabilmesine olanak tanınmıştır. Bu tüzük ayrıca, arkeolojik mirasla ilgili yeni bir çerçeve çizmiş ve kazıların 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilen arkeolojik kazılarda uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılması kararlaştırılmıştır. Bu kararlar, arkeolojik alanların planlama ve bütünleşme sorunlarının çözümü yolunda önemli bir

aşama olmuş, birçok ülke Venedik Tüzüğü kararlarını benimseyerek kentsel korumanın yasal çerçevesini oluşturmuştur (Erder, 2007).

1969 yılında Londra’da ‘Avrupa Konseyi’ tarafından, arkeolojik kazıların yönetiminde ortak bir tutum saptanması amacıyla, ‘European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage’ (Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Avrupa Sözleşmesi) hazırlanmıştır. Bu belgede Avrupa tarihinin en eski kaynağı olan ve tehdit altında bulunan Avrupa arkeolojik mirasının korunması için ulusal bir envanterin hazırlanması, kazıların nitelikli kişiler tarafından yapılarak bilimselliğinin garanti altına alınması, kazılardan elde edilen bilginin yayılması, izinsiz kazıların engellenmesi vb. konularda üye ülkelerin sorumlulukları tanımlanmıştır. Fakat arkeolojik kazı ve araştırmaların, planlama çalışmalarıyla birlikte ele alınması düşüncesi henüz gelişmemiştir (Madran ve Özgönül, 1999).

1970’li yıllarda Avrupa’da kentsel alanlardaki arkeolojik kazı ve araştırmalar daha sistemli bir duruma gelmiştir. Kentsel arkeoloji kavramının kapsamı kent içindeki arkeolojik çalışmalarla sınırlıyken, çalışmaların arttığı dönemde kentin tarihsel serüveni ve kültürel gelişimi de kapsamı içinde yer almaya ve bütüncül bir bakış açısı kazanılmaya başlamıştır.

1972 yılında UNESCO tarafından ‘Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage’ (Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi) imzalanmış ve üye ülkeler Dünya Mirası alanları etkili bir biçimde korumak ve sunmak amacıyla kültür mirasının korunmasını geniş kapsamlı bir planlama süreciyle birleştirme, bu varlıklara toplum yaşamında fonksiyon verme, gerekli yasal, yönetsel, bilimsel, teknolojik, finansal vb. önlemleri alma konularında politikalar benimsemeye söz vermiştir. Bu sözleşme ile ilk kez kültür mirasının çağdaş kent yaşamıyla bütünleşmesinin önemi vurgulanmıştır (Madran ve Özgönül, 1999).

Avrupa Konseyi tarafından 1975 yılı ‘Avrupa Mimari Miras Yılı’ ilan edilmiş ve ‘Geçmişimiz İçin Bir Gelecek’ sloganıyla bir dizi etkinlik düzenlenmiştir. Dünya kültür mirasının bir parçası olan Avrupa mimari mirasını korumak amacıyla

gerçekleştirilen bu organizasyon, koruma çalışmalarının gelişmesinde dönüm noktası olarak görülmektedir (Haskel, 1993). Bunun sonucunda Ekim 1975'te yayınlanan Amsterdam Bildirgesi'nde, Avrupa mimarlık mirasının korunması kent ve ülke planlamasının hedeflerinden biri olarak belirlenmiş yasal, yönetsel, ekonomik, sosyal yönleri gözetilen, toplumun her kesiminin katılımını öngören bütünsel bir koruma modeli hedefi belirtilmiştir (Madran ve Özgönül, 1999). Bu uluslararası platform, kentsel arkeoloji kavramını başlatan ve arkeologların planlama sürecine katılımını sağlayan bir gelişme olmuştur.

1980'li yıllarda yükselen yaşam standartlarının ve artan nüfusun oluşturduğu baskı sonucunda gerçekleştirilen büyük ölçekli imar yatırımlarının etkisiyle, arkeolojik mirası tehdit eden yeni etkenler ortaya çıkmış ve bunlar kentsel arkeolojinin gelişmesini sağlamıştır. Bu gelişmelerin paralelinde kentsel arkeoloji kavramının anlamı 'kentteki arkeoloji'den daha geniş anlamda 'kentin arkeolojisi'ne dönüşmeye başlamış, bu süreçte "urban archaeology" terimi aynı kalırken kavramın içeriği ve anlamı önemli ölçüde değişerek kentin tarihsel sürekliliği içinde yer alan tüm dönemleri ve bunların birbirleriyle ilişkilerini içermeye başlamıştır (Council of Europe, 2002).

Avrupa Konseyi tarafından 1984 yılında Floransa'da 'Archaeology and Planning Colloquy' (Arkeoloji ve Planlama Kolokyumu) düzenlenmiştir. Bu kolokyumda, önemli arkeolojik alanların etkili bir biçimde korunarak geliştirilmesi için arkeoloji ve planlama arasında işbirliği ile eş zamanlı bilimsel araştırmaların gerekliliği, gelişme planlarında arkeolojik keşiflerin öngörülmesi, arkeolojik tekniklerinin geliştirilmesi vb. öncelikler tanımlanmıştır. Bu genel stratejilerin yanı sıra, arkeolojik veritabanı oluşturulması; aktörler arasındaki diyalogun ve disiplinler arası çalışmaların geliştirilmesi, arkeolojik dolguların zarar görmesi durumunda gelişme planlarının değiştirilmesi; arkeolojik çalışmaların herhangi bir gelişme projesinin parçası olarak finanse edilmesi; planlama ve koruma ile ilgili düzenlemeler arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi; halkın eğitilerek farkındalığının arttırılması ve bu varlıkların halka sunumuna özel bir önem verilmesi; katılımcı ülkeler arasındaki işbirliği ve bilgi alışverişinin geliştirilmesi, 'Arkeoloji ve Planlama Kolokyumu'nda kabul edilen temel ilkelerdir. Bu kolokyumda; planlama sürecinde arkeolojik kaynakların ele alınış esaslarında

geliştirilen bazı öneriler, sonraki dönemlerde geliştirilerek yaygınlaştırılmıştır (Madran ve Özgönül, 1999).

1989 yılında, kamu veya özel sektör tarafından kentsel ve kırsal alanda gerçekleştirilen imar ve bayındırlık çalışmalarının ortaya çıkardığı arkeolojik mirasın korunması amacıyla Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından, 'Recommendation No: R(89)5, Concerning the Protection and Enhancement of the Archaeological Heritage in the Context of Town and Country Planning Operations' (Arkeolojik Mirasın Kentsel ve Kırsal Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin R (89) 5 Sayılı Tavsiye Kararı) yayınlanarak üye devletlerin hükümetlerinin yükümlülükleri tanımlanmıştır. Bu bağlamda; arkeolojik alanları koruma ve geliştirme politikalarının ön koşulu olarak ulusal arkeoloji envanterinin hazırlanması; arkeolojik verileri kapsayan gelişme projelerini yürütebilecek kapasitede idari yapıların oluşturulması ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi; arkeolojik verilerin planlama süreçlerinde yer alması için gerekli yasal ve yönetsel önlemlerin alınarak arkeolog, plancı ve girişimciler arasındaki iletişimin arttırılması, arkeolojik mirasın zarar görmesi olası durumlarda gelişme planlarının değiştirilmesi; arkeolojik sit alanlarının geliştirilmesi konularıyla ilgili aktörlerin hak ve görevlerini belirleyen anlaşmaların hazırlanması; arkeolojik mirasın anlaşılması, araştırılması, korunması ve geliştirilmesinin toplum için öneminin yöneticiler, üstleniciler ve kamuoyuna anlatılarak farkındalığın arttırılması karara bağlanmıştır (Madran ve Özgönül, 1999).

Böylece gelişme ve koruma çalışmalarının başarılı olması amacıyla, geçmiş yıllarda teknik, bilimsel, yasal, finansal alanlarda gelişen çözümler teşvik edilmekte, girişimciler ve arkeologlar için uygun şartlar belirlenerek, kentsel arkeolojinin karmaşık ve disiplinler arası yapısı tanımlanmaktadır. Burada belirtilen yaklaşımlar Avrupa ülkelerinde ulusal ölçekte yasal ve yönetsel koşulları etkilemiştir.

ICOMOS'un uzman komitesi 'International Committee on Archaeological Heritage Management' (ICAHM) tarafından hazırlanan, Ekim 1990'da İsviçre'nin Lozan kentinde toplanan ICOMOS Genel Kurulu'nda kabul edilen, 'Charter for the

Protection and Management of the Archaeological Heritage' (Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü) ile bölgesel ve ülkesel farklılıklar dikkate alınmadan, hükümetin politika ve uygulamaları ile bilim adamları ve uzmanların çalışmalarına rehber olması amacıyla, arkeolojik miras yönetiminin değişik yönlerine ilişkin temel ilkeler ve yol gösterici kurallar tanımlanmıştır. Buna göre; arkeolojik miras koruma politikalarının hem ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki planlama politikalarıyla, hem de kültürel, çevresel ve eğitim politikalarıyla bütünleştirilmesi; bayındırlık projelerinin arkeolojik mirasa en az zarar verecek şekilde planlanmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması; envanter oluşturularak bilimsel çalışmaların mirasın içeriği ve niteliğine dayandırılması; veri sağlama ve koruma amaçlı arkeolojik araştırmaların, kalıntılara zarar vermeyen teknikler kullanılarak yapılması; arkeolojik miras yönetiminin yerinde koruma ve bakımının amaçlanması, aksi durumda bu mirasın kazılarak ortaya çıkarılmaması; arkeolojik mirasın halka sunularak çağdaş toplumların kökenlerinin ve buna ilişkin izlerin korunma gereğinin algılanması; çeşitli disiplinlerden nitelikli uzmanların yetiştirilmesinin ülkelerin eğitim politikalarının önemli bir hedefi olması; uluslararası işbirliği ve uzmanlar arası bilgi ve deneyim alışverişinin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır (Madran ve Özgönül, 1999).

Tüzük ile arkeolojik miras yönetiminde kamu yöneticilerinin ve yasama organlarının sorumlulukları, envanter süreçlerinde gereksinim duyulan mesleki yeterlilikler, belgeleme, kazı, araştırma, sürekli bakım, koruma, yeniden yapma, bilgi verme, sunma, halkın erişimi ve kültür mirasının kullanılmasında görev alacak uzmanların nitelikleri vb. konular tanımlanmaktadır.

1992 yılında Avrupa Konseyi tarafından Valetta'da, 'European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage' (Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi) gözden geçirilerek imzalanmıştır. Bu sözleşme ile arkeolojik miras koruma endişesinin, kentsel ve kırsal yapılanma ile kültürel kalkınma politikalarıyla bütünleşmesi gereği ve eksikliği hissedilen idari ve bilimsel denetimlerin sağlanmasının önemi vurgulanmaktadır. Bu sözleşmeyle taraflar, arkeolojik mirasın envanterinin yapılarak sınıflandırılmasını, gelecek kuşaklar tarafından incelenmek üzere arkeolojik rezerv alanları oluşturulmasını,

arkeolojik araştırmaların bilimselliğini güvence altına alacak yasal düzenlemeler yapılmasını, arkeologların planlama çalışmalarına katılmaları yoluyla arkeolojinin ve yapılanma ihtiyaçlarının bağdaştırılmasını arkeolog, plan ve inşaatçılar arasında sistemli bir danışma mekanizması oluşturulması yoluyla arkeolojik mirasa zarar vermesi olası planların değiştirilmesini, bilimsel inceleme için gerekli zaman ve olanağın sağlanmasını, arkeolojik kalıntıların mümkün olduğunca yerinde korunmasını ve arkeolojik sitlerin halka sergilenmesi sırasında bilimsel niteliğinin korunmasını üstlenmektedir (Madran ve zgnl, 1999) .

Özetlemek gerekirse ‘European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised)’ ile ilk kez korumada kentsel planlamanın önemine değinilmiş, ‘A European Code of Good Practice’ ile ise, kentsel tasarımda bütün katılımcılar arasındaki işbirliğinin önemi vurgulanmış, kentsel arkeolojinin disiplinler arası strüktürü tanımlanmış ve koruma kentsel arkeolojik çalışmaların temel hedefi olarak belirlenirken gelişimine yönelik ilkeler tanımlanmıştır.

2003-2005 yılları arasında Avrupa Birliği tarafından yürütülen, kentlerdeki arkeolojik kalıntıların keşfedilmesinden sergilenmesine kadar olan süreçte farklı aktörlere önerilerde bulunarak yol gösteren ‘Accessibility Projects: Sustainable Preservation and Enhancement of Urban Subsoil Archaeological Remains’ (The APPEAR Project), ulaşılabilirlik sürecinin karar verme, koruma, sergileme ve sunum için metodlar geliştirme, sosyal, ekonomik ve kültürel ynlerin de gözetildiği kentsel ve mimari entegrasyon vb. tüm yönlerine odaklanarak global bir yaklaşım geliştirmektedir. Bu kapsamda hazırlanan ‘The APPEAR Method’, arkeolojik mirasın korunması ile modern kentin gelişimi ve arkeolojik alanların mümkün olduğunca çok kişi tarafından ziyaret edilmesi arasında denge kurarak alanın kent ile uyum içinde bütünleşmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu metod, çeşitli alanlardan uzmanlara belirli çözümlerin tanımlandığı, uygulama için metodolojik ve pratik kaynaklar içeren, esnek, her büyüklükte kente adapte edilebilir ve uygulanabilir kriterler geliştirilmektedir (ICOMOS,2005). ‘The APPEAR Project’ arkeolojik kalıntıların görülebilir, anlaşılır ve etkileyici duruma getirilmesini sağlayan çalışmaların, bu kalıntıların korunma, bilimsel kullanım ve

kentsel doku ile uyum çabalarıyla birlikte yürütülmesini sağlamaya yönelik bütünleşmiş bir eylem planı önermektedir.

Kentlerin koruma ve bütünleşme problemlerini çözme çabalarına çok erken başlayan Avrupa ülkelerinde, söz konusu ulusal ve uluslararası etkinliklerin etkisiyle, kent arkeolojisinin yasal ve yönetsel çerçevesi oluşturulmuştur. Bu ülkelerde kentlerin tarihi sürekliliğinin korunması iyi bir planlama, güçlü bir finansal destek ve halkın farkındalığıyla gerçekleştirilmektedir. Kentsel arkeoloji çalışmalarında 1960'lı yıllardaki gelişmelerle İngiltere öncüdür. Bunu 1980'li yıllardan başlayarak Fransa izler. Sonraki yıllarda bu kavram İtalya, İspanya ve Almanya'ya, oradan da diğer Avrupa ülkelerine ve dünyaya yayılmıştır. Yasal, yönetsel ve kurumsal çerçeve her ülkede farklı şekillenmiş, fakat kentsel arkeoloji çalışmaları hep planlamayla iç içe olmuştur (Boylu, 1994). Günümüzde Dünya'da gerçekleştirilen uygulamalarının birçoğu kentsel arkeoloji niteliğinde olmakla birlikte, kent arkeolojisinin bütüncül bakışını yansıtan Roma, Londra, Paris, Barselona gibi başarılı örneklerle de rastlanmaktadır.

Koruma ve gelişme problemlerinin çözümüne yönelik olarak 1990 ve 1994 yıllarında İngiltere'de yayınlanan 'Planning Policy Guidance 15: Planning and Historic Environment' (PPG 15) ve 'Planning Policy Guidance 16: Archaeology and Planning' (PPG 16), kent arkeolojisi uygulamalarını destekleyen önemli belgelerdir. Arkeolojik kaynakların planlama sürecinin her evresine entegre edilmesi amacıyla kullanılabilecek genel stratejilerin tanımlandığı PPG 16, planlama otoritelerine kentsel arkeolojik kaynakları niteliğine göre farklı değerlendirmeler yapma yetkisi vermektedir. Bu bağlamda, arkeolojik kaynakların hepsinin aynı öneme sahip bulunmadığı ve modern toplumların çeşitli gereksinimleri sebebiyle korunmalarının her zaman mümkün olmadığı belirtilmekte, gelişme planlarının arkeolojik alanların korunması, değerlendirilmesi ve saklanması için politikalar içererek koruma ve gelişme arasında denge kurması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu belge, mevcut yasal sistemi ve tavsiye kararlarını bir araya getirerek genişletmekte, planlama otoriteleri, mülk sahipleri, girişimciler, arkeologlar ve halk gibi farklı aktörler arasındaki işbirliğini geliştirmektedir. Modern gelişmelerin arkeolojik alanlar üzerindeki olumsuz etkisini azaltan bir yaklaşım tanımlamakta, kentsel ve kırsal

alandan nasıl korunması ve kaydedilmesi gerektiğini düzenlemektedir. Bu belgede önemli arkeolojik kalıntıların korunmasının her zaman tercih edildiği, mümkün olmayan durumlarda ise, arkeolojik verilerin belgelenerek kaldırılması amacıyla kazılabileceği belirtilmektedir. Fakat arkeoloji biliminin hızla gelişmesi sebebiyle gelecekteki kazı tekniklerinin daha fazla bilgi çıkarabileceği düşünülerek insitu korumanın mümkün olmadığı yerlerde kazı yapılmaması önerilmektedir (Department of Environment, 1994).

Kentsel arkeolojik kaynakların yönetiminde iyi düzenlenmiş bir yasal ve yönetsel sisteme sahip olan diğer Avrupa ülkesi Fransa'da, ulusal haritalama işlemi için bilgisayar destekli bir sistem geliştirilmiş, kentlerde toprak altındaki korunmuş arkeolojik kaynakların dağılımının saptanması ve niteliğinin belirlenmesi için basit bir denklem tanımlanmıştır. Böylece kentsel arkeolojik kaynakların planlama öncesi değerlendirilebilmesine olanak tanınmıştır (Garby, 1995) .

Sonuç olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa kentlerinin tarihi merkezlerinde yaşanan yıkımların ve ardından modern kentsel gelişmelerin kentlerin binlerce yıllık birikimini yok eden sonuçlarının etkisiyle, Avrupa kentlerinin kökenleri ve sürekliliği sorgulanmaya, kentsel ve toplumsal kimlik sorunlarına çözüm yolları aranmaya başlanmış, kent arkeolojisi kavramının kuramsal temelleri de bu dönemde atılmıştır. Bu kavram 1980'li yıllardan günümüze kadar olan süreçte çeşitli ulusal ve uluslararası platformlarda (Avrupa Konseyi, UNESCO, ICOMOS vb.) tartışılmıştır. Kuruluşlar hazırladıkları sözleşme, anlaşma, tüzük vb. belgeler ile kentlerin tarihsel sürekliliğinin ve çok katmanlılığının korunmasına yönelik kuram, yöntem ve tekniklerin geliştirildiği uluslararası yasal bir çerçeve geliştirmiş ve uluslararası örgütlenmelere yönelmişlerdir. Bu örgütlenmeler ile ortaya çıkan araçlarda vurgulanan konular kültür mirasının korunması problemi ile benzerlikler göstermektedir. Bununla birlikte çalışmalarda genellikle veritabanı hazırlanmasının ve disiplinler arası katılımın önemine değinilmekte, kent arkeolojisi arkeologların, plancılarının, mimarların ve gerekli durumlarda farklı alanlardan uzmanların katılımını gerektiren bir çalışma alanı olarak tanımlanmış, etkili koruma ve gelişme planları hazırlanması için ilke ve stratejiler geliştirilmiştir.

3.3. Türkiye’de Kentsel Arkeoloji

Türkiyede tarih boyunca yaşanan gelişmelerle arkeolojik alanlar çoğu zaman çöküntüye uğramış ya da yıpranmıştır. Hızla gelişen kentleşme sebebiyle, koruma bilincinden uzak gerçekleşen mekânsal baskı kendini göstermiş, plansız bir kentsel büyüme ve gelişme, giderek tarihsel birikimi yok etmiş ve zaman içerisinde mekânsal sıkışma sorununu beraberinde getirmiştir. Bu durumun sonucu olarak ise kentlerin yapısı ve kimliği değiştirmiştir. Çevreye ile uyum içerisinde olmayan kentsel rant amacı taşıyan hareketlilikler, tarih boyunca oluşan kentsel görüntüyü yıpratmış, yeraltındaki zenginlikler ve kültür tarihine ait önemli bilgiler içeren antik dönemlerle ilgili arkeolojik bölgelere de zarar vermiştir.

Başka bir deyişle, yapı türü ve inşaat tekniklerinin hızla değişmesiyle, arkeolojik dolguları tahrip etmeden inşa edilen geleneksel binaların yerini çok katlı, derin temelli ve yeraltı otoparklı yapılar almakta, böylece yeraltı ve yerüstünde bulunan tarihsel veriler zarar görmektedir (Tuna, 2003).

Ulusal anlamda kentsel arkeolojiyi de kapsayacak şekilde koruma ile ilgili kavramların ise ilk olarak 1869 tarihinde yürürlüğe giren 1. Asar-ı Atika Nizamnamesi ile ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu yasa daha sonraki yıllarda (1874, 1884, 1906) güncellenerek koruma çalışmalarında kullanılmaya devam edilmiştir. 1874 sayılı 2. Asar-ı Atika Nizamnamesinde taşınır ve taşınmaz eserleri kapsar şekilde ‘yeryüzünde ve yer altında bulunan arkeolojik eserler, paralar ve eşyalar’, korunacak öge kapsamında sayılmıştır.

Bu yıllarda kazı çalışmaları sonucunda ele edilen tarihi eserlerin yurt dışına çıkarıldığı belirtilerek bunun önüne geçilebilmesi için söz konusu yasada değişikliğe gidildiği de eklenmektedir. Böylece 1884 yılında onaylanan 3. Asar-ı Atika Nizamnamesi ile eski eserlerin devlete ait olması kararı alınmıştır.

Cumhuriyetin ilanının ardından korumaya ilişkin ilk yasal düzenleme 1951 yılında kabul edilen 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun’ dur. Bu kanunda tanımlanan anıt ve eserleri tespit etmek, bunlar hakkında kararlar üretmek adına Millî Eğitim

Bakanlığı'na bağı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulmuştur.

Türkiye' de kentsel arkeolojinin kavram olarak ilk defa 1993 yılında kabul edilen 338 numaralı ilke kararı ile tanımlandığı belirtilmektedir. Bu karar sonrasında 15.04.2005 tarih 702 numaralı ilke kararı ile güncellenmiş ve kentsel arkeolojik sit alanları için bir tanım geliştirilmiştir. Söz konusu ilke kararında kentsel arkeolojik alanların açığa çıkarılması, onarılması ile sergilenmesi işlemlerinin bilimsel verilere dayanılarak sağlıklı ve kapsamlı bir envanterleme yöntemi ile belgelenmesi gerekliliği belirtilmekte olup; uygulanacak planlama çalışmalarında getirilecek yeni işlevlerin alan ile uyumlu olması gerekliliği, günümüz koşullarının gerekliliği olan altyapı çalışmalarının dikkatle yapılması, alana zarar verilmemesi, kullanılacak malzeme ve yapı tekniğinin geleneksel doku ile uyumlu olması gibi koruma ilkeleri üzerinde durulmaktadır.

2004 yılında 5226 sayılı kanun ile 2863 sayılı kanunda yapılan değişiklikte yerel yönetimlerin, belediyelerin ve bu alanlar için kurulması öngörülen Koruma Uygulama ve Denetim Bürolarının (KUDEB) görevleri belirlenmiştir. Sonrasında sırasıyla 2007, 2008, 2009 yıllarında 2863 sayılı kanunda çeşitli değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu' nun (KTVKYK) 05.11.1999 tarih 658 numaralı ilke kararı ile bu alanlar Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmektedir. Aynı kararda Arkeolojik Sit; 'İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlar' olarak açıklanmaktadır. Bu karara göre arkeolojik sit alanları taşıdıkları önem ve özelliklerine göre derecelendirilmektedir.

- I. Derece arkeolojik sit

Korumaya yönelik yapılan bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanı olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlarda hiçbir şekilde yapılaşmaya izin verilmemekte, yapılan fiziksel planlarda ise aynen korunacak alan olarak

belirlenmekte, bilimsel kazı dışında herhangi bir kazı çalışması yapılamamaktadır.

Şekil 3.1. Türkiye mevzuatında arkeolojik alanların sınıflandırılması (Literatürden elde edilen bilgiler ile hazırlanmıştır.)

- II. Derece arkeolojik sit

Korunması gereken ancak koruma ve kullanma koşulları Koruma Bölge Kurulları tarafından belirlenen sit alanları olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlarda yeni yapılaşmaya izin verilmemekte, diğer konularda ise kurul izni gerekli görülmektedir.

- III. Derece arkeolojik sit

Koruma ve kullanma koşulları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilen alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Yine KTVKYK' nun 1993 tarihinde yürürlüğe giren 338 Numaralı İlke Kararında ise yeni bir arkeolojik sit derecelendirmesi yapıldığı görülmektedir.

- Kentsel arkeolojik sit:

Arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları da içeren ve bu açıdan bütünlük arz eden korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar kentsel arkeolojik sit alanları olarak değerlendirilmektedir.

Bond ve Worthing ise konu ile ilgili olarak arkeolojik alanları 5 farklı şekilde gruplamaktadır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Bond ve Worthing' e göre arkeolojik alanların sınıflandırılması (Literatürden elde edilen bilgiler ile hazırlanmıştır.)

- Gömülü arkeoloji

Özellikle çok katmanlı yerleşim alanlarında yer yüzeyinin altında kalan ancak varlığı bilinen eski dönem kalıntılarını kapsamaktadır. Bu alanlarda gerçekleştirilen fiziksel müdahaleler geri döndürülemeyecek tahribatlara sebep olabileceği için, özel bir uzmanlığı gerekli kılmaktadır.

- Arkeolojik sitler ve anıtlar

Genel anlamda gömülü arkeoloji ve yer üstü yapılarının bir arada bulunduğu veya duruma bağlı olarak, yalnızca temeller ile üst yapıdan oluşan alanları kapsamaktadır. Basit mezar gruplarından çeşmelere, duvarlardan, yıkık yerleşim alanlarına kadar farklı birçok kategoride ve boyutta arkeolojik öğeyi kapsayabilir.

- Tekil tarihi yapılar ve binalar

Çevresi ile olan bütünlüğünü kısmen veya tamamen kaybetmiş tekil yapı veya yapı kalıntılarını kapsamaktadır.

- Kırsal Miras Alanları

Çevresi ile birlikte tek bir mülkiyetten oluşan, tek bir kurum veya şahsa ait kırsal kültür içerisinde kalan alanları kapsamaktadır.

- Kentsel Miras Alanları

Kırsal miras kriterlerini kentlerde sağlayan alanları kapsamaktadır. Bütün yasaların, yönergelerin ve kararların sonucunda ülkemizde kentsel arkeolojik alanlar içerisinde olmak üzere bütün sit alanları ve koruma alanlarına ait getirilen kararlar küçük ölçekte Koruma Amaçlı İmar Planı, büyük ölçekte ise Çevre Düzeni Planı ile gündeme gelmektedir. Koruma Amaçlı İmar Planlarını (KAİP) açıklamak gerekirse; kent geçmişine ait değerler barındıran alanlar adına çalışmaları yapılan, bölge analizine ve rasyonel verilerle desteklenerek hazırlanan, gayesi kültür ve tabiat varlıklarının geçmişten günümüze olan devamlılığını sağlayabilme olan, bulunduğu bölgedeki tüm tarihsel dokunun koruması, gelecek nesillere aktarılabilmesi ile alakalı hükümlerin alındığı bir çeşit planlama eylemi olarak belirtilmektedir.

3.4. Ülkemizde Kentsel Arkeolojik Alanlarda Yaşanan Sorunlar

Kentsel arkeolojik mirasın korunması; kültürel katmanların öğrenilmesi, gelecek kuşaklara aktarılması ve kent kimliğinin oluşması adına son derece önemlidir. Bu alanların korunmasında birçok problem ile karşılaşmakta, bu durum alanların yok olmasına sebep olmaktadır. Bu sorunlar aşağıdaki gibidir;

✓ Tescil çalışmalarının bilimsel yöntemlerle yapılmaması potansiyel arkeolojik alanların dikkate alınmamasına, politik baskılarla sit derecelerinin düşürülerek sit sınırlarının daraltılmaya çalışılmasına, dolayısıyla birçok arkeolojik sit alanının yapılaşmaya açılarak hasara uğratılmasına sebep olmuştur.

✓ Kontrol edilemeyen kentsel gelişmeler süreç içerisinde karşılaşılan ilk sorunlardandır. Kentlerde çağa yetişme kaygısıyla yaşanan gelişmeler ile yer altındaki ve yer üstündeki kentsel arkeolojik alanlar tahrip olmuşlardır.

- ✓ Kentsel arkeoloji pahalı bir eylemdir. Kentsel koruma eylemi içerisinde yer alan kentsel arkeoloji de finansal anlamda yeterli kaynaklara sahip olmadığı için korunamamakta ve tahrip olmaktadır.
- ✓ Kentsel arkeolojik alanlar ile kent dışında bulunan arkeolojik alanlar çoğu zaman aynı yöntemlerle korunmaya çalışılmıştır. Bu durumun sonucu olarakta kent merkezlerinde tanımsız çöküntü alanları oluşmuş ve tarihi merkezler ile birlikte arkeolojik katmanlarda zarar görmüşlerdir.
- ✓ Çoğunlukla kent merkezinde bulunan bu alanlar tarih boyunca birbiri üzerine gelişmeye devam etmeleri ile oluşan kültür katmanları süreç içerisinde tek başına taşıdığı anlamı kaybetmiştir. Ancak günümüzde her katmanı kendi içinde değerlendirme kapsamında gelişen anlayış nedeniyle bu dokular da yıpranmışlardır. Bu bağlamda kültür katmanlarının kendi dönemine dair taşıdığı izlerin yanı sıra bir bütün parçaları olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi durumda kültür katmanları bu anlayış ile tahrip olmaya devam edecektir.
- ✓ Üst dokuda yer alan tarihi dokuların koruma ve geliştirme çabaları ile yer altında bulunan arkeolojik dokunun koruma ve geliştirme çabalarının kesişmesi durumudur. Hangisinin daha önemli ya da koruma adına hangisinin daha değerli olduğu konusunda tartışmalı söylemler bulunmaktadır. Asıl mesele, hangisinin daha önemli olma durumundan çok her iki dokunun birlikte nasıl korunması gerektiği olmalıdır. Bu durum gözden kaçırılmaya devam ettiği sürece hem üst hemde alt doku zarar görmeye devam edecek ve kimliksiz, çöküntü alanlarının oluşması engellenemez bir durum olacaktır.
- ✓ Kazı çalışmaları sırasında, alanın çevresinin güvenlik nedeni ile kapatılması; gerekli belgeleme ve araştırma çalışmalarının ardından yüzeyin kapatılması yolu ile kentli projeden soyutlanmaktadır. Arkeolojik kazının; kentliler tarafından, gündelik hayatlarını aksatan ve rahatsızlık veren herhangi bir kentsel proje şantiyesi olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu durumda da kentsel koruma çalışmalarının olmazsa olmaz aktörlerinden halkın tarihi-kültürel mirası koruma bilinci geliştirilmemiş olmaktadır. Kentsel koruma

alışmalarının başarılı süreç yaşaması adına, gereken halk desteği alınamaz hale gelecektir.

✓ Arkeolojik miras alanlarından sit alanlarında sınırlar belirsizdir ve sürekli değişkenlik göstermektedir. Yasal otoriterlerce bu sınırlar değiştirilmektedir. Bu durumda miras alanların sınırlarının belirlenmesinde subjektif bir yaklaşımın benimsendiği görölmektedir. Bu durumda alanların tahribatına ve kişisel bir yargı ile istismarına yol açacaktır.

✓ Arkeolojik sit alanlarının bazılarında çevre denetimi tam değildir, girişler kontrol altına alınmamıştır. Bu durum kaçak kazıları ve eski eser hırsızlıklarına yol açmaktadır.

✓ Tarihi kent merkezlerindeki arkeolojik alanlar finansal ve yönetsel sorunlarla karşı karşıyadır. Bu alanlar kazı çalışmalarından sonra tanımsız, çöküntü alanlarına dönüşmüş ve suç oranlarının arttığı, kentin yoksul kesiminin yaşadığı sorun alanları haline gelmiştir.

✓ Kentsel arkeolojik alanlar, kültürel öğeler olarak algılanmak yerine, kentsel gelişmeyi kısıtlayan engeller olarak görölmüş ve bu bakış açısı nedeniyle tarihi kent merkezleri, kültürel birikimi yansıtmaktan uzak; modern gereksinimlere yanıt veremeyen ve kentsel olanaklardan yararlanamayan sorun alanları halini almıştır.

✓ Kentsel arkeolojik varlıklara ilişkin detaylı bir envanter bulunmamaktadır. Bu eksiklik sit kararlarının rastlantısal olarak belirlenmesine, dolayısıyla da gerçek arkeolojik birikimin kamu veya özel sektör eliyle yapılan planlama ve projelendirme çalışmaları öncesi değerlendirilememesine sebep olmaktadır. Bu yüzden arkeolojik varlıklarla çeşitli yatırımların uygulama safhalarında karşılaşılmakta, çoğu zaman projelerde değişiklik yapılmadan yatırıma devam edilmektedir. Bunun sonucunda arkeolojik varlıklar tahrip edilerek bütünlüğü bozulmakta, dolayısıyla planlama politikaları başarısız olmaktadır.

✓ Arkeolojik alanlara ve ören yerlerine giriş düzenlemeleri, tur güzergâhı düzenlemeleri, dinlenme ve servis noktaları düzenlemeleri genellikle çok yetersiz, ilkel ve bilimsellikten uzaktır. Turizme açılan birçok ören yerinde bu yetersizlikler gözlenmektedir. Bu nedenle, öncelikle tip projelerle (wc, giriş yeri, dinlenme noktası, hediyelik eşya satış üniteleri vb), daha sonra da yöreye özgü mimari tasarımlarla uygulamaya girecek tasarımlar elde edilmelidir. Bu tasarımlar için yarışmalar yolu ile proje elde edilmesi de önemli sonuçlar verebilecektir.

✓ Kaçak kazıların önlenmesi, yurt dışına kaçırılan eski eserlerin geri getirilmesi, kazıların denetimi ve bulunan eserlerin sergilenmesi başlı başına zorlu ve uğraş gerektiren konulardır. Var olan müzelerin geliştirilmesi, antik kentlerin açık hava müzeleri olarak sergilenmesine yönelik çalışmalar gerekmektedir (Yıkıcı, 2010).

Kentsel arkeolojik alanlarda karşılaşılan problemlerin başında koruma sorunları gelmekle birlikte, koruma bilincinin oluşturulamaması, kaçak kazıların önlenememesi ve alanın geleceğine yönelik bir düşünce tarzı oluşturulmadan kazı faaliyetlerinin başlamasından kaynaklı problemlerin yanında çevresel ve sosyal olarak değerlendirilen iki farklı sorunun varlığı gözlemlenmektedir. Buna göre fiziksel sorunlar arkeolojik bölgelerin plan çalışmalarına dâhil edilebilmesi ile başlamaktadır. Bununla birlikte kent plancılarının yanında tarihçilerin ve arkeologların da görüşlerinin alınması gerekmektedir. Dolayısıyla kent içerisindeki arkeolojik bir alanda karşılaşılan sorunlar sadece çevresel sıkıntılardan kaynaklanmamaktadır.

Arkeolojik alanların bölge sakinleri tarafından saygı görmemesi ülkemizde kentsel arkeolojik dokuyu koruma çalışmaları açısından bir problem olarak değerlendirilmektedir. Bu bölgelerde gözlemlenen yıpranma tarihi öneme sahip kentlerde geri dönülemez boyutta olabilmektedir. Bu alanların yetersiz tasarım şekliyle veya tasarım çalışması olmadan kentsel doku içerisinde yitik bir hale gelmesine göz yumulmaktadır.

Özellikle Avrupa’ da kentsel arkeolojik alanların kent ile çevresel anlamda bir bütünlük içerisinde olmasına yönelik yeni uygulamalar gelişirken Türkiye’ de kentsel arkeolojik alanlar üzerindeki bir diğer problem ise mülkiyet olarak değerlendirilmektedir. Şahsa ait alanda ortaya çıkan arkeolojik bir değer, kamuya ait sayılmamakta ancak mülk sahibine de herhangi bir değişim konusunda izin verilmemektedir. Dolayısıyla bu tip alanlar bakımsız, köhne ve kendi haline bırakılmış kentsel boş alanlar haline gelmektedir. Koruma amaçlı imar planlarında yalnızca alan sınırlarını çevreleyen arkeolojik alanlar, geleceğe yönelik herhangi bir planlamanın içinde bulunamamaktadır. Koruma yalnızca muhafaza etme olarak değerlendirilmemeli, kullanarak değerlendirilmeye ve korumaya yönelik potansiyellerin üzerinde durulabilmelidir. Dolayısıyla arkeolojik alanların korunması ve kullanımı ile alakalı Türkiye’ de aşılması gereken pek çok sorun olduğu görülmektedir.

Söz konusu bu sorunların önüne geçebilme adına kentsel arkeolojik alanın algılanabilirliğinin kuvvetlendirilmesi, gözlemlenebilirliğinin artırılması; planlamada geleceğe yönelik fiziksel uygulamaların yanında kullanıcının katılımını da gerçekleştirmek ve bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yapılması gerekliliği öne çıkmaktadır. Bu tip çalışmalarda kentin geçmişinden eser taşıyan kentsel arkeolojik bölgelerde kent ve kentli günlük yaşamının bir parçası olabileceği düşünülmektedir.

Bu sorunlara dair çözüm alternatiflerinin üretilmesi adına ilk olarak kentsel arkeolojik alanlarda karşılaşılan fiziksel sorunların aşılması ve bu sayede sosyal sorunların aşımı için ilk adımların atılabileceği düşünülmektedir.

3.5. Mekânsal Sıkışma

Kent merkezleri gündüz nüfus yoğunluğu fazla gece nüfus yoğunluğu en az olan bölgedir. Kent merkezinden uzaklaştıkça orta ve yüksek yoğun konut bölgeleri görülmektedir.

Konut bölgelerinde güvenlik arzusu, aidiyet duygusu ve çevrede homojenlik arayışı, kapalı sitelerin sık görülmesine sebep olmuştur.

Yaşam alanının, kentin genelinden ayrı olması kent içerisinde bir bölümlenme ortaya koymuştur. Etrafının kapalı olması bu alanların çevreden ayrışmasının sebepleri arasında yer almış olsa bile tek sebep bu olmamıştır. Ayrışma durumu, bir statü göstergesi olarak ele alınmış ve istenmiştir. Ancak ayrıştırılmış ve kentten koparılmış alanların, kent kimliğini olumsuz etkilediği ve aidiyet hissini ortadan kaldırdığı iddia edilmiştir.

Kapalı konut alanları, içine dönük olarak tasarlanmış ve çevresinden bağımsız olarak düşünülmüştür. Kapalı alanlarda yer edinenler, kendilerini ayrıcalıklı olarak tanımlamıştır. Kapalı alanların dışında kalanlar, çeşitli sınır elemanları ile dışarıda bırakılmış ve içeride olanlardan farklı oldukları için diğerlerinden ayrıştırıldığı düşünceleri toplumda yer edinmiştir.

Yaşanan sosyal farklılık ile beraber bölge içinde yaşayanlar kendi homojenliklerini sağlarken diğer kısım dışarıda bırakılmış ve komşuluk kavramı değişmiştir. Felsefe terminolojisinde mekân konusunda üç temel yaklaşım bulunmaktadır:

1-Mekânı hazne olarak yorumlayan görüşe göre mekân içinde bir şey olsun ya da olmasın var olan bir şeydir. Bu görüşe göre bir yerin mekân olabilmesi için o yerin varlığı dışında bir şeye ihtiyacı yoktur. İçinde insan ya da bir nesne olmasa da o yer tek başına mekân olarak nitelendirilebilir.

2- Bağıntısal mekân görüşünde ise mekânın varlığı içerdiği şeye bağlıdır. Şeyler var ise (insan ya da nesne) mekân da vardır, şeyler yok ise mekân da yoktur. Örneğin, durak olmayan boş bir alanda otobüs bekleyen insan beklediği süre içerisinde orayı mekân haline getirir, ya da bir otobüs durağı içinde insan olsun olmasın bulunduğu yeri mekân haline getirebilir. Ancak bir boşluğun ya da bir yerin mekân olabilmesi için bağıntı kurduğu bir şey (insan veya nesne) olması gerekmektedir.

3- Üçüncü mekân görüşü mekânı hazne olarak gören ve mekânı bağıntısal olarak tanımlayan diğer iki görüşün sentezidir; bu görüşe göre mekân çok yönlüdür, mekân ve şeyler (insan ya da nesne) birbirini tamamlamaktadır (Cevizci, 1996). İnsanoğlu sahip olduğu inancın gereklerini yerine getirmek ve günlük

yaşamlarında inançları ile daha yakın bir bağ kurabilmek için cami, kilise, tapınak vb. mekânlar oluşturmuşlardır. İlkel kabilelerin tanrılar için yaptıkları törenler ve ritüeller her zaman bu amaç için yapılmış bir yapı ya da kapalı bir alan içerisinde gerçekleştirilmese de yaşadıkları yerleşim yerinin belirli bir noktasında yapılmıştır. Bu törenler için kimi zaman kapalı bir mekân oluşturulmasa da eylemin sürekliliği ve varlığı o yere mekân niteliklerini kazandırmıştır.

Kentlerin hızlı büyümesi sonucunda büyük ölçekli yapı grupları kentleri sıkıştırmaya başlamış ve kenti olumsuz etkileyen fiziksel sorun haline gelmiştir. Kentin yoğun konut alanları ve merkezi bir bütün halinde kendi içinde bir sıkışma meydana getirmektedir. Yoğun ve hareketli kent dokusunda tarihi bölgenin önemi göz ardı edilmiş ve sıkışık bir kent oluşturulmuş aynı zamanda tarihi alanlar atıl ve kopuk bırakılmıştır.

Kamusal alanların yapı gruplarından bağımsız olarak tasarlanması, bu alanların bakımsızlaşmasına neden olmaktadır. Kent merkezlerinin yoğun ve hareketli olması sebebiyle kent çeperlerine kaçışlar olmaktadır. Bu süreçte kent merkezleri seyrelmekte ve kent çeperlerinde insanlar ihtiyaçlarını karşılayabilir hale gelmektedir. Kent merkezindeki alanların değerlendirilerek dönüşüm projeleri adı altında ele alınmasıyla, merkezi bölgelerde toprağın değeri ani bir artış göstermektedir.

Kentte statü göstergesi olan kapalı siteler, kent merkezinin yeniden değerlendirilmesi sonucunda rezidans kavramı ile merkezlere doğru kaymaya başlamıştır. Tüketim ögesi olarak oluşan ve statü göstergesi olan yeni yaşam yapıları, rezidans olarak adlandırılmıştır. Mimarlık, sürekli değişen bir disiplin olmuş ve rezidanslar, yeni yaşam şekillerini yansıtan fonksiyonlar olarak bu disiplin altında karşımıza çıkmıştır.

Merkezi alanların rant alanı olarak şekillenmesi ve bu alanların yoğun talep görmesi ile birlikte, kapalı site ve rezidans olarak tasarlanan mekânlar, sanal bir kent parçası haline gelmiştir. Tüm ihtiyaçları kendi içinde karşılayan ve dışarıya kapalı olan bu mekânlar içerisinde yaşayan kişilerin, kent ve kentli ile ilişkileri azalmıştır. Harvey bu durumu;

'Gittikçe daha bölünmüş ve çatışmaya eğilimli kent bölgelerinde yaşıyoruz. Seçkin okullar, golf kursları, tenis kursları ve 24 saat bölgeyi gezen özel güvenlikçiler gibi her türlü hizmetin sağlandığı zengin mahallelerle, suyun yalnız halka açık çeşmelerden edinilebildiği, bir temizlik düzeninin var olmadığı, elektriğin bir avuç ayrıcalıklı tarafından kaçak kullanıldığı, her yağmurda yolların çamur ırmakları haline geldiği ve ev paylaşımının norm olduğu yasa dışı yerleşimler iç içe geçiyor' sözleri ile ifade etmiştir.

Bugün geleneksel kent dokuları, kentleşme hızı karşısında yeni yaşam biçimlerinin taleplerinden doğan baskılar yüzünden harap hale gelmiş ve mekânsal sıkışma yaşamıştır. Bunun sonucunda arkeolojik çevre giderek çöküntü bölgesi olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Diğer yandan, kiracıların ve orada uzun süre kalmamış ve kalmayacak olan yaşayanların çevreyi umursamaması, iyi bakmaması, gereken ilgiyi göstermemeleri, kısacası sahiplenmemeleri ile bu alanların çöküntü alanı haline gelmesi ve yabancılaşma gibi sonuçların ortaya çıkması kaçınılmaz duruma gelmektedir.

Hızlı kentleşme ile kentsel işlevlerin sayısal artışı ve çeşitlenmesi görülmektedir. Bu işlevler büyüklük ve yer seçimi açısından farklılaşmalar göstermektedir. Özellikle tarihsel çevreyi tamamlayan yerleşme dokusunun organik yapısının ve ölçeğinin çağdaş merkez işlevlerinin gereksinimlerini karşılayamaması bu doku üzerindeki yenileme ve değişme baskılarının artmasında önemli bir neden olmaktadır.

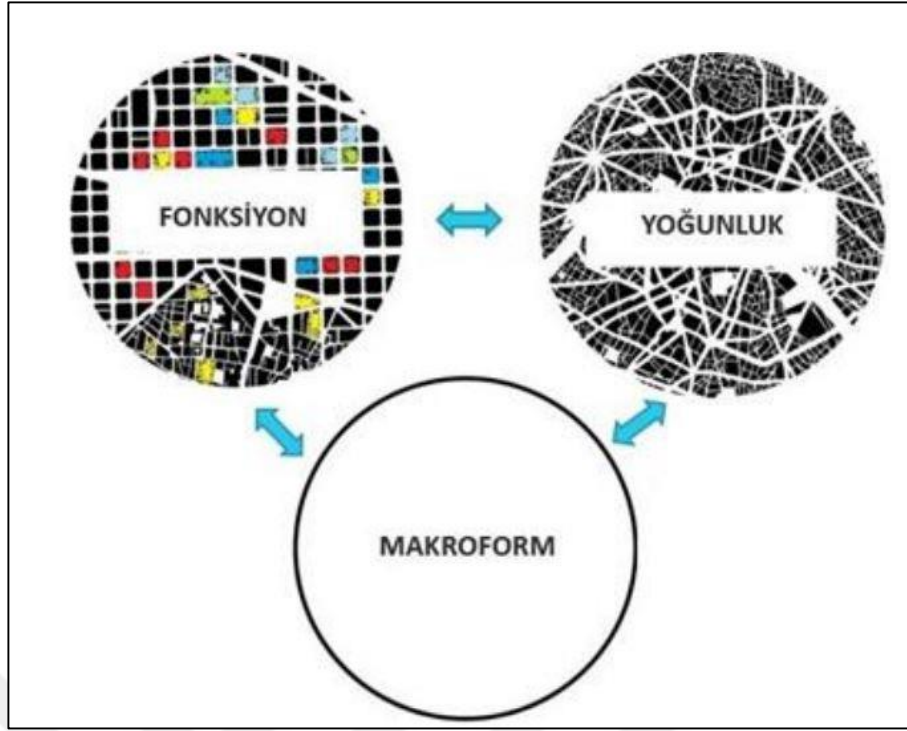
Kentsel dokunun fiziksel durumuna göre şekillenen kent formları, değişik ekonomik, toplumsal ve gelişen teknoloji durumuna göre farklılıklar göstermektedir. Bu yoğunluklar veya formlar yığılma, sıkışma veya dağılma gibi değişkenlikler gösterir.

Şekil 3.3. Kent formunu oluşturan temel bileşenler (Spreiregen, 1965)

Kenti tanımlarken başlangıçta fiziksel biçimi ve demografik yapısını ele almak gerekmektedir. Proje alanlarındaki sınırlar yani alanın büyüklüğü 'biçim' kavramı ile yakından ilişki içerisindedir. Bu biçimin şekli ve büyüklüğü tamamen kent dokusu ile alakalıdır. Biçim, büyüklük ve doku alanın yoğunluğu ile değişkenlik gösterir. Kent kullanıcıları ve yapılardaki dağılım kentin yapısını çözümlemeyi sağlar.

Lynch (1954) kent formunu oluşturan yapı taşlarını; fonksiyon (konut, ticaret, yeşil alan, sanayi, donatı alanları vb.), yoğunluk ve makroform ve tüm bu temel özelliklerin aralarındaki ilişkiler bütünü olarak açıklamıştır.

Şekil 3.4. Kent formunun temel yapı taşları (Lynch, 1954)

Lynch nitelikli bir kent biçiminde sahip olunması gereken 5 ana unsur olduğuna dikkat çekmektedir.

Bunlar ise;

- ✓ Erişim
- ✓ Uyum
- ✓ Canlılık
- ✓ Duyu ve
- ✓ Denetim olarak maddelendirmiştir.

Lynch (1981)'e göre, kent yaşayanlarının ihtiyacını karşılayan güvenli aynı zamanda 'canlı' kenttir. Kentliler tarafından anlaşılabilirliği en iyi şekilde sunulmuş olan 'algılanabilir' kenttir. Sağlıklı bir yapı düzeni ve sosyal alanları ile bu alanlar arasındaki etkileşimi üst düzeyde sağlayabilen kent 'uyumlu' kenttir. Kent sakinlerinin tüm kesiminin kamusal bölgelerde bulunabilmesini sağlayan ve bulunmak istediği bölgeye ulaşabilecekleri kent 'erişilebilir' kenttir. Sağlıklı, algılanabilir, uyumlu, canlı ve erişilebilir bir kente sahip olunabilmesi için tüm bu fonksiyonların en elverişli ve adaletli şekilde dağıtılması gereklidir.

Tez kapsamında yapılan araştırmalarla birlikte mekânsal sıkışma tanımı řu şekilde verilmektedir;

Günümüz kentlerinde genellikle tarihi kent merkezlerinde yoğun yapı alanları görölmektedir. Bu yapılar konut, ticaret ve sosyal amaçlı kullanılan yapılar olmaktadır. Bununla birlikte tarihi kent merkezlerinde toplumun sürekli iç içe bulunduğu kamusal alanlar oluşmaktadır. Oluşan kamusal alanlar kentteki yapılardan ve kentsel alanın biçiminden bağımsız olarak gelişmektedir. Bu durum ise kentsel mekânda sıkışık bir dokuyu beraberinde getirmektedir. Kentsel mekandaki sıkışık dokuya rağmen tarihi kent merkezinde rant sürekli olarak artmaktadır. Artan rant ile birlikte kentlerdeki değışim ve dönüşüm sürekli olarak devam etmektedir. Bu değışim sürecinde tüm sosyal, fiziksel ve ekonomik bileşenler kentlileri ve kentsel mekânı olumsuz olarak etkilemektedir. Kentsel mekânın tüm bu bileşenler ile birlikte alan olarak daralmasına ve kentli için kamusal mekânların sıkışık, ihtiyaçlara cevap veremeyecek ölçüde kalmasına *mekânsal sıkışma* denilmektedir.

3.6. Kentsel Arkeolojik Alanda Mekânsal Sıkışma Süreçleri

Kent merkezinde bulunan tarihi dokular kentleşme hızı karşısında yok olma riskini taşımaktadır. Son yıllarda gözlemlenen hızlı kentleşme sonucu olarak kentlerin büyük bir kısmı plansız gelişirken, tarihsel çevreler üzerindeki mekânsal baskılar da artmış, büyük bir yıkım ve rehabilitasyon sürecine başlanmıştır.

Kentlerde yaşanan plansız kentleşme sürecini önlemek, toplumun ihtiyaçlarına göre yaşanan değışimi gözlemleyip, tarihi yapıya zarar vermeyecek ölçülerde kalmasını sağlamak koruma olgusunun amaçları arasındadır. Ancak tarihi alanların yıpranmışlık, rant baskısı, terk edilme, köhneleşme gibi problemlerle karşı karşıya kalması korumayı zorlaştırmaktadır.

Değışen dünya ve yaşam koşullarına karşın tarihi sürekliliğin sağlanması çözölmesi gereken bir sorundur. Birçok ölkede olduğu gibi ölkemizde de yoğun yapılaşma, kentsel ve kırsal çevrenin kimliksizleşmesi, geleneksel dokuların

tahrip edilerek çöküntü alanı haline dönüşmesi kent karakterini yok etmekte, çevre görünümünü tekdüzeleştirmektedir (Ekinci, 1994).

Tarihsel çevreler üzerindeki bozulma süreçleri şöyle sıralanabilir;

- ✓ Kentin konut ihtiyacı
- ✓ Yeni merkez gelişimleri
- ✓ İşlev kaybı
- ✓ Çöküntüleşme
- ✓ Rant baskısı
- ✓ Sahiplilik ve sorumluluk eksikliği ve
- ✓ Yönlendirme eksikliği olmak üzere sekiz başlık altında gruplanmıştır (Atalay, 2010).

3.6.1. Konut ihtiyacı

Ekonomik gelişmeler, sanayileşme, nüfus artışı ve hızlı kentleşme ile kentlerde konuta duyulan ihtiyaç artmıştır. Bundan dolayı kentlerde arsa ve konut sorunu ortaya çıkmıştır.

Arsa ve konut ihtiyacının hızla artması kentlerde oluşan plansız gelişmelere, yoğun dokulara neden olurken geleneksel dokular üzerinde mekânsal sıkışıklık yaratmıştır (Atalay, 2010).

3.6.2 Yeni merkez gelişimleri

Kent bütünü içinde perakende ticaretin, arsa değerinin ve gündüz nüfusunun en yüksek olduğu alan olan merkezi iş alanında en hareketli kentsel işlevler bulunmaktadır. Genellikle eski tarihi bölgelerin kentin merkezinde bulunması, koruma kararlarının bu bölgelere getirdiği sınırlamalarla, kentsel yer belirleme sürecinde ortaya çıkan tikanıklıklarla boyutunu arttırmaktadır.

Hızlı kentleşme beraberinde kentsel işlevlerin sayısal artışını ve çeşitlenmesini de getirmiştir. Bu işlevler kullanım alanı büyüklüğü ve yer seçimi açısından farklılaşmalar göstermektedir. Merkezlerin gelişimi yatay, düşey büyüme yada sıçrama şeklinde büyüme sonucu yeni konut- işlevini sürdürebilmesi, merkezi

tarihsel dokunun çöküntü alanı haline gelmesinin önlenmesi sorunu bu alanlar üzerinde yeni planlamaları zorlayıcı bir yenileme baskısı yaratmaktadır.

Özellikle tarihsel çevreyi oluşturan yerleşme dokusunun organik yapısının ve ölçeğinin çağdaş merkez işlevlerinin gereksinimlerini karşılayamaması bu doku üzerindeki yenileme ve değişme baskılarının artmasında önemli bir neden olmaktadır(Atalay, 2010).

3.6.3. İşlev kaybı

Günümüz hayatının toplumsal yapısı, ailenin eğitim durumu ve gelir seviyesi zamanla konuta yönelik olan ihtiyaçların değişmesine sebep olmaktadır. Yapılar kullanıldığı zaman içerisinde kullanıcı grubunun denetimi ile değişme, bozulma, yenilenme ve eskimeye uğramaktadır. Kullanılan konutlarda kiracı veya konut sahibi değişimlerinin olması sorunları arttırmaktadır. Sonuç olarak zamanla değişen toplumun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalan konutlar ortaya çıkmaktadır. Geleneksel kent kimliğinde yer alan yapılarda günümüz teknoloji ilerlemelerine uygun olarak çağdaş istek ve ihtiyaçlara cevap verememesi işlevselliğini yitirip terk edilme baskısı altında kalmasına neden olmaktadır (Atalay, 2010).

3.6.4. Çöküntüleşme

Günümüz geleneksel kent yapısı, kentleşmenin hızı karşısında yeni yaşam tarzının taleplerinden yola çıkarak oluşan baskılardan dolayı büyük bir yıpranma süreci içerisine girmiştir. Sonuç olarak ise tarihsel bölgelerde giderek çöküntü alanı olma tehlikesi ile karşı karşıya kalma durumu yaşanmıştır (Atalay, 2010).

Geleneksel doku, bir taraftan zamana bağlı eskimeler, onaramama, değişiklik yapmama, ekonomik açıdan yetersizlik, terk etme, kiraya verme, önemsememe gibi nedenlerle oradan kaçışı; konfor tercihli arayışı getiren göçlere sahne olmaktadır. Bunun yanında koruma altındaki çevre elemanlarının bir bütün halinde kavranamaması, koruma kararlarındaki boşluklar ve uygulamadaki sorunlardan dolayı tarihi alanların çöküntü bölgesine dönüşmesi engellenememektedir (Çevik, 1993).

Diğer yandan yeni gelen alan sakinlerin, kiracıların yani orali olmayan ve orada uzun süre kalmayacak olan yaşayanların çevreye karşı duyarsızca yaklaşımları, iyi bakmaması, kısacası sahiplenmemeleri ile bu bölgelerin yıpranması, çöküntü alanı haline gelmesi ve yabancılaşma gibi sonuçların ortaya çıkması kaçınılmaz bir duruma dönüşmektedir.

Genellikle tarihi kent alanında o yörenin sakinlerinden çok az kişi yaşamaktadır. Bu alanlarda yaşayanlar, kente yeni göç etmiş fakir ve genç ailelerle, eskiden kalan ve hareket etme kabiliyetini kaybetmiş yaşlı kimselerdir. Bu nedenledir ki yaş grubu dağılımlarında büyük farklar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ekonomik durumu iyi olanlar bu alandan ayrılmakta yerlerine yeni sakinleri, kiracıları devreye sokmaktadır. Kiracıların ucuz kiralar nedeniyle burayı tercih etmesi ve çevreyi benimsememesi sonucu çevreye yeterince bakım ve onarım yapılmamaktadır (Çevik, 1993).

3.6.5. Rant

Kentsel işlevlerde mekânsal baskıdan kaynaklanan değişme ve yenilenme faktörlerinin yöneldiği tarihsel bölgeleri koruyabilmek, neden olacağı maliyet dolayısı ile çok zordur. Korumadaki sınırlamalar nedeniyle tarihsel çevre içerisinde olan mülk sahiplerinin bazı haklarına getirilen kısıtlamalar tepki yaratmaktadır.

Hızlı kentleşme ve artan nüfus ile birlikte en büyük gelir kaynaklarından biri arsalar olmuştur. Bundan dolayı oluşan rant baskısı kent merkezinde yer alan tarihsel çevre üzerinde diğer alanlardan daha fazla kendini hissettirmektedir. Kentsel arkeolojik sit alanlarının yoğun ve yüksek katlı yapılar arasında sıkışıklığa uğramış olmasının verdiği sıkıntı rant baskısının temelinde yatan nedendir.

3.6.6. Sahiplilik ve sorumluluk eksikliği

Tarihi kentsel dokudaki mülk sahipliği ile koruma sorumluluğu arasında önemli bir bağ bulunmaktadır. Ancak tarihi dokudaki mülk sahipleri yalnızca kamu yararını gözeterek, kendi çıkarlarını ön planda tutmadan bu dokunun korunmasında rol üstlenmemektedirler. Zaten mevcut eğilim de mülk sahibinin koruma konusunda aktif rol alması yerine, mülklerin kamulaştırma yoluyla el değiştirerek korunmaya çalışılması yönündedir. Ülkemizde tarihi eser niteliğindeki yapı ve alanların kamulaştırılması için bütçeden ayrılan payların düşük olması, mülk sahibini sorumluluğu paylaşmak yerine, mülkünü ortadan kaldırarak sorumluluktan kaçmaya itmektir.

Oysa korumadan doğrudan sorumlu kuruluşlar ile korunacak mülklerin sahiplerinin yapması gereken; korumada sorumluluğu paylaşmaktır. Koruma amaçlı kamulaştırma ya da özelleştirme tek başına bir çözüm olamamaktadır. Tarihi dokunun korunması, bu tür alanlardaki yapıların yok olmaması için; kamu kuruluşları hem korumayı yönlendiren, hem de korumaya teşvik eden, destekleyen, aynı zamanda da denetleyen kuruluşlar olmalı, bu sayede mülk sahipleri ile koruma sorumluluğunu paylaşmalıdır.

3.6.7. Yönlendirme eksikliği

Kentsel dokunun korunmasından doğrudan sorumlu kuruluşlar, mülk sahiplerini, nasıl bir yol izleyecekleri konusunda yönlendirmemektedir. Koruma adına alınan kararlar çoğunlukla halkın da katılımı sağlanmadığından benimsenmeyen kararlar olmaktadır.

Sonuç

Kentsel dokuda bulunan tarihi bölgede konuta duyulan ihtiyaç, yeni merkezlerin gelişimi, çöküntüleşme, işlev kaybı, sahiplilik, rant ve sorumluluk eksikliği gibi pek çok olumsuz faktörler nedeniyle bozulma süreci yaşanmaktadır.

Sanayileşme, ekonomik gelişme ve nüfus artışı ve kentleşme ile, kentlerdeki konut ve arsa problemi ortaya çıkmaktadır. Bu durumla kentlerde sağlıklı ve

plansız gelişmelere, sıkışık bir konut dokusuna neden olurken geleneksel kent kimliği üzerinde de baskı yaratmaktadır.

Hızlı kentleşme ile birlikte kentsel işlevlerin artışı ve çeşitlenmesi gözlemlenmektedir. Genellikle eski tarihi çevreler perakende ticaretin, arsa değerinin ve gündüz nüfusunun en yüksek olduğu alan olan merkezi iş alanlarını barındıran kentin merkezlerinde yer almaktadır. Eski merkezin işlevini sürdürebilmesi, merkezi tarihsel dokunun çöküntü alanı haline gelmesinin önlenmesi sorunu bu alanlar üzerinde yeni planlamaları zorlayıcı bir yenileme baskısını yaratmaktadır. Özellikle tarihsel çevreyi oluşturan yerleşme dokusunun organik yapısının ve ölçeğinin çağdaş merkez işlevlerinin gereksinimlerini karşılayamaması bu doku üzerindeki yenileme ve değişme baskılarının artmasında önemli bir neden olmaktadır. Günümüz toplumsal hayatta, ailenin ekonomik ve eğitim seviyesi zamanla konuta olan ihtiyacın değişmesi üzerinde etkili olmaktadır.

Eski kent dokuları üzerinde yer alan yapılar zamanla değişen toplumun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bugün tarihi bölgelerde yer alan kent dokuları, kentleşme hızı karşısında yeni yaşam tarzlarının taleplerinden doğan baskılardan dolayı harap hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak tarihi bölgeler, arkeolojik alanlar etrafı giderek çöküntü bölgesi olma tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır.

Bunun yanı sıra koruma altına alınan çevre elemanlarının bütüncül olarak kavranamaması, koruma politikalarındaki boşluklar ve uygulama sorunları yüzünden tarihsel çevrelerin birer çöküntü alanı haline dönüşmesi engellenememektedir.

4. ANKARA BEŞTEPE MAHALLESİ

4.1. Genel Bilgiler ve Planlama Geçmişi

Türkiye'nin başkenti olan ve İç Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan Ankara, 32°-53° doğu boylamı ile 39°- 57° kuzey enlemi arasında bulunur. Yüzölçümü 25.978 kilometrekare olan Ankara şehrinin merkezinin önemli bir bölümünün üzerinde kurulu olduğu Ankara Ovası'nın denizden yüksekliği 850 m civarındadır. Şehrin ilk kuruluş yeri olarak bilinen Ankara Kalesi'nin yüksekliği ise 980 metreyi bulmaktadır. İlin yüzölçümünün yaklaşık %50'sini tarım alanları, %28'ini ormanlık ve fundalık alanlar, %12'sini çayır ve meralar, %10'unu tarım dışı araziler oluşturmaktadır (Atatürk, 1963). Kırıkkale, Çankırı, Bolu, Eskişehir, Konya, Kırşehir ve Aksaray Ankara'nın etrafını çevreleyen komşularıdır. Ilıman iklim kuşağındaki Ankara'da kışları az yağışlı ve soğuk, yazları ise sıcak ve kurak kara iklimi görülür.

Ankara ülkemizde modernleşmeyi en iyi temsil eden kent olarak kabul edilmektedir. Kentin uzunca bir süre Cumhuriyetin ve modernleşmenin vitrini olarak kalması da bu bakış açısını desteklemektedir. Kentsel gelişme sadece fiziksel planlama olarak ele alınmamalıdır. Çünkü kentin silüetinin değişimi kadar, içinde yaşayanların değişimi de önemlidir ve uzun bir zaman gerektirmektedir.

Ankara kentinin ilk merkezi yerleşim yerinin Ankara Kalesi'nin bulunduğu alan olduğu ifade edilmektedir. Gerek su ve gıda ihtiyaçları için Hatip Çayı ve Çubuk Ovası'nın sağladığı imkânlar gerekse, güvenlik ve strateji açısından kalenin bulunduğu tepenin konumu Hititler'in Ankara kentini askeri bir üs olarak kullandığı savını güçlendirmektedir. Kent merkezinde Hititlere ait herhangi bir kazı bulgusuna rastlanmamış olsa da; Karaoğlan, Yassıhöyük, Külhöyük, Balıkhisar, Gavurkale gibi kentin çevresindeki alanlarda Hitit dönemi yerleşimlerine ait bulgular elde edilmiştir (Aydoğan, 2012).

Hititlerin siyasal olarak çöküşü ve imparatorluklarının ortadan kalkmasıyla Ankara ve çevresinde Frigler (M.Ö. 900 – 300) egemen duruma geçer. Kent ve çevresinde yapılan kazılar neticesinde, Frigler döneminden kalma yerleşimlerin

bölgede bulunduğu ortaya çıkmıştır. Friglerin Anadolu'ya girişı Strabon ve Herodot'a göre Trakya ve Makedonya'dan boğazlar yoluyla olmuştur (Günel, 2007).

Kimi efsanelerde Ankara kentini Frig Kralı Midas'ın kurduğu söylenir. Lidyalı bir gezgin ve tarihçi olan Pausanias da Ankyra kentinin Gordios'un oğlu Midas'ın tarafından kurulduğunu ve Friglerin bir kenti olduğunu ifade eder. Yapılmış olan araştırma ve kazılar Friglerin Ankara'da Hacıbayram tepesi, Fidanlık çevresi ve Çankırıkapı arasında yerleşim gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Hacıbayram Cami'nin yanında bulunan Augustus Tapınağı ve Anıttepe'de Anıtkabir ile Atatürk Orman Çiftliği arasındaki arazi çevresinde bulunan yirmiye yakın tümölüs Frig döneminin izlerini taşımaktadır. Frig Krallığının merkezi olan Gordion antik kenti de Polatlı'nın kuzeybatısında bulunmaktadır.

Ankara'nın başkent seçilmesinin arkasındaki neden ya da hedefler belirlenirken; sadece örnek bir başkent inşa ederek modern ve çağdaş bir yaşama ortamı oluşturmak amaçlanmamıştır. Aynı zamanda yaratılan bu modern yaşama ortamında yeni bir toplumsal yaşantının geliştirilmesi ve diğerkentlere örnek olması da amaçlanmıştır (Tekeli, 1984). Yeni toplumsal hayatın geliştirilebilmesi için; günlük yaşantının değışmesi, geleneksel hayatın yerine başka bir düzenin geçmesi gerekmektedir.

Başkent ilan edilmesiyle Ankara, ülkesel ölçekte kararların alındığı bir kontrol merkezi işlevini üstlenerek, ülkedeki toplumsal devrimlere öncülük edecek yeni bir örgütlenme ve kurumsallaşma süreci içerisine girmiştir (Altaban, 1987). Bu süreçte, Ankara kentinde yaşanan hızlı nüfus artışı ile 1927'deki ilk resmi sayımda kent nüfusu 74 553 kişiye ve alanı 300 hektara ulaşmıştır (Altaban, 1987).

Genel olarak Ankara'ya baktığımızda kentin çok eski dönemlerden başlayarak Anadolu'nun en önemli ulaşım yolları üzerinde bulunduğu dikkat çekmektedir(Aktüre, 1984). Kimler tarafından ve ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte bütün İlk Çağ kentlerinin yaşaması için gerekli en önemli üç koşul Ankara'nın yerleştiğı noktada sağlanmış olmaktadır. Kenti

çevreleyen Çubuk Ovası verimli bir tarım alanıdır. Kentin kurulduğu sarp yamaçlı tepe düşman saldırılarına karşı korunma üstünlüğü sağlamaktadır ve kent için gerekli su yakınlardaki kaynaklardan getirilmektedir (Naumann, 2007).

Anadolu kronolojisinde en önemli yeri işgal eden devrelerden biri de Kalkolitik ve Bakır Çağı diye adlandırılan kültürüdür. Bakır Çağı'nda şehirlerin, küçük tepelere kurdukları, tepeciklerin yüzyıllar boyunca iskân edilmesi ve bu yapıların çeşitli sebeplerle yıkılıp tekrar yapılması ile bu bölgelerin bir höyük haline geldiğini arkeolojik kazılardan öğrenmekteyiz. Anadolu'da kendine has bir kültüre sahip olan Bakır Çağı'nda Ankara'nın bir yerleşim yeri olduğu bilinmiyor fakat eski Ankara'nın kurulduğu tepe, çevresindeki sulak topraklar tepenin savunmaya çok elverişli konumu, şehrin bu çağda da iskân edilmiş olması fikrini kuvvetlendirmektedir (Gülekli, 1948).

1930'lu yıllardan 1950'li yılların sonuna kadar, kentsel gelişimi yönlendirdiği ifade edilen ve Ankara kenti planlama sürecinde önemli bir yere sahip olan Jansen Planı 1931 yılında yürürlüğe girmiştir. Cumhuriyet'in ilanından Jansen planının yürürlüğe girdiği 1931 yılına kadarki uygulamalar ise Lörcher tarafından hazırlanan plan ile şekillenmiştir (Günay, 2006).

Lörcher planı

Lörcher planı ile Ankara kenti için Ankara Garı girişi ile Ulus Meydanı, Kale ve Dışkapı eksenlerine açılan bulvarlar üzerine nüve kurgulanmış ve güneye sıçrama ile Yenişehir adı verilen ve bugünkü Sıhhiye-Kızılay bölgesinin oluşumunu biçimlendiren bir konut bölgesi oluşumu kararı verilmiştir. O dönemin erişilebilirlik olanakları dikkate alındığında bu sıçrama, çok önemli ve zor bir karar olarak görünmesi yanında, kent makroformunun yönlenişi açısından da stratejik bir öneme sahiptir.

Şekil 4.1. Lörcher planı (Cengizkan, 2004 ve Günel, 2016)

Lörcher planı ile kentin hem Ulus hem de Kızılay'da oluşacak yeni merkez işlevlerinin yer alacağı dokunun temelleri atılan planda kentin büyüme modeline ilişkin bir yaklaşım yoktur. Plan, kentin ilk yapılanması ve acil olarak yerleşim alanlarını (kamu yapıları, konut alanları vb.) belirlemekle sınırlı kalmıştır (Günay, 2006).

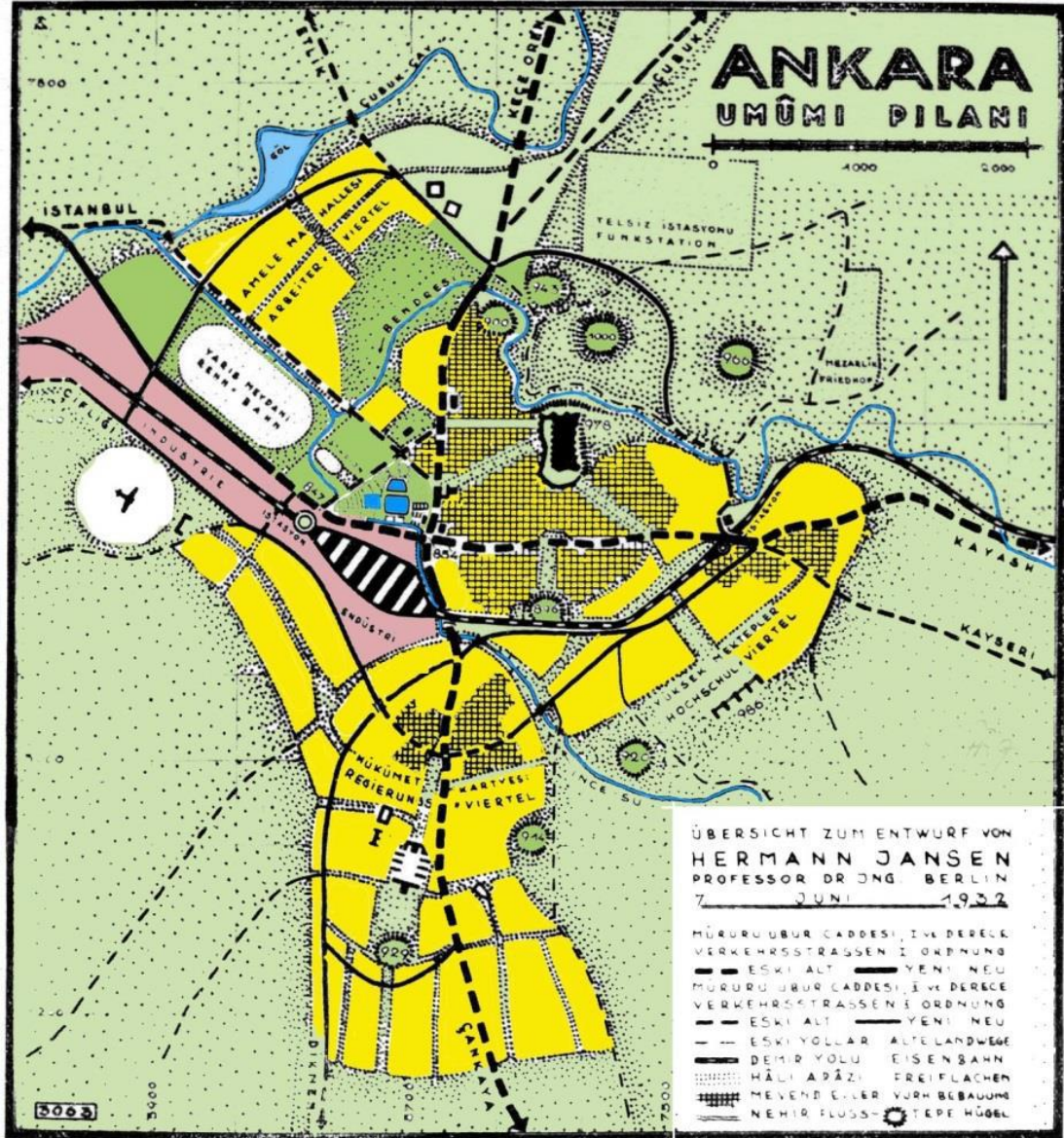
Ankara'da 1927 yılına kadar yapılan planlama çalışmaları; başkent işlevlerini yürütecek ve mekânda Cumhuriyeti yansıtan binaların oluşturulması, kent nüfusuna ve özellikle de memurlara hitap edecek konut üretimini kapsamaktadır. Kentin parça parça imar edilemeyeceğinin kavranması ve Ankara'nın başkent kimliğinin de gereği olarak bir bütün olarak planlanması gereği ortaya çıkmasıyla 1927 yılında bir takım girişimler başlatılmıştır. Bu girişimlerin sonucu bir yarışma açılmıştır.

Jansen planı

Tankut'un ifadesiyle, Lörcher planının yetersiz kalması, başkentin yapılaşma hızına yetişememesi ve uygulama alanında ihtiyaçları karşılayamaması üzerine yeni plan üretilmesi yoluna gidilmiştir. Yeni planın hazırlanması için bir yarışma düzenlenmiş ve bu yarışmaya Berlin Mühendislik Yüksekokullarının iki hocası J. Brix, H. Jansen ve Fransız L. Jausseley davet edilmiştir. Üç yarışmacı Ankara'ya gelmiş ve gerekli gözlemleri yapıp bilgileri aldıktan sonra projelerini Aralık 1928 tarihinde teslim etmek üzere kendi ülkelerine dönmüşlerdir. Projenin seçimi aşamasında kurulan jüri, kendisine 15 maddelik bir kriter listesi oluşturmuş ve üç projeyi de bu kriterlere göre incelemiştir. Bu inceleme sonucunda Jansen'in projesi, modern yerel koşullarla birleştirdiği ve istenilen cevapları sağladığı için birinci seçilmiştir. Brix'in tasarımı, o günlerde var olan imar kargaşasını çözmek yerine 300.000 kişi için tasarlanan bir kentte kargaşaya sebep olabileceğinden dolayı, Jausseley'in tasarımı, eski Ankara'yı ve inşa edilmekte olan yeni Ankara'yı yok saydığından dolayı eleştirilmiştir.

1932 yılında yürürlüğe giren Prof. H. Jansen'in planı 1.300.000 nüfusu hedef almış ve yaklaşık 2000 hektar alan planlanmıştır. Plan ile kentin gelişme aksları belirlenmiştir. Buna göre Atatürk Bulvarı kuzey-güney doğrultusunda Çankaya'ya kadar uzanacak, ikinci aks olan Ulus'ta bu aksı dik keserek, batıda İstanbul yolu ile birleşecek, doğuda topografyanın doğal çizgisini izleyerek eski kentin güneye ait bölgesinden geçecektir. Yeni gelişme alanları bu akslar etrafında ve eski kentin dışında planlanmış ve kentte yaygın bir yeşil alan sistemi ile az katlı bahçeli konut yerleşimleri de öngörülmüştür.

Bu dönemde artan dış göçler ve hızla büyüyen nüfus sonucunda konut gereksinimi ortaya çıkmış ve soruna çözüm getirmek amacıyla kurumlar tarafından, özel girişim tarafından ve 1935 sonrasında kooperatifleşme yoluyla yapılan konutlar olmak üzere üç yoldan konut üretim sürecine girilmiştir. 1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik kriz nedeniyle devlet, konut yapımından çekilmiş, bireysel üretimle de gereksinmeyi karşılayacak sayıda konut üretilenmemiş ve bu nedenle de gecekondulu yapıyı başlatmıştır.

Şekil 4.2. Jansen planı (Günel, 2016)

1934 itibariyle de kooperatifleşmenin başlamasıyla 1946'da Ankara'da kurulan yapı kooperatiflerinin sayısı 22'yi bulmuştur. 1947'de çıkarılan 4626 sayılı kanun ile devlet lojman yapımına başlamış ve bu yasanın ilk uygulaması olarak Saraçoğlu Mahallesi'ne kurulmuştur.

Başkent olması nedeniyle istihdam olanakları açısından çekim merkezi haline gelen Ankara kenti, 1940-1950 döneminde kırsal alandan kopan ve tarımla uğraşanların yöneldikleri bir kent olmuş, yaşanan göç sonucu kitleler bir nüfus baskısı oluşturmaya başlamış ve nüfus artışı bu dönemde %84'lere ulaşmıştır.

Jansen planında, Ankara kalesi, şehir tacı olarak nitelendirilmiş ve kent estetiğinin birinci unsuru olarak ele alınmıştır. Yolların olabildiğinde düz dar ve topografyaya uygun yapılması ile ekonomi sağlanması hedeflenmiştir. Yeşil alanlar, spor alanları gibi mekânlarla kent sağlığının sağlanması istenmiştir. Konut yoğunlukları az tutulmuş ve güneşe yönelmesi önemsenmiştir. En fazla üç katlı yapılar önerilmiş ve bu yapılar tekil yapı da olsa blok yapı da olsa bahçe içinde olmasına özenilmiştir. Endüstri alanları, hâkim rüzgâr yönü ve ulaşım verilerine göre seçilmiştir. Ulaşım için mevcut yollar kullanılmış, Lörcher planında önerilen ikincil yollar da varlığını korumuştur.

Yarışmaya teslim edilen plan üzerinde son düzenlemeler yapılmış ve Jansen'in Ankara için tasarladığı imar planı 1932 yılında onaylanarak uygulamaya konmuştur. 1932-1950 yılları arasında Yenişehir'de konut bölgeleri, bakanlıklar sitesi, yüksekokullar bölgesi, spor ve dinlenme alanları, hastaneler Jansen planına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Altaban'ın ifadesiyle, 1951 yılında yapıların çatı katlarına birer kat ilave edilmesi kabul edilmiş, Atatürk Bulvarı boyunca 5 kata, Yenişehir ve Cebeci bölgesindeki konutlar için 4 kata kadar izin verilmiştir. Artan kat yüksekliği kararı ile birlikte 1950'li yıllara gelindiğinde Jansen planı için öngörülen nüfus aşılmış ve öngörülen yapılaşma sınırları geçilmiştir. Bu sebeple yeni bir plana ihtiyaç duyulmuş ve uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir. 1954 yılında açılan ve yabancıların da katıldığı bu yarışmada kazanan, Nihat Yücel ve Raşit Uybadin olmuştur. 1957 yılında onaylanan plan, gelecek 50 yıl içinde nüfusun 750 bin olacağı öngörüsüyle hazırlanmıştır. Yücel-Uybadin planının seçildiği jüri raporunda aşağıdaki açıklama yer almıştır.

' Organik bir projedir. İnkişaf sahalarının tespitinde, bilhassa şimalde biraz fazla yayılmış olmakla beraber, isabet vardır ve bu mahallelerin iç tertibi iyi halledilmiştir. Yeşil sahaları yerinde kullanılmasını bilmiştir. Müteaddit şimal-cenup ve şark-garp akslarını ihtiva eden ve bu suretle ileri inkişafı kösteklemeyen bir trafik şebekesi vücuda getirmiştir. Ticaret bölgesinin tevsiinde کافی derecede cesur hareket edememiştir. Kültür sitelerinin dağıtılmış olması, iktisadi bakımdan tenkide değerse de civarına yapacağı müspet tesirleri bakımından kabul edilebilir. Sanayi bölgesi şehre fazla yaklaştırılmamıştır. Verilen hudutlar içinde, şehri fazla zedelemekten tatbik kabiliyeti olan vazih bir plandır.'

Yücel – Uybadin planı

Kentin mekânsal düzenlemesinin denetim dışı bir gelişme göstermesi sonucunda yeni bir plan yapımı gündeme gelmiştir. Ankara belediyesi 1954 Ağustos'ta uluslararası bir yarışma açmış, yapılacak imar planında aşağıdaki önerilerin dikkate alınmasını istemiştir (İmar Komisyon Raporu, 1953).

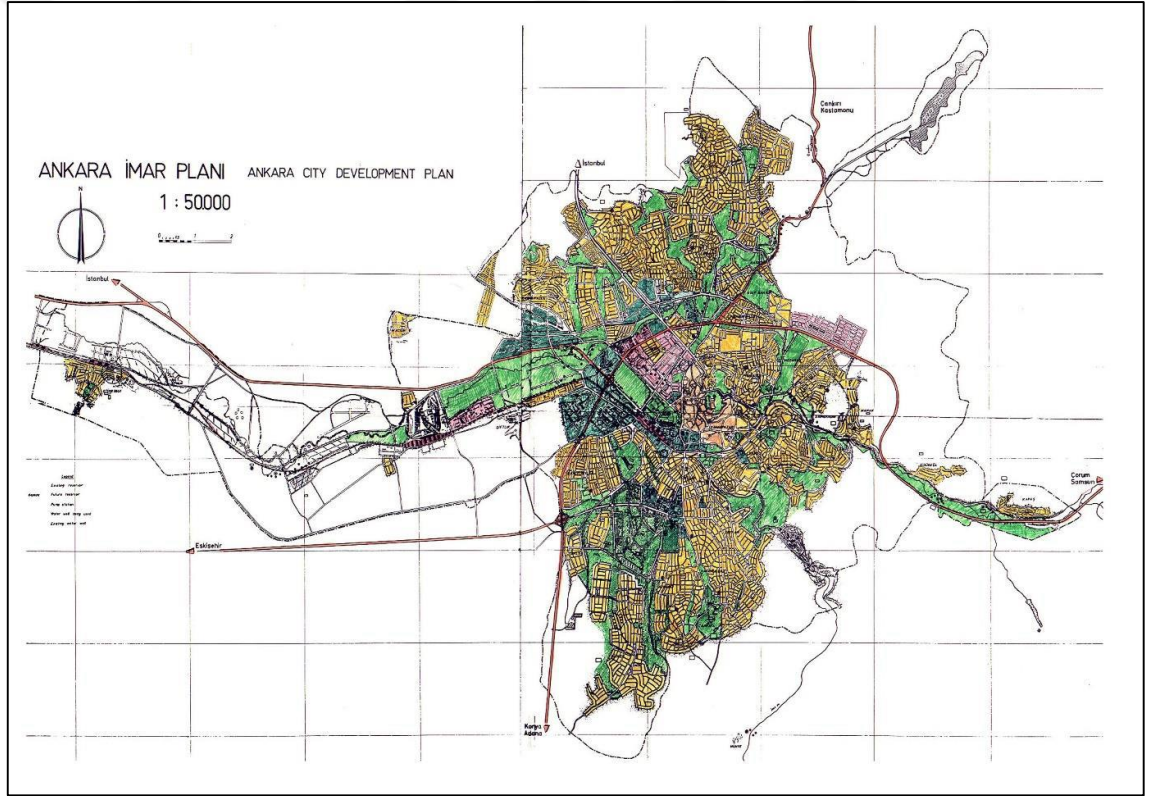
- ✓ Kent imar sınırının saptanması ve kentin 1 milyon nüfusa göre programlanması
- ✓ Telsizler(Altındağ) bölgesi, Yenimahalle ve Akköprü arasında kalan ve Etlik'e doğru uzanan arazi ile askeri fabrikalar bölgesi gibi alanlarda gelişme alanlarının tespit edilmesi ve kent ile bağlantılarının sağlanması
- ✓ Kent ölçeğinde taks ve kaks ölçütlerinin belirlenmesi, parselasyon esaslarının sağlanması
- ✓ Ticaret bölgesi ve alt çarşıların saptanması
- ✓ Kültür, sağlık ve yönetsel merkezlerin yer seçiminin yapılması
- ✓ Sanayi, küçük sanatların, depo, mağazaların yerlerinin belirlenmesi
- ✓ Ulus-Anafartalar, Samanpazarı-Dışkapı, Ulus-Yenişehir trafiğinin yan yollar önerisi ile azaltılması
- ✓ Ulus, Üniversite, Sıhhiye, Tandoğan, İstasyon ve Kızılay meydanlarının düzenlenmesi

Yarışmayı İller Bankası mimarlarından Nihat Yücel ve Reşit Uybadin kazanmış, proje bakanlar kurulunca 1957 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu projeye göre, kent güney-kuzey yönüne uzanan bulvar ile Konya-Samsun yollarını birleştiren ve kenti çevreleyen İskitler yolu üzerinde dengelendiği, kentin kuzey-güney aks üzerinde yüklendiği görülmektedir.

Ancak plan kentin 2000 yılında 750 bin nüfusa ulaşacağı varsayımıyla hazırlanmış, belediye planın belediye sınırları içerisinde kalmasını şart koşmuştur. Bu nüfus 1965'lerde aşılmasıyla belediye sınırları içerisinde kalan yapılarda yapılaşma yoğunluğu artmak durumunda kalırken, belediye sınırları dışarısında kalan alanlarda kaçak veya görece serbest yapılaşma eğilimleri görülmüştür. Lörcher ve Jansen Planları'nda farklı olarak kentsel bir biçim arama

kaygısı bulunmaktadır. Bu doğrultuda, kentin batısına uzanan bir aks tanımlanırken; bu yönde bir büyüme öngörmektedir (Yıldırım, 2013).

Yücel Uybadin Planının kentsel sistemin ve formunun biçimlenmesi bağlamındaki en temel öngörüsü, bugün de kentin en temel ulaşım omurgasını oluşturan Konya-Samsun yolu olarak adlandırılan çevre yolu öngörüsüdür. O dönem için kenti kuşaklayan ve Mamak yönünden Etlik, Ulus ve Kazıkçı, Bahçelievler, Balgat üzerinden Konya yönüne ulaşan bu yol sistemi öngörüsü, geçtiği güzergâhlardaki planlı ve plansız konut gelişimlerinin de hizmet aldığı önemli bir ivme olmuş ve kent makro formuna biçim veren emel bir perde niteliği de taşımıştır (ABB, 2008).

Şekil 4.3. Yücel - Uybadin planı (Günay, 2016)

Bu dönemin en önemli gelişimi Kızılay alanında ticaretin yoğunlaşp değişiklik göstermesi ve üst-orta gelir gurubuna hizmet veren perakenden satış alanı özelliğini üstlenmesidir. Arazi fiyatlarının bu bölgede yüksek olması Kızılay'da yoğunlaşan pahalı çarşıların oluşmasında rol oynamaktadır. 1952 yılında Gazi Mustafa Kemal bulvarının Demirtepe köprüsüne kadar olan kısmında

dükkânların oluşumuna imkân sağlanmış, cebeci Dört Yol ağzında, protokol bölgesinde, Akalar mahallesinde bu gibi yapılaşmalara izin verilmiştir.

Ulus kent merkezi düşük gelir gruplu insanlara hitap ederken kendini yenilemiştir. Kentin merkezi iş alanı yayılıp değişme gösterirken, mahalle bazında yeni merkezler oluşmuştur.

1990 nazım imar planı

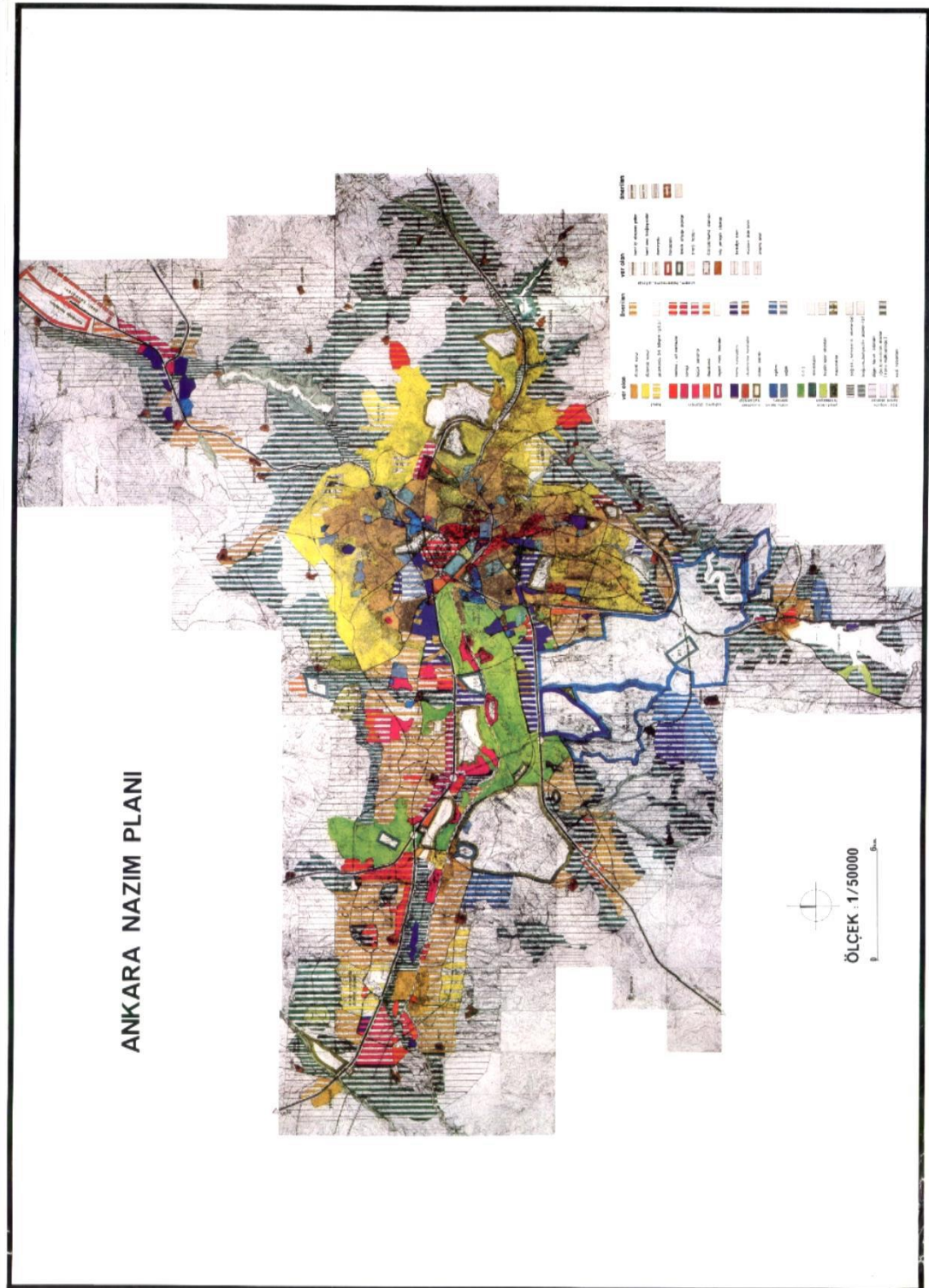
Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu (AMANPB) 20 yıl öngörülü nazım plan şeması oluşturmuştur. Yürürlüğe giren bu şema, uygulama imar planı değildir. Metropolitan alan içerisinde gerçekleştirilecek mevzi imar planları artık nazım plan şemasına göre hazırlanmasıyla yeni nazım planı planlama-uygulama denetim aracı statüsüne dönüşmüştür (Bademli, 1987).

AMANPB planı; yapısal plan olarak tanımlanabilmektedir. Nitekim mevzi imar planı ve imar planı değişikliği çoğulcu katılım anlayışıyla sürdürülmüş, Ankara Belediyesi, Üniversite, kamu ve özel kuruluşlarla işbirliği içerisinde yapılarak nazım plan şeması dikkate alınmıştır (Bademli, 1987).

1973 yılında 1990'lı yıllar için Ankara'da 3,6 milyonluk nüfus öngörülmüştür. 1990 Nazım planı 1982 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiş, Ulus kent merkezinin kısmen yenilenmesi ve üzerindeki baskıların azaltılması için merkez Kazıkıçı Bostanları'na kaydırılması düşünülmüştür. Kızılay kent merkezinin de büyüyen bir eğilim göstermesi nedeniyle güneye kayması önerilmiştir. Bu dönemde kentin büyümesi nedeniyle kent makraformunun batıya doğru kayma önerisi getirilmiş, Batıkent, Sincan gibi yerleşmelerde toplu konut alanları planlanmış ve uygulanmıştır. Plan Ulus merkezinin batı yönünde geliştirilmesi önerisi getirmiş, öte yandan kent merkezi Ulus, Kızılay-Tunalı Hilmi ekseninde kuzeyden güneye doğru kaymıştır (Bademli, 1987).

Nazım imar planında koridor gelişimlerine bağlı olarak iki temel merkezi iş alanı düşünülmüştür. Birincisi eski endüstriyel alan olan Kazıkıçı Bostanlarının merkezi iş alanı olarak dönüşümü, ikincisi Ankara'nın güneybatı aksında yer alan

Eskişehir yolu üzerinde kamu kurumlarının oluşturulmasıdır. Bu durumun gerçekleşme nedeni Kızılay'ın doygunluğa ulaşmasıdır (Gökçe, 2008).

Şekil 4.4. 1990 Nazım imar planı (Günel, 2016)

1986 yılında Ankara için yeni bir plan yapım süreci, o dönemde metro inşaatının söz konusu olması ve Ankara nazım planının bir uzantısı olarak ulaşım çalışmasının yapılmak istenmesi nedeniyle EGO Genel Müdürlüğü tarafından üstlenilmiştir. 1986 yılında ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden oluşan bir çalışma grubunca yapılan çalışmalar yeni bir üst biçimle sonlandırılmış, böylece Ankara 2015 yapısal plan şeması elde edilmiştir. Yeni üst biçim oluşturulurken, desantrilizasyonun sadece batı koridoruna doğru değil, tüm ana akslar boyunca gerçekleşeceği öngörülmüştür (Günay, 2006).

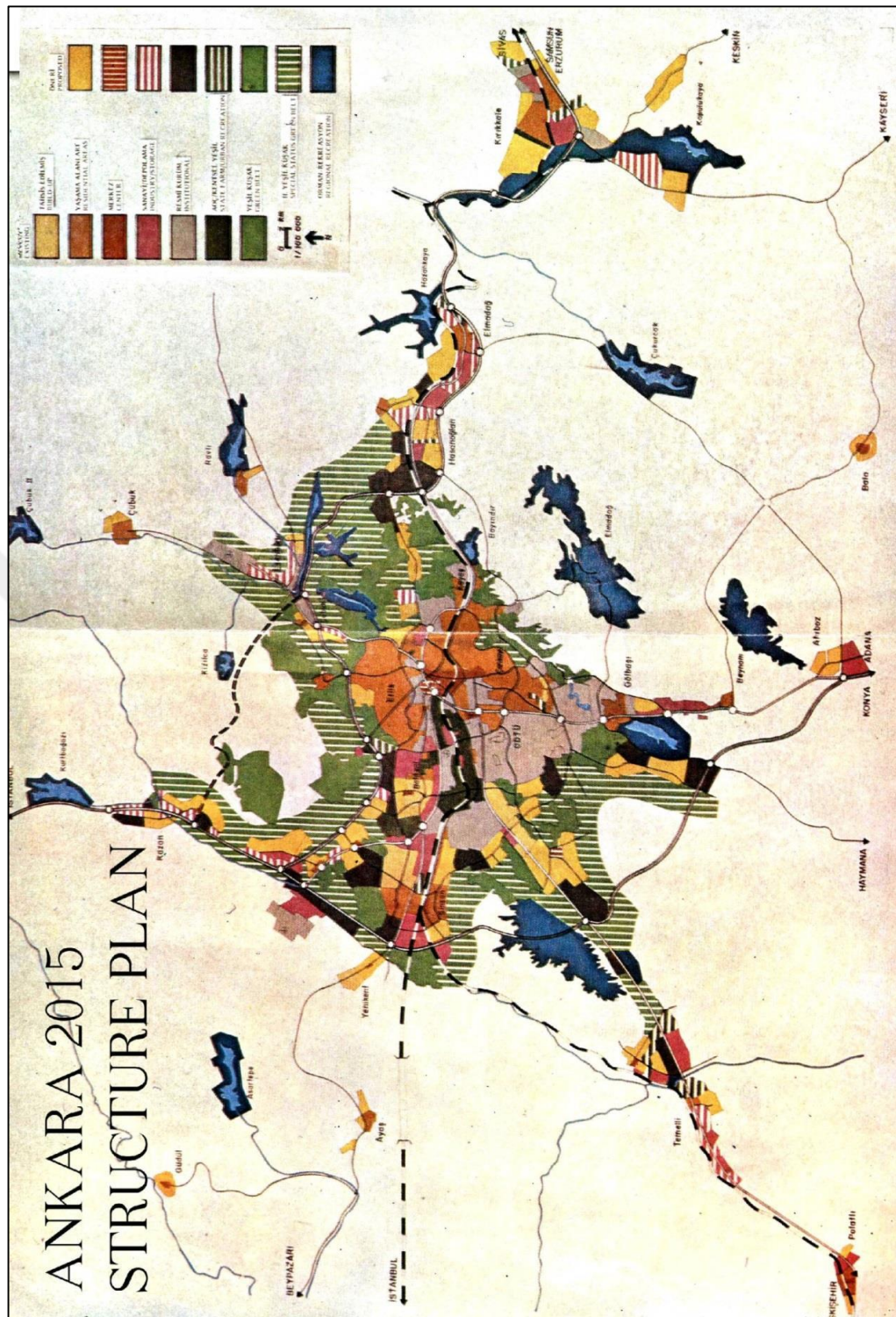
2015 yapısal plan ve 2025 nazım imar planı çalışmaları

1980'li yıllardan sonra Ankara kenti çanak içinde yoğunlaşmış ve makroformu yağ lekesi şeklinde büyümüştür. Ankara Büyükşehir Belediyesi kent içi sorunlara çözüm bulmak amacıyla ulaşım ana planı ve bu plana altlık oluşturmak amacıyla kentsel gelişme planı hazırlatmıştır. Bu kapsamda 1/100.000 ölçekli 2015 yıl hedefli yapısal plan hazırlanmıştır. Plan ııınsal kent formu önererek, kentin desantralizasyona ihtiyacı olduğunu savunmuştur. 1990 nazım plan kararlarında önerilen batı gelişme koridoruna ilave olarak kuzey, kuzey-doğu ve güneyde desantralize yapılaşma öngörmüş, çevre yolu önerisinde bulunmuştur. 2015 planının öngördüğü desantralizasyon kararlarının yönetsel bütünlük ve kararlılık sağlanamaması nedeniyle uygulanamaması sonucu odak ve aksların olduğu bölgelerde arsa-arazi hareketlenmeleri meydana gelmiş ve neticesinde kent saçaklanma ve yayılma eğilim sürecine girmiştir (ABB, 2006).

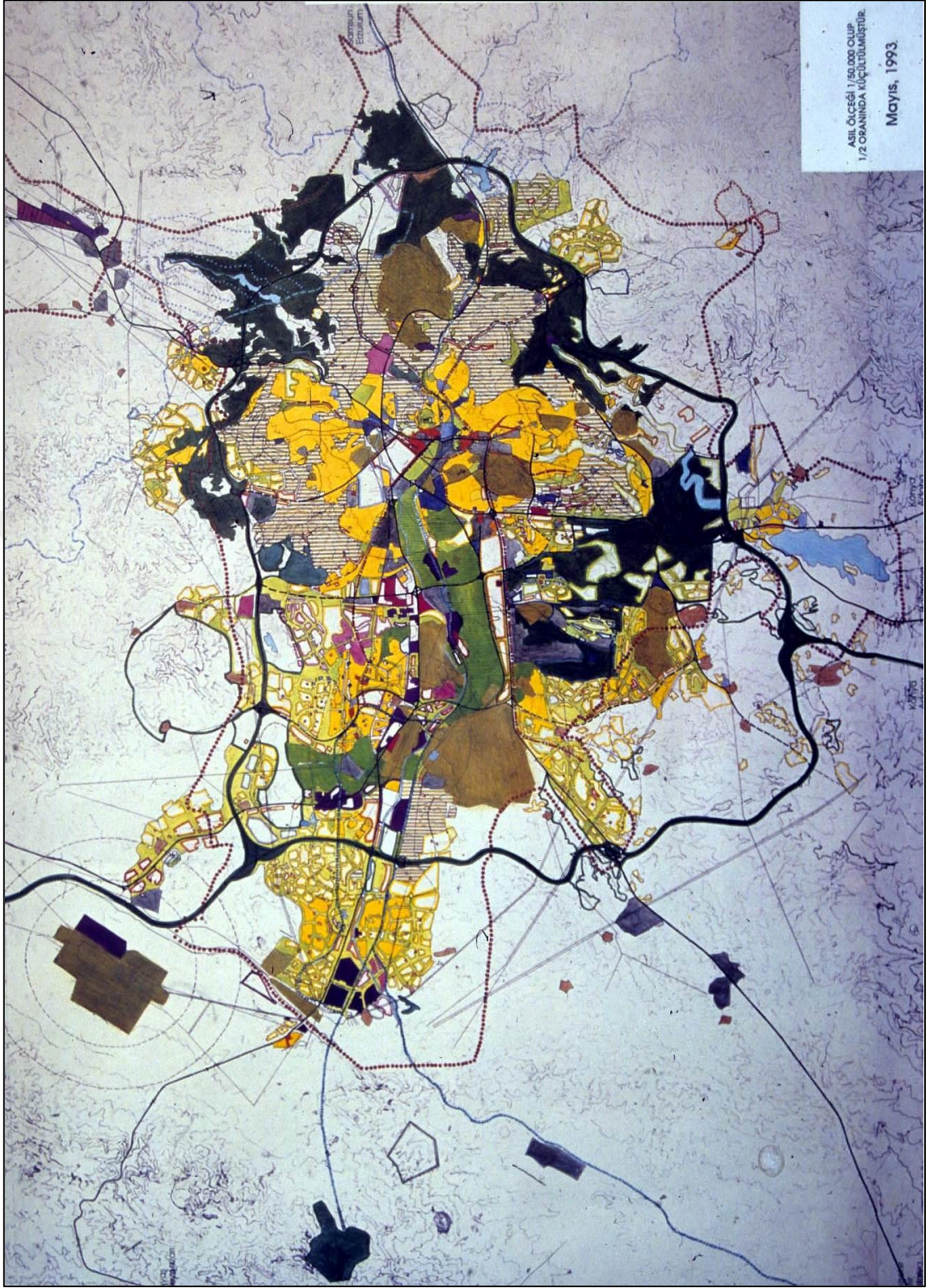
Onaylanmış bir plan olmayan, 1/100.000 ölçekli 2015 yapısal plan şeması, kentin gelişimine yön vermek amacıyla oluşturulmuş, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Ankara Valiliğı ve Ankara Büyükşehir Belediyesi arasında eşgüdüm sağlayan bir protokolle taslak plan bir 'yapısal plan' haline getirilmiş ancak planın onayı gerçekleşmemiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi belediye ve Mücavir Alan sınırlarının metropoliten alanı yönlendirip, tamamıyla kontrol edebilecek büyüklükte olmadığı noktalarından hareketle Elmadağ, Kazan, Çubuk, Akyurt, Temelli, Ahıboz yerleşimlerini de kapsayacak biçimde kentsel sektörlerin gelişim süreçlerinin incelendiğı Ankara-2015 çalışmasında; kamu kuruluşlarının yer seçim süreçleri, kent içi ulaşımın örgütlenme biçimleri, altyapı sistemleri, arsa

fiyatlarının kontrolü, merkez oluşumu, sanayi yer seçimi gibi kent makroformunu etkileyen süreçler Ankara özelinde irdelenmiş ve sonuç olarak desantralizasyonun Ankara için süreçlerdeki değişimlerin gerçekleşmesine olanak sağlayan bir eğilim olduğu saptanmıştır. Bu aşamada ‘yapısal şema’ mücavir alan sınırı içinde ve dışında çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlarca yapılan parçacı uygulama ve yatırımlarla kent makroformunda, önemli ölçüde değişiklikler yaratmıştır.

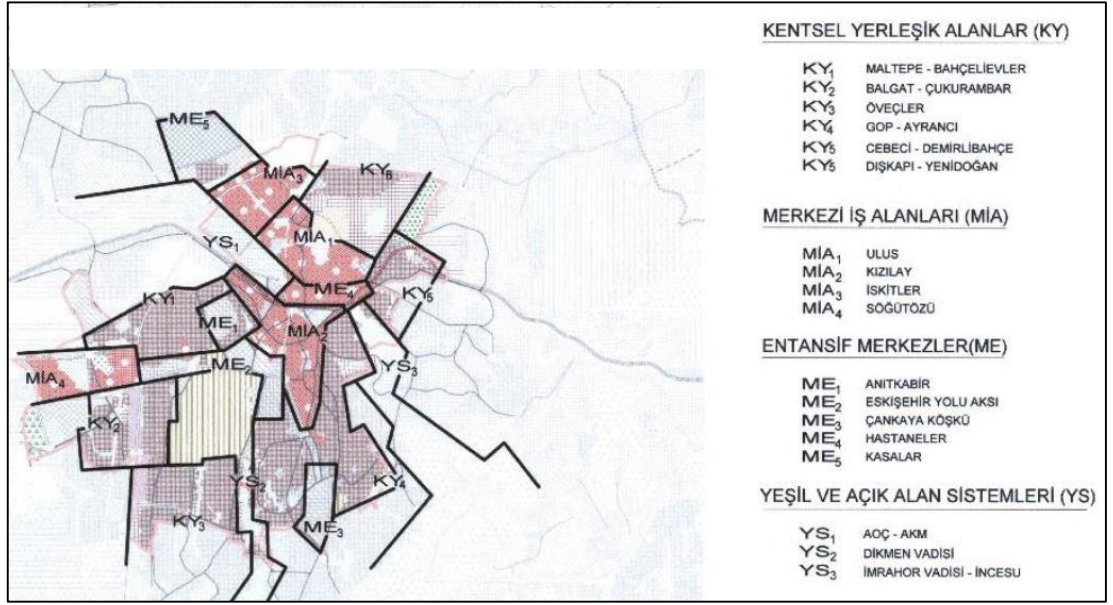

Şekil 4.6. 2015 yapısal plan (Günel, 2016)

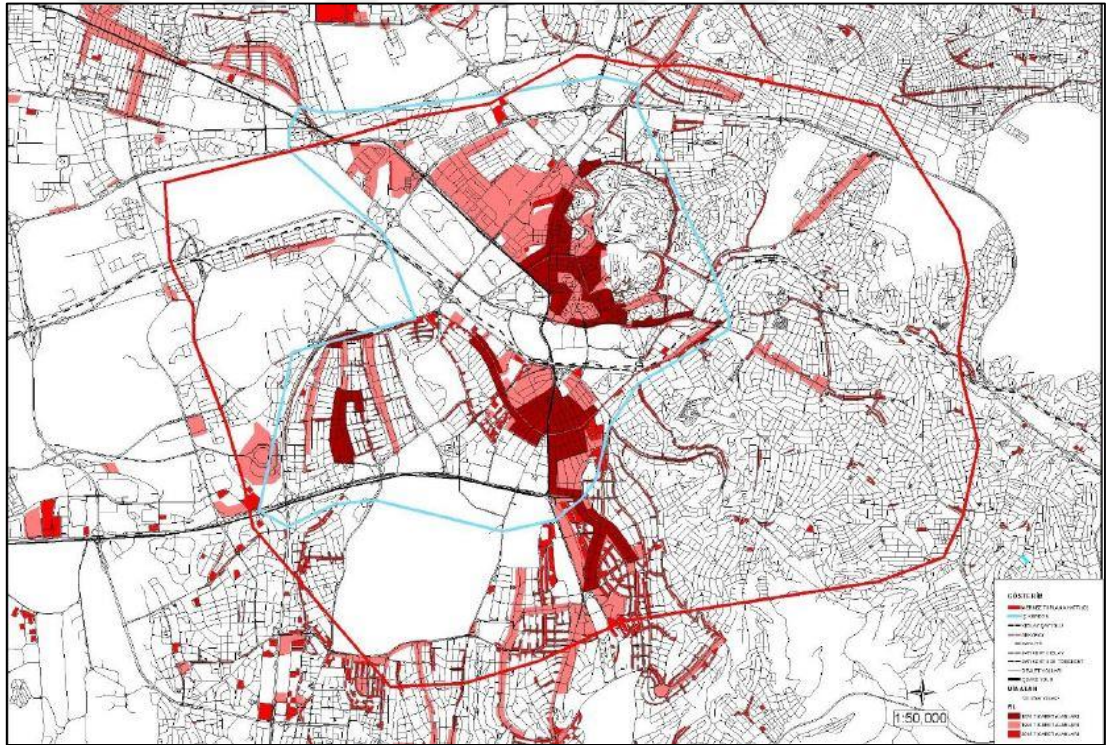

Şekil 4.7. 2025 yılı nazım imar planı (Günel, 2016)

Şekil 4.10. Ankara Nazım imar planı kent merkezi (ABB, 2006)

Şekil 4.11. Yıllara göre merkezi iş alan gelişimi (Soydan, 2016)

Yukarıdaki şekilde Ankara kentinde merkezi iş alanının yıllara göre değişimi görülmektedir. Merkezi iş alanı saçaklanma göstermiş, yol boyunca lineer ticaret alan gelişimi kendini göstermektedir.

Ankara metropoliten bölgesi çevreye yayılım aşamasını değerlendirmek gerekirse aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Cumhuriyet'in kuruluşu ve başkent ilan edilmesi ile Ankara, başkent olma kimliğine özgü şekilde, model oluşturma rolü almıştır. Bunu gerçekleştirebilmek için, planlamaya özen gösterilmiş ve yeni düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bu gelişmeler, 1950'li yıllarda hızlı kentleşmenin yaşanmasıyla, türlü olumsuzluklarla neticelenmiştir.

1970'li yıllara dek yapılan planlama araştırmalarında, plan ve model oluşturma yöntemlerinin uygulanamaması, planların nüfus geçişlerini tahmin edememesi, büyük kentlere olan göç sonucu hızlı kentleşmeyi öngörememesi, planların hedef nüfuslarından daha fazla nüfusa ulaşmalarına ve sonuç olarak konut ve hizmet sunumunda problemler yaşanmasına sebep olmuştur.

1960'lı yıllarda 'Kat Mülkiyeti Yasası'nın onayı ile, kentlerde aşırı yoğunluk yaşanmış ve yap-satçı üretim şekli ortaya çıkmıştır. Ancak ulaşım ve kentsel hizmetler daha düşük yoğunluğa göre planlandığı için bu konuda problemler yaşanmaya başlamıştır.

1969 yılında faaliyete geçen Ankara Metropoliten Nazım Plan Bürosu çalışmalarında hem geniş kapsamlı hem de yapısal plan yöntemleri kullanmıştır. 1990 Nazım Planı ile Ankara'nın gelişim istikameti konut ve çalışma alanları ile birlikte batı koridoru yönünde desantrilize edilmiştir. Burada önemli bir nokta, planlamada kentsel gelişimi yönlendirici bir araç olarak kamu yatırımlarının planlamada kullanılmasıdır.

2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı, onaylı bir üst ölçek plan çalışması olması yönünden büyük bir önem taşımaktadır. Fakat plan kararlarının net olarak algılanamaması ve bu kararların esnek bir şekilde sunulması bir alt ölçek çalışmaya geçilmesi ile oluşan genel bir vizyon ve açık bir planlama yaklaşımı eksikliği bulunmaktadır.

4.2. Çalışma Alanı Konumu

Araştırma kapsamında yerleşimin genel yapısı, gelişim ve planlama süreci ortaya konulacaktır. Çalışma alanı; Emek, Bahçelievler mahallelerinden sonra gelen Anıtkabir'den başlayıp Cumhurbaşkanlığı Sarayına kadar uzanan Beştepe mahallesini içeren bölgeden oluşmaktadır.

Yenimahalle ilçesinin tarihi 1925 yılına uzanmaktadır. Atatürk Ankara ilini başkent olarak seçtikten sonra Yenimahalle'deki çorak toprakları ıslah etmek amacıyla 5 Mayıs 1925 tarihinde Atatürk Orman Çiftliği'nin temelini atmıştır. 1946-1949 yılları arasında Ankara Belediye Başkanı olan Ragıp Tüzün de, bu çiftlik karşısındaki boş yamaçları satın alarak dar gelirli memurlara konut yapmaları için dağıtmış ve böylece Yenimahalle ilçesinin planlı bir biçimde kurulmasının yolunu açmıştır. 1 Eylül 1957 tarihinde ilçe merkezi haline gelen bölge, 1984 yılında yapılan mahalli idareler seçimleri öncesinde bağımsız belediye haline gelmiştir.

Selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubat tarafından 1222 yılında, eski Bağdat ticaret yolunun geçtiği Ankara Çayı üzerinde yaptırılan Akköprü kentin tarihine tanıklık etmektedir. Atatürk tarafından 5 Mayıs 1925 tarihinde satın alınarak kurulan Atatürk Orman Çiftliği bu ilçe içinde yer almaktadır. Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümünde bu çiftlik arazisinde Ata'nın Selanik kentinde doğduğu evin bir benzeri yapılmış ve 19 Mayıs 1981 tarihinde halkın ziyaretine açılmıştır. Düğün ve bayramlarda yöreye özgü oyunlar oynamak, kına geceleri düzenlemek, gelin alaylarında maniler ve ağıtlar söylemek ilçenin yaşayan gelenekleri arasında yer alır.

İlçe doğu yönünde Mira dağı, batı yönünde Ayaş dağları, kuzey yönünde Ova Çayı'nın vadilerle ayırdığı Kızılcahamam dağlarının tepeleri ve güney yönünde ise Polatlı-Haymana Ovası'nı kapsayan geniş bir alana sahiptir.

Kentin 1980'li yılların sonundan itibaren en önemli kentsel gelişmelerin yaşandığı alan olan Konya yolu aksı yerleşimi paralel olarak lineer bir şekilde oluşmuş gelişim süreciyle birlikte, yağ lekesi şeklinde çevresine genişleyerek büyüme göstermiştir.

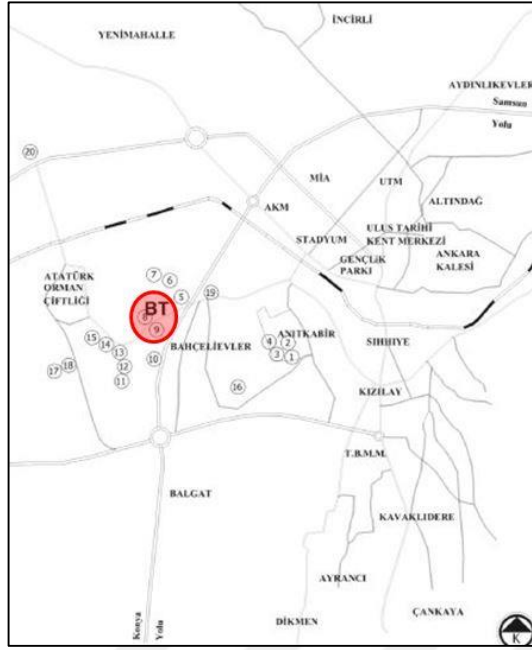

Şekil 4.12. Çalışma alanı il geneli konumu

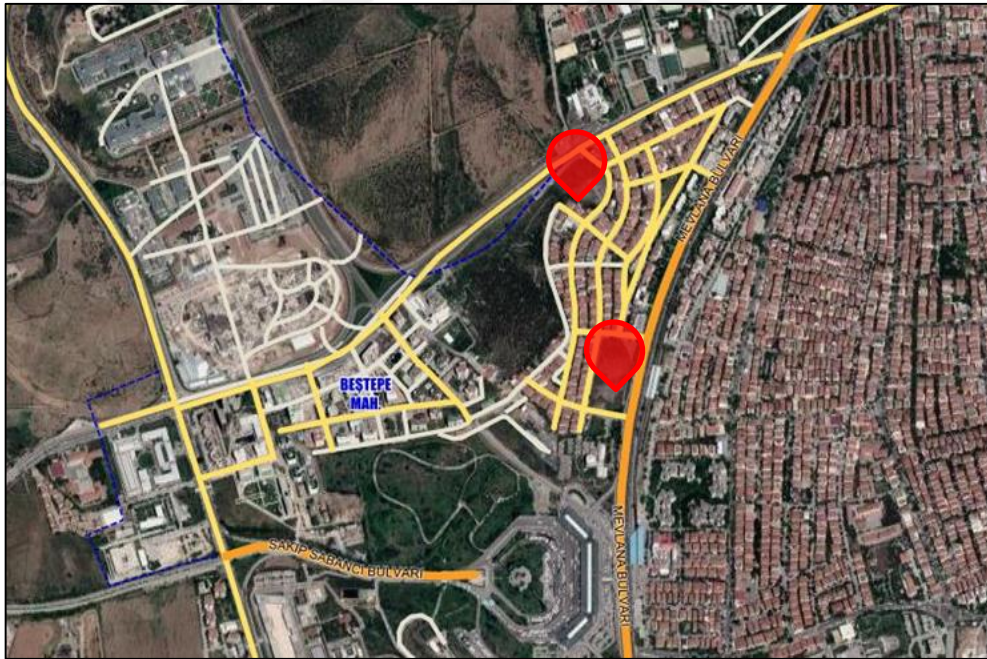
Anıtkabir'in bulunduğu alanda öcesinde iki tane Frig dönemine ait tümülüs bulunmaktadır. Anıtkabir'in yapımından önce bu tümülüslerde kazılar yapılmış ve mezar odalarına ulaşılmıştır. Burada bulunan tarihi eserler de kayıt altına alınmıştır.

Başkent'in imar edilme süreçlerinden başlayarak Ankara'nın tarihinin ve kültürel varlıklarının ortaya çıkarılması, başkentlik imgesinin kuvvetlendirilmesi açısından önemli olmuştur (Cengizkan, 2004). 1924 yılından itibaren hızlanan kazı çalışmaları ve kurtarma kazıları Ankara'nın Hitit, Frig, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemi katmanlarının ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Bu dönemde AOÇ alanı içinde Theodore Macridi tarafından tespit edilen ilk eser Beştepe Büyük Tümülüsü'dür (Buluç, 1979). Beştepe Büyük Tümülüsü daha sonradan, 1967 yılında, Beştepeler I ve II Tümülüsleri ile birlikte ODTÜ'de yürütülen bir bilimsel araştırma projesi kapsamında kazılmış ve Frig Nekropolü'nün AOÇ içindeki uzantıları ortaya çıkarılmıştır. Ankara'nın batı sınırlarını oluşturan Atatürk Orman Çiftliği içinde 1933 yılında gerçekleşen havuz (Karadeniz Havuzu) ve fidanlık inşaatları sırasında yine arkeolojik eserlere rastlanmıştır (Koşay, 1933).

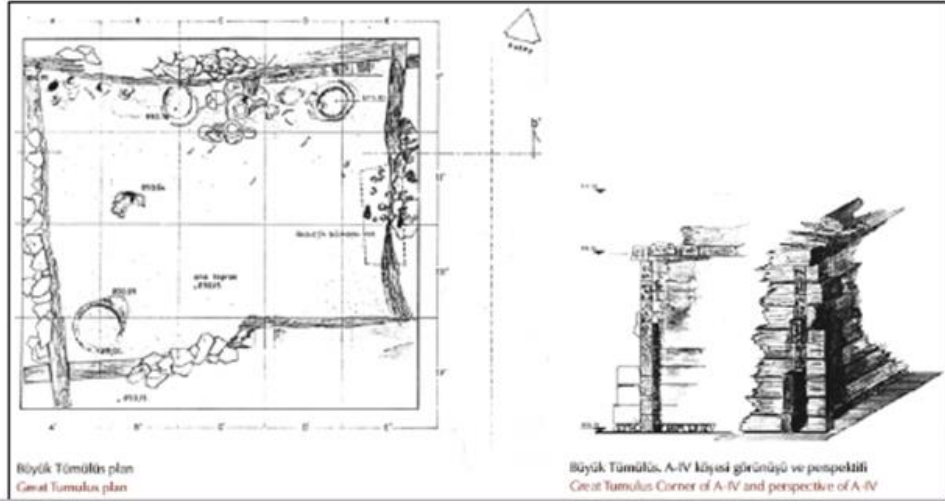
Bölge, Anıtkabir, Alparslan Türkeş'in mezarı, Devlet Mezarlığı ve iki Frig tümülüsü ile bir nekropol olma özelliğini hala korumakta ve erken Cumhuriyet dönemi yapıları ile de genç Cumhuriyet'in bir başkent yaratma çabalarının izlerini barındırmaktadır. Bu iki Tümülüs I. Derece Arkeolojik sit alanı olma özelliği ile karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.13. Ankarada bulunan Frig tümülüsleri içerisinde Beştepeki tümülüslerin konumu (<https://muze.metu.edu.tr/frig-tumulusleri>)

Şekil 4.14. Alan uydu görüntüsü (<https://www.googleearth.com>)

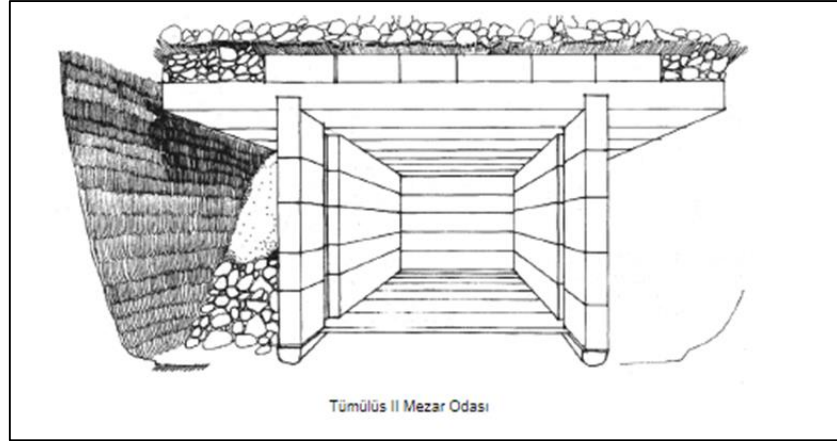

Şekil 4.15. Büyük t m l s krokisi planı ve perspektifi
(<https://muze.metu.edu.tr/frig-tumulusleri>)

Cumhurbaşkanlığı sarayının karşısında bulunan t m l s  enyuva tümülüsü olarak geçmektedir. Mustafa Kemal Atatürk 1926 yılında emir vermesi üzerine ilk kazılar yapılmıştır. Ve kazılar sonucu  enyuva t m l s nde Tunç  ağından kalan seramikler ve hayvan figürleri, takılar bulunmuştur. Y ksekliğı ortalama 24-25 metre yüksekliktedir. Bu t m l slerdeki mezar odaları tahtadandır. T m l s yüksekliğı ölen kişinin önemini vurgulamaktadır.

Bu büyük t m l s 125 metre çapı ve 24 metrelik y ksekliğıyle Ankara'daki T m l slerin en büyüğüdür. Buradaki çalışmalarda 1925 yılında Atatürk'ün emriyle yapılan kazılarda mezar odası bulunamamış, fakat 1968 yıllarında Prof.

Dr. Sevim Buluç, Milattan Önce 7'nci yüzyıla ait bir mezar odası ortaya çıkarmıştır. Buralarda çıkan eserler müzelerde sergilenmektedir.

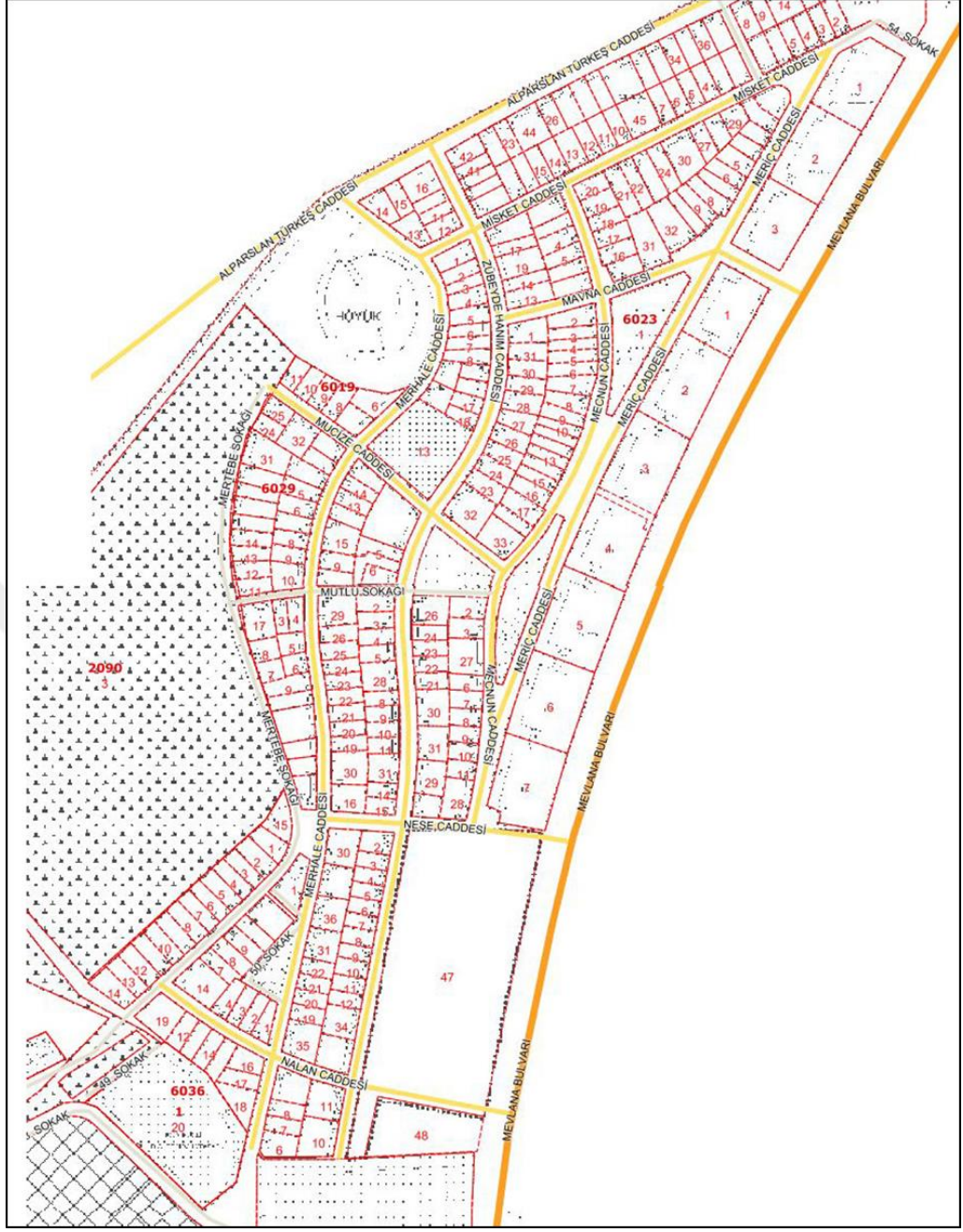
Şekil 4.16. II. tümülüs genel görüntüsü (<https://muze.metu.edu.tr/frig-tumulusleri>)

MÖ 8. Yüzyıla kadar tarihlenen Frig tümülüslerinden dolayı Beştepeler olarak adlandırılan Anıtkabir'den Atatürk Orman Çiftliği'ne kadar olan geniş alan içinde, sonraki yıllarda yapılan araştırmalarla sayılarının yirmi tane kadar olduğu saptanan tümülüslerden bozulmadan günümüze ulaşan iki tanesinin bulunduğu ve Beştepe olarak adlandırılan bölgede, binlerce yıl öncesi itibariyle erken Cumhuriyet döneminin iç içe bulunduğu bir alandır.

Bölgenin imar planı Tümülüsler dikkate alınarak yapılmıştır. Beştepe arkeolojik durumu ile birlikte birçok kullanımı da bünyesinde devam ettirmiştir. Kentsel gelişim adına birçok dinamiği bünyesinde barındıran bölge, tüm bu özellikleri sebebiyle birçok gelişmenin merkezinde olmaktadır.

Şekil 4.17. Çalışma alanı sınırları ve çevresi ile olan etkileşimi

Şekil 4.18. Beştepe mahallesi parselasyon durumu (ABB, 2020)

Beştepe mahallesi arkeolojik alanda karşılaşılan tüm problemleri barındırdığından dolayı kendiliğinden yaşanan demografik dönüşüm köhneleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Birçok yapı eski haldedir. Bununla birlikte mahallede kira bedeli yüksektir. Kentin her türlü imkânına kolayca erişim sağlanabilmektedir.

Kentsel alanın bir parçası olan kentsel arkeolojik dokuda koruma bilinci, koruma süreci, karar ve uygulamalarına bağlı olarak zaman geçtikçe azalmakta, bu ise

mekânda fiziksel yıpranma, köhneme ve sosyo-kültürel değişiklik ile yaşam kalitesinde yaşanan problemleri beraberinde getirmektedir.

Mekânsal sıkışma ile geleneksel kent dokusunda muhafaza edilmiş nadir bir mahalle olan Beştepe Mahallesi konutların yüksek gelir gruplarına kiraya verildiği, bu nedenle genel olarak kiraya verilen bu bölgenin değişime uğradığı ve büyük oranda bir sıkışma içinde kaldığı gözlemlenmektedir.

Beştepe çevresi demografik açıdan; kiracılık, kentte ve dolayısıyla mekânda kalış süresi, aile büyüklüğü, göç, sosyo-kültürel açıdan; eğitim, kültür yapısı, fiziksel açıdan; mekânda yaşanan eskime, köhneme, terk edilme, kullanılmama süreçleri ile değişmektedir. Mekân ve yaşayanlar dönem dönem değişmektedir. Beştepe Mahallesi geçmişten günümüze yaşadığı dönüşümlere rağmen fiziksel olarak eski kent kimliğini kaybetmemiş bulunduğu konumdan dolayı değerli kentsel miras alanıdır.

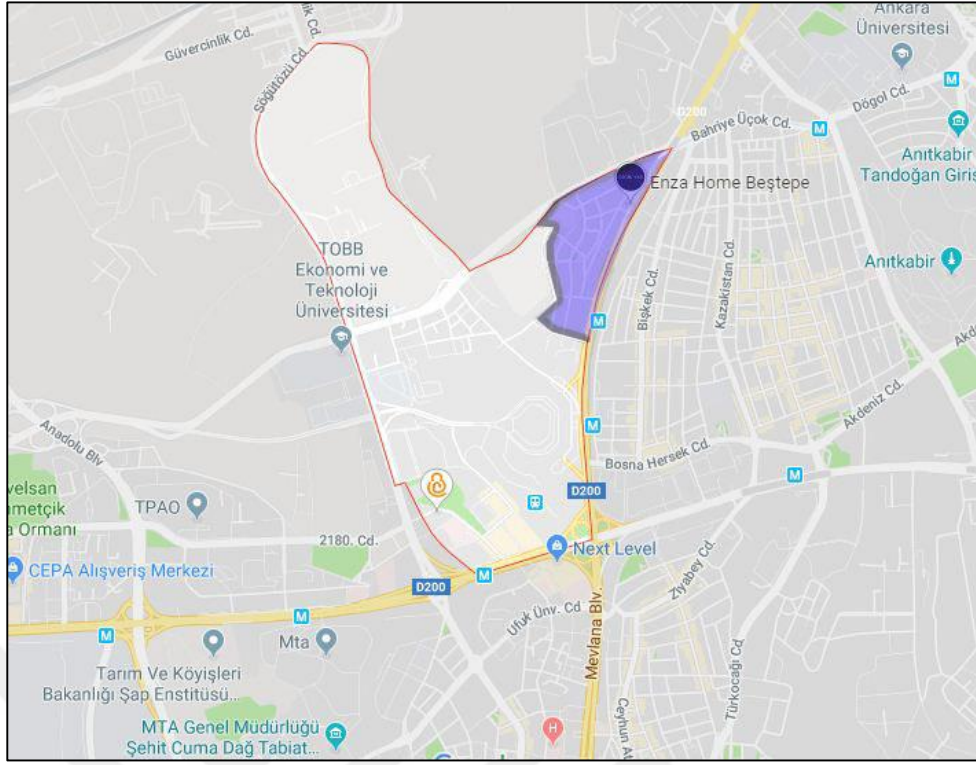
4.3. Kent Dokusu

Araştırma alanı olarak seçilen Beştepe, Ankara'nın kent merkezinin kuzey batısında, 6 mahalle ile çevrelenmektedir. Araştırma alanı doğal özelliklerini yitirmemiş konut, iş merkezleri ve kamusal alanlardan oluşmaktadır. Mevcut potansiyelinden dolayı hem kentli hem de belediyeler için cazip ve gündemde olan alanların başında gelmektedir.

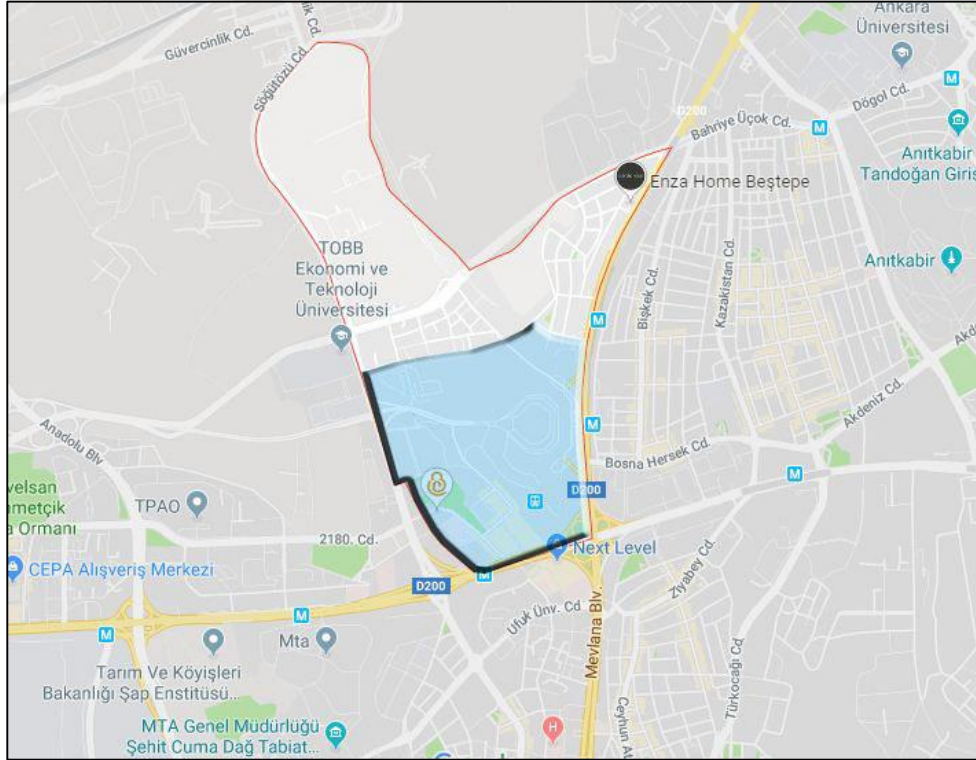
Araştırma alanını önemli kılan başlıca etmenler şunlardır;

- ✓ Kent içinde iki önemli bulvar üzerinde olması (Dumlupınar Bulvarı-Mevlana Bulvarı)
- ✓ Açık yeşil alan sistemi üzerinde olması
- ✓ Arkeolojik değerlerin tam anlamıyla zarar görmemiş olması
- ✓ Kentin başlıca yerleşim merkezleri arasında kalmış olması

Çevrelenen bölge içerisinde genel olarak 3 katlı konut alanları bulunmaktadır. Bölgenin çevresinde bulunan resmi kurum alanları, merkezi iş alanları ve sağlık tesisleri dolayısıyla alanın kullanıcı profili bu tür alanlarda istihdam imkânı olan çalışan insanlardan oluşmaktadır (Şekil 4.19).

Şekil 4.19. Beştepe bölgesi konut alanlarının şematik gösterimi

Şekil 4.20. Beştepe bölgesi kamu hizmet alanları şematik gösterimi

Çalışma alanı üzerinden hafif raylı sistem geçmektedir. Bu hat uçtan uca Aşti terminal alanını ve Kızılay bölgelerini birbirine bağlamaktadır. Beştepe

mahallesinde bulunan durağı ise Emek durağı olarak adlandırılmıştır. Bölgenin durak üzerinde bulunması da çekiciliğini arttırmaktadır.

Ankaray hafif raylı sistemi:

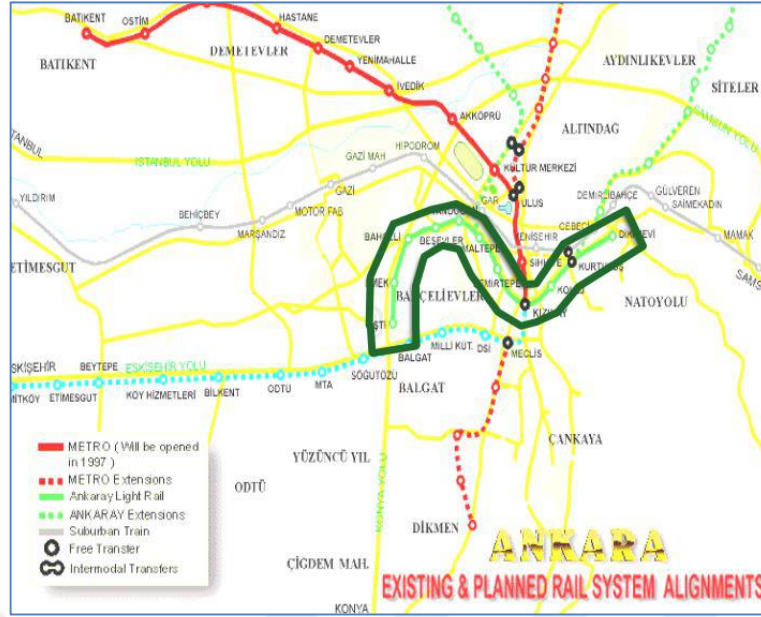
Hafif raylı sistem; metro ve tramvayların bir ara formu gibidir. Hem metro sistemlerinin yapabildiği işlemleri hem de tramvay sistemlerinin yapabildiği hareket kabiliyetine sahiptir. Yani metronun yüksek kapasite ve gelişmiş teknolojisinden yararlanırken, tramvayında yüzeyde gidebilme ve dik eğimlerde de hareket edebilme özelliğini taşımaktadır (Alpöge, 1978).

1930’larda Atatürk Orman Çiftliğinin Söğütözü Beştepe bölgesi civarının ve Marmara Köşkünün geliştirilmesiyle yine dinlenme, rekreasyon amacıyla batı yönünde bir talep ortaya çıkmıştır (Öncü, 1979). 1930’lu yıllarda, batıda hat boyunca uzanan, insan eliyle şekillendirilmiş en belirgin peyzaj olarak AOÇ alanlarının gelişimi ve Marmara Köşkü’nün (Atatürk’ün çiftlik evi) yapılması, rekreasyon amacıyla bu istikamette ulaşım talebini ortaya çıkarmıştır. Dönemin hava fotoğraflarından, 1950’li yıllarda Gazi Mahallesi, Söğütözü Beştepe mahallesi konut alanlarının gelişmeye başladığı görülür.

1969 tarihinde kentin mevcut sorunlarının çözümlenmesi için otobüslerin modernleştirilmesi, mevcut durumun yeniden organize edilmesi ve Ankara’da metro kurulmasını içeren bu etüt işbirliği ile düzenlenmiştir. Bu çalışma Ankara’da ağır raylı sistemi ilk kez güdeme getiren planlama çalışmasıdır (Türkmen, 2001).

Ankarayın ilk adımları 1980’lerin başlarında atılmıştır. Ankara Kentsel Ulaşım çalışması (1987) ve Ankara Ulaşım Ana Planı (1995) ile planlama çalışmaları tamamlanan Ankaray raylı sistemi, 1992 tarihinde başlanmış ve 1996 yılında hizmete açılmıştır (Yıldız, 2017).

Raylı toplu taşıma sistemi olarak projelendirilmiş olan Ankaray’ın yapımına 08 Ağustos 1992’de başlanmıştır. Hat Aşti-Emek-Bahçelievler-Beşevler-Tandoğan-Maltepe-Kızılay-Kurtuluş-Dikimevi istasyonlarından oluşmaktadır (Şekil 4.21).

Şekil 4.21. Ankara’da mevcut olan ve planlanan raylı sistemler (Anonim, 2019)

Beştepe Mahallesi tarihi çevrelerde karşılaşılan tüm problemleri içerdiğinden dolayı kendiliğinden yaşanan demografik dönüşüm köhneleşmeyi de beraberinde getirmiştir.

Kentsel yapının bir parçası olan tarihi çevrelerde koruma bilinci, karar ve fiilen hayata aktarımına bağlı olarak zaman geçtikçe azalmakta, bu ise mekânda bozulma, köhneme ve sosyo-kültürel değişiklik ile düşük yaşam kalitesini beraberinde getirmektedir. Ayrıca bölgedeki çekiciliğe rağmen düşük yaşam kalitesi koşulları, sosyo-kültürel değişim ve dönüşüm alanın yıpranmasının nedenidir. Bu çalışmayla; geleneksel kent dokusunu muhafaza etmiş ender bir mahalle olan Beştepe mahallesinde konutların yüksek gelir gruplarına kiraya verildiği, bu nedenle kiraya verilen bu yapıların bir şekilde değişime uğradığı ve bozulduğu, birden fazla hane tarafından kullanılan bu yapıların hızla yıpranma ve köhneme sürecine girdiği, içinde bulundukları tarihi çevreye ait yaşam kalitesini düşürdüğü bir kez daha görülmüştür.

Kentsel arkeolojik dokuyu koruma sürecinde mekânın kullanıcısı değişmekte ve dönüşmektedir. Bu çevreler demografik açıdan; kiracılık, kentte ve dolayısıyla mekânda kalış süresi, aile büyüklüğü, göç, sosyo-kültürel açıdan; eğitim, kültür yapısı, fiziksel açıdan; mekânda yaşanan eskime, köhneme, terk edilme, kullanılmama süreçleri ile değişmektedir. Bu çalışmayla da ortaya konulduğu

gibi, Beştepe Mahallesi geçmişten günümüze yaşadığı dönüşümlere rağmen eski kent dokusunu yitirmemiş zengin kentsel miras alanlarından biridir.

4.4. Konut Alanı ve Kamusal Alan Arasındaki İlişki

Şekil 4.22’de 1 numara verilen sarı alan mevcut konut alanlarından oluşmaktadır. Bu konut alanı ile ticaret alanları, dini tesis alanı, eğitim tesis alanı iç içedir. Yan tarafında 2 numara verilen mavi alanda ise Ankara şehirlerarası otobüs terminali-otogar alanı, Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığına ait askeri alan ve Barajlar ve Ana İshale Hatlar Daire Başkanlığına ait tesisler bulunmaktadır. A harfi ile daire içinde olan alanlar ise kentsel arkeolojik alanlardır. Bu iki alanda tümülüs yani mezar odaları bulunmaktadır. Kentin böylesine merkezi bölgesinde bulunan kentsel arkeolojik alanlar birçok fonksiyon tarafından çevrelenip kentteki önemi ve tarihi değerini kaybetme korkusu ile karşı karşıyadır.

Şekil 4.22. Beştepe konut alanı ve kamu hizmet alanı şematik gösterimleri

4.5. Konut Alanı ve Arkeolojik Alan Arasındaki İlişki

Şekil 23’de 1 numara verilen alan içerisinde çocuk oyun park alanları ile yeşil alan niteliği bulunan kullanımlar konut alanları ile iç içedir. 2 numaralı alanda ise terminal alanını çevreleyen pasif yeşil alanlar bulunmaktadır. Bu yeşil alanların bir kısmı Atatürk Orman Çiftliğine aittir. Ve aynı zamanda bu yeşil dokuda Cumhurbaşkanlığı Külliyesi bulunmaktadır. Bölgenin mevcut durumu ile birlikte kentsel arkeolojik alanların Beştepe bölgesinde yaşadığı sıkışma, çevresindeki diğer fonksiyonlar tarafından yaşadığı mekânsal baskı şematik çizimlerle açıklanmaya çalışılmaktadır (Şekil 4.23).

Şekil 4.23. Beştepe mahallesi kentsel yeşil alan ve konut alanı ile iç içe bulunan arkeolojik doku

Günümüzde yapılan pek çok aktivite bu bölgede yığılmıştır. Şekil 4.25’ te görüldüğü üzere Emek mahallesinin büyük bir kısmı konut alanından oluşmaktadır. Bu konut alanları içerisinde aktif olarak bölge halkına hizmet veren ticaret alanları, dinlenme alanları bulunmaktadır. Emek ve Beştepe Mahallesi karşılıklı konumlanan iki mahalledir. Bu iki mahalleyi birbirine bağlayan Mevlâna bulvarı aralarında bir köprü görevi görmektedir. Bölge halkının birçoğu bu aks üzerinden gidip gelmektedir (Şekil 4.24).

Şekil 4.24. Beştepe mahallesi ile karşılıklı olan mahalle arasındaki ilişki

4.6. Araştırma Alanı Analiz Çalışmaları

1, 2 ve 3 olarak adlandırılan alanlar genel olarak 30 hektarlık bir büyüklüğe sahiptir. Bulundukları yoğunluğa göre bir sıralama oluşturulmuştur.

Şekil 4.25. Beştepe mahallesi alanların numaralandırılması

4.6.1. 1 numaralı alan

Bu bölge daha çok ticari alanların yoğun olduğu bir konumdur. Bu bölge Alparslan Türkeş kabrinin bulunduğu Alparslan Türkeş Caddesi ve Mevlana bulvarının tam kesişiminde olup kentin cazibe noktalarından biri halindedir. Ayrıca bu bölgenin tam karşısında Ankara Atlı Spor Klübü bulunmakta ve oldukça geniş bir sosyal tesis olma özelliği taşımaktadır.

Şekil 4.26. 1 Numaralı alanda bulunan hastane ve ticari alanlar

Mahalle içerisinde hastanenin bulunması hem araç yoğunluğunu arttırmakta hemde o alandaki ekonomiyi canlandırmaktadır. Bir yandan avantaj olarak düşünülen bu durum bir yandan da dezavantaj olarak mahalleye dönüş sağlamaktadır. Aynı zamanda hastane çevresi konut altı ticari yapılarla devam etmektedir. Bu fonksiyonla birlikte bölgede küçük ticari iş yerleri, restaurantlar, butik oteller ve eczaneler gibi birçok hizmeti beraberinde halka sunmaktadır.

Şekil 4.27. 1 Numaralı alanda bulunan yurt binası

Genel olarak bölgeye yakın olan Gazi Üniversitesi öğrencilerinin tercih ettiği yurt binası bulunmaktadır. Bu bina çevresinde banka, kafeterya, market, kırtasiye gibi öğrencilerin tüm ihtiyaçlarını karşılayacak hizmetler yer almaktadır. Yurt binası Alparslan Türkeş Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Cadde üzerinde yakın aralıklarda bulunan yurt binası ve hastane binası bölgedeki insan ve araç yoğunluğunu yüksek oranda arttırmaktadır.

Şekil 4.28. 1 numaralı alan kullanım analizi

Alanın kuzeyinde yer alan 1 numaralı bölgeden alınan arazi kullanım çalışmasında görüldüğü üzere kamusal alanların, konut ve konut altı ticaret kullanımlarının yoğunlaştığı bir bölgeden oluşmaktadır. Kırmızı ile işaretli alanlar ticari kullanım alanları, mavi ile işaretli alanlar kamu hizmet alanları sağdaki işaretli olan yurt binasının bulunduğu alan, soldaki işaretli olan ise hastane binasının bulunduğu alan) kahverengi ile işaretli olan alanlar konut alanları, yeşil ile işaretli alanlar ise kent içi aktif yeşil alan olarak gösterilmiştir. 1 numaralı bölge Beştepe mahallesinin en hareketli bölgesidir. Nedeni ise birçok fonksiyonun bir arada bulunmasıdır. Bu üçgen formunda olan alan sağda ve solda geniş bulvarlar ile çevrelenmiştir. Bu bulvarlar Ankara'nın önemli taşıyıcı yolları olarak kullanılmaktadır. Güneydeki bulvar Konya yolu olarak geçmekte ve

Kuzeyde Keçiören ilçesi ile güneyde Çankaya ilçelerini birbirine bağlamaktadır. Kuzeydeki bulvar ise Alparslan Türkeş Caddesi olarak geçmekte ve doğuda Etimesgut batıda Altındağ ilçelerini birbirine bağlamaktadır. İlçelerden gelen yoğunluk bu ana arterler aracılığı ile sağlanmaktadır. 1 numaralı bölgeye yakın olarak alan dışında kalan ve alana yakın olan Ankara Emniyet Genel Müdürlüğü, Gazi Üniversitesi Hastanesi, Cumhurbaşkanlığı Sarayı, Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesi, Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi ve TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi kurumları bulunmaktadır. Kurumların geçiş güzergâhında bulunan Beştepe mahallesi içeride büyük bir yoğunlukla karşı karşıya kalmıştır. Ve aynı zamanda bu durumdan dolayı da bir mekânsal sıkışma içerisine girmiştir.

Şekil 4.29. 1 numaralı Alan Alparslan Türkeş caddesinden mahalle içine genel bakış

Alandaki hareketlilik kent içine doğru saçaklanarak ilerlemektedir. Cadde üzerinde gözlemlenen aktif yaşantı caddenin paralelindeki diğer sokaklarda sıçramış ve alan genelinde bir yoğunluk oluşturmuştur. Bu durum hastanelere, yurtlara ve üniversitelere yakın olan bu bölgenin cazibesini gün geçtikçe arttırmaktadır.

Şekil 4.30. 1 numaralı alan yapı yoğunluğu

Şekil 4.31. 1 numaralı alan pasif yeşil alan dokusu

Söz konusu alanda kent içi yeşil alan dokusu yalnızca apartman çevresindeki bitki çalışmaları ile sınırlı kalmıştır. Genellikle yoğun yapı kullanım alanlarından

oluşan bölge sıkışık bir düzenden oluşmakta ve halkın nefes alabileceği bir ortam sunamamaktadır. Konut bahçeleri ile sınırlı kalan yeşil alanlarda bölge sakinleri bahçe içinde ortak kullanım alanları, dinlenme alanları oluşturmaya çalışmıştır.

Şekil 4.32. 1 numaralı alan içi kullanılan güzergâhların genel görüntüsü ve pasif yeşil alanlar

Şekil 4.33. 1 numaralı alandan örnek konut ve konut bahçesinde ortak kullanım alanı

Şekil 4.33'te görüldüğü üzere hane sakinleri apartmanlarının bahçelerini bir hobi alanı haline getirmek durumunda kalmıştır. Bunun genel nedeni ise bölge içinde kentlinin nefes alabileceği, dinlenebileceği bir park alanı olmayışıdır. Fonksiyonların yoğun olduğu bu bölgede aktif yeşil alan için uygun bir yer bulunmamakta ve birçok fonksiyonun yanında konut alanları hızlı kentleşme sonucu sıkışmış durumdadır.

4.6.2. 2 numaralı alan

2 numaralı alan konut ve ticari yaşamın birlikte görüldüğü yerdir. Alparslan Türkeş Caddesi ve Mevlana bulvarının ortasında olup bu iki önemli güzergâhı birbirine bağlayıcı niteliktedir. Bölgenin doğusunda Emek Mahallesi batısında ise Atatürk Orman Çiftliğine ait olan topraklar bulunmaktadır.

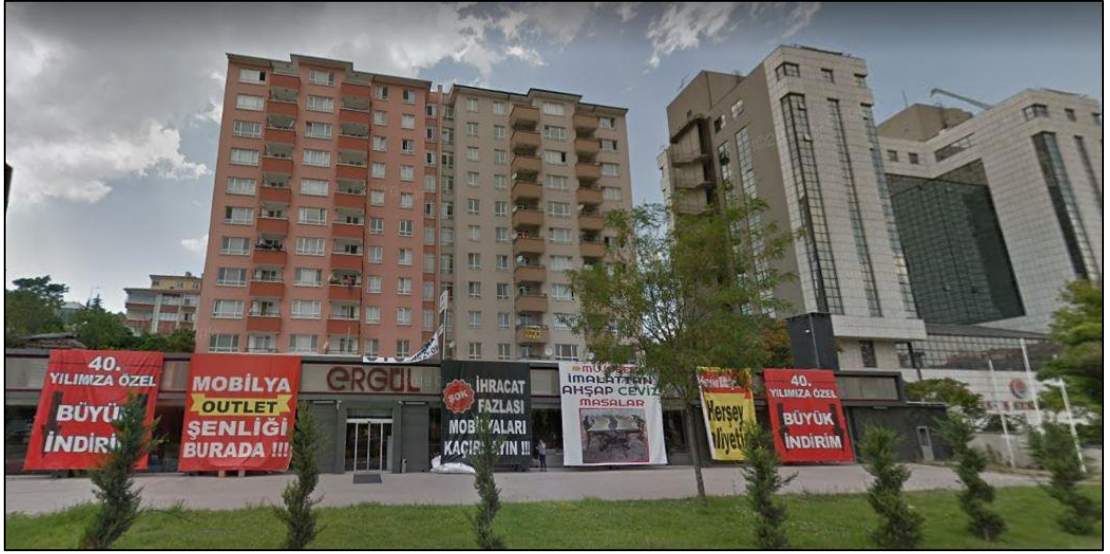

Şekil 4.34. 2 numaralı alan analiz çalışması

Analiz çalışması incelendiğinde bu bölge bir geçiş bölgesi olma özelliği ile ön plandadır. 1 numaralı bölgede bulunan sık ticari dokuya göre bu bölge daha yoğun bir konut dokusu ile karşı karşıyadır. Bu bölgede konut kullanıcıları genellikle kamu çalışanları, öğrenciler ve mülk sahiplerinden oluşmaktadır. Alanda bir adet ilkokul alanı bir adette dini tesis alanı vardır. Aynı zamanda alanı rahatlatma ve ihtiyacı karşılayabilme amacıyla bir adet park alanı bulunmaktadır. Kentsel arkeolojik alan 2 numara ile adlandırılan alanın üst-orta kısmında yer almakta ve bir daire formunda sınırları bulunmaktadır. Bu sınırlar kent planına yön verici planı şekillendirici bir eşik oluşturmuştur.

Şekil 4.35. 2 numaralı alan sit alanının bulunduğu bölgeden mahalleye giriş
3 katlı yapılardan oluşan bölge genellikle yaş civarı 30 olan konutlarla çevrelenmiştir. Bu bölgenin alt caddeye (Konya yolu) bakan cephesinde ise büyük çaplı ticaret alanları hizmet vermektedir.

Şekil 4.36. 2 numaralı alan bulvara bakan cephede bulunan yüksek katlı yapılar
Rantın yüksek olduğu Beştepe mahallesinde bulvara bakan cephede 12-13 katlı yapılar gözlemlenmektedir. Bir arka sokaktan bir ön bulvara geçildiğinde yaklaşık 10 kat birden artması rant faktörünü ve bulvardaki avantajın önemini sergilemektedir.

Şekil 4.37. 2 numaralı alan aktif – pasif yeşil alan dokusu

Şekil 4.38. 2 numaralı alan spor tesisi alanı ve dini tesis alanı kent içi görüntüsü

Şekil 4.38 yeşil alan grafiği incelendiğinde alanın tam ortasında bir adet park alanı ve geride kalan alanlarda ise konut alanları bahçelerinde kullanılan pasif yeşil alanların olduğu gözlemlenmektedir.

4.6.3. 3 numaralı alan

3 numaralı alan bölgenin hareketli bir alanı olarak tanımlanabilmektedir. Konuya ilişkin alanın batısından Cumhurbaşkanlığı Külliyesine doğru bir ulaşım aksı

bulunmakta ve bu aks dolayısıyla bölge oldukça araç ve insan trafiğinin yoğunluğuna uğramaktadır.

Şekil 4.39. 3 numaralı alan yapı yoğunluğu

Alanın batısında arkeolojik sit alanı konya yoluna cephe almış durumdadır. Bunun sonucu olarak arkeolojik sit alanı ile kentsel doku birbirinden bağımsız bir şekilde gözlemlenmekte ve arkeolojik sit alanı atıl hale gelmektedir.

Şekil 4.40. 3 numaralı alan Barajlar ve Ana İshale Hatlar Daire Başkanlığı girişinin bulunduğu çıkmaz sokak

Şekil 4.41. 3 numaralı alan mahalle içerisinde bir görünüm

3 numaralı alan örneğinde verilen resimler incelendiğinde genel olarak 3 katlı yapılardan oluşan bir alan ve dar sokak dokuları gözlemlenmekte ve bu sokaklarda yaşanan otopark problemleri göze çarpmaktadır. Özellikle 1 ve 3 numaralı bölgelerde otopark problemi kamu hizmet alanlarına olan yakınlıktan kaynaklanmaktadır. Ankara Şehirlerarası Otobüs Terminaline gelen birçok yolcu ve yolcu yakını mahallenin güvenilirliğini ve terminal alana yakınlığına dayanarak aracını bu bölgeye bırakmayı tercih etmektedir. Özellikle askerlerin yolcu edildiği dönemlerde 3 numaralı mahallenin tüm sokakları gece gündüz araç trafiği sorunu ile baş başa kalmakta ve bölge sakinleri bu sorunun üstesinden gelememektedir.

Şekil 4.42. 3 numaralı alan analiz çalışması

3 numaralı alan güneyinde Ankara Şehirlerarası Otobüs Terminali, Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığına ait askeri alan ve Barajlar ve Ana İshale Hatlar Daire Başkanlığı bulunmaktadır. Birçok kamu kurumu ile çevrelenmiş olan ve aynı zamanda arkeolojik sit alanı ile arasında bir çit sınırı bulunan 3 numaralı bölge mekânsal bir sıkışmaya maruz kalmaktadır.

Güneyinde ise Arkeolojik sit alanının hemen önünden Emek-Bahçelievler-Aşti hızlı tren hattı geçmektedir. Bu hat uçtan uca Kızılay ile Aşti arasında yolcu taşımaktadır. Hattın iki durağı Beştepe mahallesinde bölge kullanıcılarına hizmet vermektedir. 1 numaralı alan olarak analizlerin yapıldığı bölgede Bahçelievler durağı, 2 ve 3 numaralı analizlerin yapıldığı yerde ise emek durağı hizmet vermektedir. Ayrıca toplu ulaşım imkânları açısından bölge değerlendirildiğinde Konya yolu ve Alparslan Türkeş caddesi üzerinden birçok ilçeye ego ve minibüs seferleri gerçekleştirilmektedir.

Şekil 4.43. 3 numaralı alan konya yolundan mahalle girişine bakış

Şekil 4.44. 3 numaralı alan ticari hizmetlerin yoğunlaştığı sokak dokusundan bir örnek

Konya yolundan mahalleye girişte ticari hizmet alanları bulunmaktadır. Bu güzergâh oldukça hareketlidir. Kentlinin ihtiyaçları bu güzergâh üzerindeki iş yerlerinden karşılanmaktadır.

Şekil 4.45. 3 numaralı alanda bulunan Emek metro durağı ve bulunduğu Mevlana yolu

Metro durağı ile Tümüls alanda yan yana bulunmaktadır. Bu durum ise merkeze olan ulaşım imkânının çok iyi durumda olduğunun bir göstergesidir. Hızlı tren ile toplu ulaşım hatları bu caddeden geçmektedir. Böylelikle terminale olan ulaşım kolaylaşmaktadır.

4.7. Beştepe Mahallesi Kentsel Arkeolojik Doku ve Mekânsal Sıkışma İlişkisinin İncelenmesi

Kent merkezinde bulunan arkeolojik sit alanı Beştepe’de gözlemlenen kentleşme hızı karşısında yok olma ihtimali ile karşı karşıya kalmıştır. Son zamanlarda karşımıza çıkan hızlı kentleşme ile söz konusu bölge plansız gelişmekte ve tarihsel bölge üzerindeki mekânsal sıkışma da artmaktadır.

Kentsel arkeolojik doku üzerindeki etkisi bir sokak ara ile görülen yüksek orandaki kat artışı, yapıların bulunduğu adalarda değer artışı, yapılarda kullanım değişiklikleri olarak sıralanabilir. Arkeolojik doku üzerindeki mekânsal sıkışma süreçleri; kentin konut ihtiyacı, yeni merkez gelişimleri, işlev kaybı, çöküntüleşme, rant, sahiplilik ve sorumluluk eksikliği ve yönlendirme eksikliği olmak üzere yedi başlık altında gruplanmıştır. Bu başlıkların değerlendirilmesi alan analiz çalışmalarından sonra şöyle yapılabilir;

Konut ihtiyacı

Alandaki ekonomik değişimlerle, nüfus artışı ve hızlı kentleşme ile konuta duyulan ihtiyaç sürekli olarak artmıştır. Bundan dolayı mahalle içerisinde konut

sorunu ortaya çıkmıştır. Kamu hizmet alanlarında çalışanların iş yerlerine yakın olma isteği de bu faktörü tetikte kılmaktadır. Konut ihtiyacının hızla artması ile Beştepe kent dokusunda oluşan sıkışık gelişmelere, yoğun kent dokularına neden olurken arkeolojik dokular üzerinde de mekânsal sıkışıklık yaratmıştır.

Yeni merkez gelişimleri

Beştepe genelinde ticaretin, gündüz nüfusunun en yüksek olduğu alan olan 1 numaralı bölgede en hareketli kentsel hizmetler bulunmaktadır. Genellikle arkeolojik alanın Beştepe merkezinde bulunması, koruma kararlarının bu bölgelere getirdiği sınırlamalarla, kent içerisinde yer belirleme aşamalarında ortaya çıkan sorunlarla gündeme gelmektedir.

Hızlı kentleşme ile birlikte kentsel hizmetlerin sayısındaki artış ve çeşitlenmesi söz konusudur. Bu hizmetler kullanım alan büyüklüğü ve yer seçimi olarak tercih değişiklikleri göstermektedir. Beştepe gelişimi düşey büyüme şeklinde olmuştur. Bunun nedeni ise arkeolojik alanların sağda ve solda bulunması ile gelişme formu ancak düşeyde yol alabilmiştir.

Şekil 4.46. Beştepe ticaretin gelişmesi sonucu oluşan merkezler

Beştepe'deki kentsel büyüme sonucu olarak konut ve ticari alanların işlevini sürdürebilmesi devamında arkeolojik dokunun çöküntü alanı haline gelmesi önlenememektedir.

Ticari hayatın kamusal alanlar çevresinde gelişmesi yeni merkez gelişimi ile sonuçlanmaktadır. Özellikle arkeolojik dokuyu oluşturan çevre yerleşme

dokusunun organik şeklinin ve ölçeğinin günümüz modern işlevlerinin gereksinimlerini temin edememesi bu doku üzerindeki yenileme ve değişme gücünün de artmasında önemli bir neden olmaktadır.

İşlev kaybı

Günümüz yaşantısında söz konusu alanda toplumsal yapı, ailenin eğitim ve gelir seviyesi zamanla buradaki konuta yönelik olan ihtiyaçların değişmesine sebep olmuştur. Alandaki yapılar kullanıldığı süreç içerisinde kullanıcı grubunun kontrolü ile değişme, bozulma ve eskimeye uğramıştır.

Kullanılan Beştepe konutlarında kiracı veya konut sahibi değişimlerinin olması ile yaşanan problemler artmıştır. Zamanla değişen konut kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalan konut şekilleri ortaya çıkmıştır. Arkeolojik kent dokusuna yakın bulunan konutlarda günümüz teknoloji gelişmelerine uygun olan ihtiyaçlara cevap alınamaması, işlevselliğini yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Çöküntüleşme

Arkeolojik kent yapısı, kentleşme hızı karşısında oluşan yeni yaşam şekilleri taleplerinden yola çıkarak meydana gelen baskılardan dolayı büyük bir çöküntüleşme süreci içerisine girmiştir.

Şekil 4.47. Beştepe Alparslan Türkeş caddesi kenarında bulunan II numaralı tümülüs

Arkeolojik bölgede giderek yıpranma alanı olma riski ile karşı karşıya kalma hali yaşanmıştır. Arkeolojik kent dokusu, bir yandan geçmişe bağlı eskimeler, onarılmama, değişiklik yapmama, ekonomik açıdan eksiklik, yalnız kalma, önemsememe gibi nedenlerle çöküntü bölgesi haline gelmiştir.

Şekil 4.48. Beştepe Mevlana bulvarı kenarında bulunan tümülüs

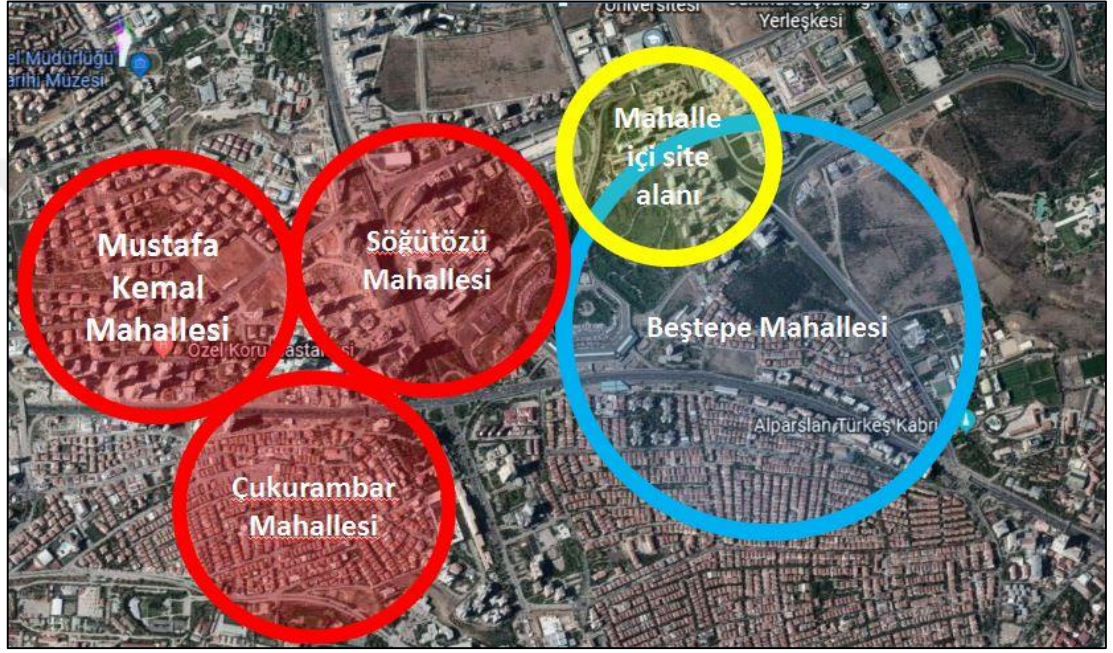
Diğer yandan Beştepe'ye yeni gelen kullanıcıların, oralı olmayan ve orada uzun süre kalmayacak olan yaşayanların çevreye karşı duyarsızca yaklaşımları, iyi bakmamaları, özetle sahiplenmemeleri ile Beştepe'nin yorularak bir çöküntü alanı haline gelmesi kaçınılmaz bir sona sürüklemektedir.

Yönlendirme eksikliği

Beştepe'de bulunan kentsel dokunun korunması ile doğrudan sorumlu olan kuruluşlar, mülk sahiplerini, nasıl bir şekilde ilerleyecekleri konusunda yönlendirmemektedir. Koruma adına alınan kararlar çoğunlukla halkın da katılımı sağlanmadığından benimsenmeyen kararlar olmaktadır. Bundan dolayı halk Tümülüslerin bulunduğu arkeolojik sit alanlarını çöküntü bölgesi olarak görmekte ve gerekli önemi vermemektedir.

Rant

Beştepe bölgesinde mekânsal baskıdan kaynaklanan geniş kapsamlı bir sıkışma sorunu yaşanmaktadır. Ve bunun devamında genel olarak küçük konutlar ile dar alanlarda yaşama devamlılığı sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylesine kamusal alanların bir arada olduğu adeta iş merkezine dönüşen bu bölgeye tutunmaya çalışan halk bir mekânsal sıkışma sorunu ile Beştepe mahallesinde hayatlarını sürdürmektedir.

Şekil 4.49. Rantın yüksek olduğu Beştepe ve çevresindeki mahalleleri

Beştepe mahallesine yakın olan Ankara'nın en gözde mahalleleri Mustafa Kemal Mahallesi, Söğütözü mahallesi ve çukurambar mahallesi şeklindeki konumları görsel olarak işaretlenmiştir. Bu üç mahalle geneli çok katlı iş merkezlerinden oluşmaktadır. Beştepe mahallesi içinde çok katlı yapılardan oluşan bir kapalı site alanı bulunmaktadır.

Şekil 4.50. Beştepe mahallesi kapalı site alanı örnek resim

Beştepe mahallesi bir üst kısmında geçmişte gecekondu alanı olan bölge kapalı site alanı ile yeniden inşa edilmiştir. Bu site alanının cazibesi oldukça yüksektir. Beştepe bölgesinden mülk edinmek isteyenlerin mutlaka tercih ettiği fiyatları Beştepedeki 3 katlı yapılardan daha yüksek olan bu bölge Beştepede yeni gelişmiş olan bir alandır. Beştepe mahallesinin yaşayış tarzı ve yoğunluğundan tamamen bağımsız bir sistemle inşa edilmiştir.

Şekil 4.51. Çukurambar mahallesi örnek resim

Şekil 4.52. Mustafa Kemal Mahallesi örnek resim

Şekil 4.53. Söğütözü mahallesi örnek resim

Diğer 3 mahallede konutlardaki satış oranları oldukça yüksektir. Üst gelir grubunun tercih ettiği bu mahallelerde home ofis-rezidans tarzı bir yaşam şekli gözlemlenmektedir.

Beştepe mahallesi haricindeki diğer işaretli olan mahallelerde konut satış fiyatları ise konutların kullanım durumu ve konumu ile orantılı olarak artmaktadır. Rantın etkisi ile fiyatlar bütün mahallelerde oldukça yüksek tutulmaktadır. Fakat bu durum Beştepe mahallesinde ters orantılı bir şekildedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çeşitli sosyal ve ekonomik sınıftan insanları içerisinde barındıran kentler, geçmiş ve geçmişten gelen izleri günümüz yaşantısında bizlere anlatmaktadır. Tarihi süreçler boyu gözlemlenen olaylarda tanıklık yapmış ve var olmasını sağlayan tüm olaylarla ilişkisi sürekli olarak devam etmektedir. Bu nedenle kentte yer alan farklı kültürlerden, dönemlerden izler barındıran arkeolojik değerlerin değişen kent yapısı içinde var olmaları bu alanları gelecek kuşaklara aktarabilmelerine olanak sağlamaktadır. Kentsel doku ve fiziksel yapı ilişkisi sonucu kullanıcı ile sosyal bir bütünleşme oluşmaktadır. Bilinçsiz alan kullanımları, tahribat, rant amaçlı çıkarlar ve diğer tetikleyici faktörlerle insanlık tarihini bizlere aktaran arkeolojik bölgelerin geleceği tehdit altında kalmaktadır.

Tarihsel geçmişi ve kültürel yapısı ile Ankara'nın merkezinde varlığını devam ettiren Beştepe bölgesi; Ankara 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından 1. Derece Arkeolojik sit alanı olarak tescillenmiştir. Tarihsel geçmişi ve kültürel yapısı ile Frig dönemi izlerini barındıran tümölüslerde bugüne dek gerekli koruma çalışmaları yapılamamıştır. Mezar alanlarının bulunduğu bölge çevresinde arkeolojik alanın ve kentsel öğelerin tarihi, görsel değerleri, mimarı ve sokak dokusunun değerlendirilmesi ve korunarak geleceğe aktarılması önem arz etmektedir.

Kentsel arkeolojik alan ve bulunduğu çevre üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Amaç alanı tüm çevresel etkenler üzerinden gözleme dayalı olarak tanımak olmuştur. Amaç doğrultusunda alanın karakteristik yapısına, konumuna ve kent içindeki yayılımına dayalı incelemeler hazırlanmış ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Kent merkezinde bulunan arkeolojik alanların çevresinde kent içi genel görünüm, arazi kullanımı, ulaşım durumu, sosyal donatı alanları için varılan sonuçlara yönelik analiz çalışması yapılmıştır. Gözlemlenen problemler ve eksiklikler sonucunda kentsel mekân ile arkeolojik dokunun bütünleşebilmesi için çeşitli müdahale biçimleri önerilmektedir.

Kentsel arkeolojik dokunun korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için korumaya dair yenileme çalışmalarının yapılması gereklidir. Uygulanacak olan doğru koruma politikaları kentsel arkeolojik alanda sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşıyacaktır.

Kentsel arkeolojik alanın korunmasında koruma yasaları yeteri kadar önemsenmemekte ve desteklenmemektedir. Yasalardaki eksiklikleri fırsat bilip rant amaçlı değerlendirme, ve arkeolojik alanların tahribatı gibi problemlerle karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durumda ise koruma çalışmaları hukuk açısından geliştirilmelidir. Tarihi kent merkezi özellikle yeni yapılaşmanın etkisinden uzakta tutulmalıdır. İnşaat faaliyetleri devam ederken arkeolojik sit alanlarının korunması öncelik olmalı, sit alanlarında izinsiz çalışmalara müsaade edilmemeli ve gerekli cezalar verilmelidir.

Ankara kenti Beştepe bölgesi kentsel arkeolojik alan ve çevresinde bir takım problemler göz önündedir. Arkeolojik alanın korunması için gerekli adımların atılması gündeme gelmelidir. Beştepe bölgesi için yürürlükte yer alan imar planı buradaki kentsel arkeolojik dokuya göre şekillenmelidir. Alandaki tahribatı giderecek detaylı bir çalışma yapılmalıdır. 1. Derece arkeolojik sit alanı ile çevresindeki sık mekânsal dokunun sürdürülebilir bir yönetim şekli ile korunması için yeni bir sistem hazırlanmalıdır.

Bölgenin korunması adına atılacak önemli bir adım detaylı envanter çalışmasının yapılmasıdır. Bu envanter çalışmasında kent periyodik aralıklarla izlenmeli yaşadığı mekânsal değişimler ve tarihi doku üzerindeki etkiler gözlemlenmelidir. Böylece kentin tahrip olup olmadığı, tahribat söz konusu ise kaynağın ne veya neler olduğu görsel olarak saptanmış olup buna yönelik önlem ve müdahale kararları alınır.

Alınan planlama kararları koruma alanını görmezden gelmekte ve koruma kararları yetersiz kalabilmektedir. Tüm bunların sonucunda kentsel yerleşmeler içinde bulunan arkeolojik sit alanları tahrip edilmekte ve dâhil olduğu yerleşme sisteminden dışlanarak izole edilmektedir. Kentsel sisteme entegre olamayan

arkeolojik sit alanı ve alanın bütünlüğü doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.

Beştepe yerleşimi sahip olduğu arkeolojik miras alanı ile gelecek nesillere kentsel alanın geçmişini, kültürel değerlerini aktarabilme potansiyelindedir. Kentsel arkeolojik alan niteliğindeki Beştepe bölgesi geçmişe yönelik yaşam biçimi ve formunu bize anlatırken aynı zamanda günümüz yaşantısı ile olan ilişkisi sonucu kentsel ölçekte yaşadığı değişimi bize göstermektedir. Buna yönelik olarak kentsel miras değerlerini barındıran alanlar aynı zamanda birer yaşam alanı olarak değerlendirilmektedir.

Kentsel gelişim ile birlikte arkeolojik alanlarda, sahip olunan kendine has özellikler açısından zarar görmektedirler. Bu durumun sebebi ise kentin kimliğinin meydana gelmesinde tüm tarihi sürecin, bu süreçte kentte yaşayanların sosyal yapısının ve geçmiş ile gelecek arasında ilişki kurmayı hedefleyen yasal düzenlemelerin öneminin farkında olunmamasıdır.

Tümölüsler kültür ve turizm açısından değerlendirilmelidir. Gezilip görülebilecek yerler arasına eklenip halkı alana davet eden tabelalar ile bölge turist çeken bir alan haline getirilebilir. İçerideki mezar odası ve değerli eşyalar sergilenip böylesine merkezi bir mahalle olan beştepenin farklı bir ruha bürünmesi sağlanabilir.

Çalışma alanı Ankara'nın tarihi niteliğe sahip merkezi bir konumundadır. Alanda ve alanın yakın çevresinde kentsel arkeolojik doku açısından büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Buna karşılık barındırdığı arkeolojik bölge ile mahalle kullanıcılarına geçmişin izlerini yansıtmaktadır.

Alandaki arkeolojik niteliğe sahip olan bölge kentte artan ticari aktiviteler nedeniyle eski cazibesini yitirmiştir. Konut kullanıcıları çeşitli nedenlerle konut bakımlarını gerçekleştirememiş ve bunun sonucu olarakta arkeolojik bölge kentsel alan kullanıcılarının zihninde oluşturduğu form olumsuz etkilenmektedir.

Ticari, konut ve kamusal alanlardan oluşan ve tarihi dokuyla içi içe olan bölge zaman zaman zarar görmüş ve kentsel dokunun yoğunluğu karşısında genel anlamda bir mekânsal sıkışma sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Hastane alanı ve yurt binası mahalle sınırında konumlanmıştır. Yaşanan mekânsal sıkışma, kentsel alan incelendiğinde hastane yönüne doğru olmuş ve bu durum kentsel arkeolojik alanın arka planda kalmasına neden olmuştur.

Kent merkezinin gelişimi arkeolojik alanlardan dolayı lineer bir gelişme göstermiş ve merkezdeki taşıt trafiği artmıştır. Taşıt trafiğinin yoğun olduğu mahallede yolların dar olması, taşıtların sürekli bu mahalle içi güzergâhları kullanarak ulaşımını sağlaması kentsel mekânı olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca Aşti terminal alanından buraya gelen araç yoğunluğunun bölgede sürekli yaşanması yaya can güvenliğini sıkıntıya sokmaktadır.

Mahalle içerisinde konut yaşları genellikle 30-50 yaş civarındır. Kullanım yılı durumuna bakıldığında ise eski, yıpranmış ömrünü tamamlamış küçük daireler gözlemlenmektedir. Bölge geneli komple bina sahiplerinden oluşan mülk sahipleri ile çevrelenmiştir. Olası bir kentsel dönüşüm uygulamasında tek konutu olan hak sahibinin bölgede yeni yapılabilecek olan konutu satın alabilme gücünü aşağıya çekmektedir.

Beştepe mahalle sakinleri günlük rutin ihtiyaçlarının çoğunu karşılayabilmek için (örn: semt pazarına ulaşım, banka işleri vb.) emek mahallesine ulaşım sağlamaktadır. Ve bu iki mahalle arasında bir alt veya üst geçit imkânı bulunmamaktadır. Hem yaya hem taşıt için bir geçit olmayışı bir soruna yol açmaktadır. Bu bölgede yapılacak olan üst geçit çalışması mahalleyi rahatlatıcı nitelikte olacaktır.

Son yıllarda artan rant ile birlikte alanın kentsel değeri artmış ve bununla beraber alandaki yapıların yer yer artması ile alan çarpık bir yapılaşma sorunu ile karşı karşıya kalmakta, bu durum da geleneksel Beştepe ve arkeolojik dokusuna zarar vermektedir.

Merkezdeki ticaret ve hizmet sektörlerinin gelişimi, alandaki dokuyu zorlamakta, rant amaçlı yapılan çok katlı binalar bu dokunun zarar görmesine sebep olmakta, yapılan imar planı çalışmalarıyla yer yer gerçekleşen yoğunluk artışı bu dokuyu yok etmeye sürüklemektedir. Alandaki arkeolojik sit bölgesine zarar verecek işlevsel, fiziksel ve ekonomik açıdan farklılık teşkil eden yapılaşmalar önlenmelidir. Bu nedenle alanı kapsayan koruma çalışmalarının artış göstermesi, alandaki sürekli görünen değişiklikler karşısında yenilenmesi alandaki kentsel kimliğin sürdürülebilir bir şekilde devam etmesine olanak sağlayacaktır.

Alandaki köhneleşme ve yığılma engellenmeli, mevcut kullanılan konutlar ticari alanların içinde kaybolmaya bırakılmamalı, potansiyelleri değerlendirmeli ve sıkışık bir kent dokusunu rahatlatıcı elverişli önlemler alınmalıdır. Bölge içerisinde sıkışıklığın yoğun olduğu yerlerdeki dar yollar trafiğe kapatılmalıdır. Hastane ve ticari alanların bulunduğu yerde alan yoğunluğunu azaltacak düzenlemeler yapılmalıdır. Kentsel arkeolojik dokunun varlığını devam ettirmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için alan sürekli olarak canlandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1997. Ulusal Çevre Eylem Planı: Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması. DPT, Ankara.
- Ahunbay, Z; 2010. Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açıdan Değerlendirilme, TÜBA-KED, D.8, 103-118.
- Alsaç, O., 1978. Koruma Amaçlı İmar Planlarının Yapılmasında Göz Önünde Tutulması Gerekli İlkeler, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 4(2), 193-199.
- Altaban, Ö., 1998. Cumhuriyet'in kent planlama politikaları ve Ankara deneyimi , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ve Tarih Vakfı, 41-64.
- Altınöz, B., Çok Katmanlı Kentteki Tarihsel Katmanlaşmayı Çözümlemek: Kent Arkeolojisi. 21.05.2011.
<http://www.metropolistanbul.com/public/temamakale.aspx?mid=>
- Aktüre, S., 1978. 19.Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi. O.D.T.Ü Yayınları, 187-219, Ankara.
- Anonim, 2007. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu. Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı. Fersa Matbaacılık, Ankara.
- Anonim, 2006. Yasal Düzenlemelerde Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları/3035, İkinci Baskı, Ankara.
- Arslan, T., 2012. Kültürel Miras Alanlarında Sağlıklılaştırma ve Yenileme Süreçlerinin Değerlendirilmesi Ankara Hamamönü ve Hacıbayram Örnekleri. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 295, Ankara.
- Atatuğ, K., 1963. Ankara, Kardeş Matbaası, Ankara.
- Atalay, P., 2010. Kentsel Dokunun Korunmasında Yasal ve Yönetimsel Çerçeve: Ankara Yenileme Alanı. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 92s, Ankara.
- Aydoğan, Ö., 2012. Atatürk Orman Çiftliği Arazilerinin Değişen Kullanımları. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 187s, Ankara.
- Bademli, R., 1987. Ankara'da kent planlama deneyi ve ulaşılan sonuçlar. Ankara 1985'den 2015'e, Ankara
- Bektaş, C., 2005. Tarihi Kent Merkezlerinde Yenileme. İstanbul Şehir Plancıları Odası, İstanbul.

- Belge B., ve Aydınoglu Ü., Bir Planlama Altlığı Olarak Roma Dönemi Tarsus Kenti Mekansal Yapısına İlişkin Değerlendirme, 12(3), 460-474
- Benelove, L., 2017. Avrupa Tarihinde Kentler. Çev. Nur, A. Literatür Yayını, 251s, İstanbul.
- Boylu, A., 1994. Urban archaeology A visionary framework for urban archaeology in Turkey. Orta Doğu Teknik üniversitesi Fen Bilimleri enstitüsü, YL, Ankara.
- Can, C., 1993. Kentsel Koruma Alanları ve Yenileme. Ankara Üniversitesi Dil-TarihCoğrafya Dergisi, 1-2.
- Cansever, T., 2000. 75. Yılda Türkiye’de Planlama/Kentleşme/Koruma politikaları ve Mimarlık. Mimarlar Odası Yayını.
- Cevizci, A., 1996. Paradigma Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Dinçer, İ., ve Akın, O., 1994. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı, 2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kolokyum, MSÜ Yayını.
- Eke, F., 2000. Şehircilik ve Planlama. Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Erdoğan, A., Kılıcı, A., Günel, G., 2007. Osmanlı’da Ankara. Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- İğdi, Ö., 2009. Tanzimat’tan Sonra İdari Yapılanmada Ankara Örneği. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 207s, Ankara.
- Kamacı, E., 2863 Sayılı KTVKK’nın Uluslararası Yasal Düzenlemeler Bağlamında Değerlendirilmesi, METU JFA, 1-23.
- Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar Atölye Alan Yönetimi, TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Kültürel Mirasın Korunması Subesi, 35-48.
- Lynch, K., 1960. The Image of the City. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press.
- Lynch, K., 1981. A Theory of good city form. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press.
- Madran E., Özgönül N., 2005. Kültürel ve Dogal Degerlerin Korunması, TMMOB Mimarlar Odası 1. Baskı, Ankara, 73.
- Madran, E., 2008. Kültürel Miras Yönetimi, Kent Yönetimi, İnsan ve Çevre Sorunları, 203-208.

- Madran, E., Özgönül, N., 2006. "Yasal Düzenlemelerde Tasınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler", Dösimm, Ankara, 25-43-44.
- Oktay E., 2003. Kültürel ve Dogal Mirasın Korunması, Kültürel Açıdan Avrupa Birliğine Yaklaşım Sempozyumu, 236 .
- Özalp, Y., 2016. Mekansal Kalitenin Yürünebilirlik Üzerindeki Etkisi: Ankara Atatürk Bulvarı Örneği. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 135s, Ankara.
- Püsküllüoğlu, A., 1995. Türkçe Sözlük. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Şahin, P., 2008. Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yaşanan Fiziksel ve Sosyo-Kültürel Değişim, Ankara-Ulus Tarihi Kent Merkezi İstiklal Mahallesi Örneği. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 98s, Ankara.
- Tankut, G., 1991. Kentsel Arkeolojik Alanlarda Arkeolojik Değerlerin Kent Hayatına Katılımı, Korumanın Fiziksel Planlama Boyutu, Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve Değerlendirilmesi 1. Ulusal Sempozyumu, Antalya.
- Tankut, G., 1993. Bir Başkentin İmarı. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 13-267.
- Tiryaki, V., 2014. Kentsel Sit Alanlarında Koruma Çalışmalarının Finansal, Yasal ve Yönetimsel Boyutları ile Değerlendirilmesi: Ankara İli Altındağ İlçesi Hacettepe ve Sakarya Mahalleleri Örneği. Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 295s, Ankara.
- Tuncer, M., 2007, "Ankara Kent Kimliği ve Ankara Amblemi
- Yıldız, A., 2017. 20. Yüzyılda Ankara'nın Kentsel Yapısı ve Ulaşım Sistemindeki Gelişmeler, Ankara Araştırmaları Dergisi, 5(1), 108-122
- Yıkıcı, A., 2010. Kentsel Arkeolojik Alanların Korunmasına Yönelik Planlama Yaklaşımları: Yenikapı Arkeolojik Alan Yönetim ve Yönlendirme Rehberi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 145s, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hatice ÜNAL

Doğum Yeri ve Yılı :Ankara, 1992

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : yl1630134018@stud.sdu.edu.tr

Eğitim Durumu

Lise : Ankara Kanuni Lisesi, 2010

Lisans :Bozok Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama